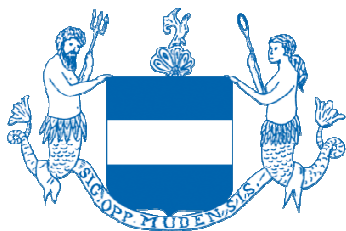

Nota Cultuurhistorie en Landschap

Gemeente Muiden

Inhoud

Hoofdstuk 1	Inleiding	5
1.1	Waar een kleine gemeente groot in kan zijn	5
1.2	Doel van deze nota	6
1.3	Totstandkoming en opbouw	6
Hoofdstuk 2	Ontstaansgeschiedenis	8
2.1	Muiden	9
2.2	Muiderberg	10
2.3	Landelijk gebied	12
Hoofdstuk 3	Landschappelijke kwaliteit	14
3.1	Inleiding	15
3.2	Polderlandschap	15
3.3	De polders van de gemeente Muiden	16
3.3.1	Bloemendaler- & Gemeenschapspolder	16
3.3.2	De Noorder- of Rietpolder	17
3.3.3	De Noordpolder beoosten Muiden	20
3.3.4	De Zuidpolder beoosten Muiden	21
3.3.5	De Binnendijkse-, Overscheense-, Berger- en Meentpolder	22
3.3.6	De Nieuwe Keverdijksche polder	24
3.4	Muiderberg	24
3.5	Het IJmeer	26
Hoofdstuk 4	Bebouwingskarakteristieken	27
4.1	Inleiding	27
4.2	Muiden	29
4.3	Muiderberg	34

4.4	Landelijk gebied	36
Hoofdstuk 5 Structuurdragers		37
5.1	Inleiding.....	38
5.2	Dijken en kaden.....	39
5.2.1	Zeedijken	39
5.2.2	Keverdijk	40
5.2.3	Meerdijk	40
5.2.4	Dijken langs de Vecht	40
5.2.5	Dijk langs het Amsterdam-Rijnkanaal.....	40
5.2.6	Ontginningsdijken en kaden	40
5.3	Waterwegen	41
5.3.1	Vecht.....	41
5.3.2	Naardertrekvaart en Muidertrekvaart.....	41
5.3.3	Vestinggracht.....	42
5.4	Industriële geschiedenis	43
5.5	Aardkundige- en archeologische waarden	46
5.6	Waardevolle objecten.....	48
<u>Hoofdstuk 6 Nationale landschappen en UNESCO-werelderfgoederen</u>		52
6.1	Inleiding.....	53
6.2	Het Groene Hart.....	54
6.3	De Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie	55
6.3.1	Inleiding	55
6.3.2	Landelijk en provinciaal beleid.....	56
6.3.3	De militaire linies in Muiden.....	60

Hoofdstuk 7	Visie 2020	79
7.1	Ontwikkelen met ‘behoud van identiteit en kwaliteit’	80
7.2	Visie 2020	80
7.2.1	Muiden, de plaats voor de beleving van de militaire historie	80
7.2.2	Een landschap met grote cultuurhistorische- en landschappelijke waarde	83
7.2.3	Een hoogwaardige woon- en leefomgeving met haar eigen identiteit	83
Hoofdstuk 8	Uitvoering	85
8.1	Inleiding	86
8.2	Bestemmingsplannen	86
8.3	Gemeentelijke monumentenverordening	87
8.4	Welstandsnota	88
8.5	Beschermd stads- of dorpsgezicht	89
8.6	Algemene plaatselijke verordening	89
8.7	Ligplaatsenverordening	90
8.8	Beeldkwaliteitsplannen	90
8.9	Een actieve Gemeente Muiden	90
Colofon en bronvermelding		92

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Waar een kleine gemeente groot in kan zijn...

De gemeente Muiden is niet de grootste, maar wel een bijzondere gemeente met een lange geschiedenis, prachtige landschappen en een rijke cultuurhistorie. Deze geschiedenis begint al in de 9^e eeuw langs de oevers van de Vecht en voert langs gevechten tegen het water, het droogleggen van polders, het realiseren van buitenplaatsen en langs oorlogen, handel en industrie.

Het landschap van Muiden moet worden aangemerkt als een cultuurlandschap. Zonder menselijk ingrijpen had namelijk het hele gebied onder water gestaan en was Muiderberg een eilandje geweest. Daarnaast heeft de geschiedenis een onuitwisbare invloed gehad op het landschap van Muiden. Muiden vormde het begin van de Hollandse Waterlinies en was onderdeel van de Stelling van Amsterdam, en staat op de UNESCO-werelderfgoedlijst vanwege de unieke samenstelling van het landschap door de ligging in de linies. Door het afsluiten van de Zuiderzee is ook het IJmeer van karakter veranderd.

1.2 Doel van deze nota

Cultuurhistorische waarden hebben betrekking op historische architectuur, stedenbouw, (groen)structuren, landschap, tuinen en archeologie. Deze nota vormt de toekomstvisie en het beleidskader van de gemeente Muiden op het gebied van cultuurhistorie en landschap. Dit betekent dat er bij ontwikkelen van beleid en plannen rekening wordt gehouden met deze nota. Zo kan de nota worden gebruikt bij het inventariseren en het formuleren van cultuurhistorisch beleid voor een bestemmingsplan, als toetsingskader dienen bij (aanvragen om) aanwijzing van monumenten of karakteristieke panden of als aanwijzing van gemeentelijke monumenten. Ook nieuwbouwplannen en (principe)verzoeken kunnen aan de hand van deze nota worden beoordeeld.

De doelstelling van deze nota is dat er, door middel van een helder geformuleerd cultuurhistorisch beleid en visie, een kader wordt geschapen dat bijdraagt aan de toekomst van de gemeente Muiden.

1.3 Totstandkoming en opbouw

Er zijn vele bronnen beschikbaar waarin de verschillende aspecten van de cultuurhistorie van de gemeente staan beschreven, variërend van visies en onderzoeken tot aanwijzingsbesluiten tot monumenten. Elk van deze bronnen ziet op een deelaspect van de cultuurhistorie van Muiden. De informatie die dit oplevert, is samengebracht in deze nota, die daarmee het gehele cultuurlandschap van de gemeente beschrijft. Het is uiteraard niet mogelijk om ieder aspect tot in detail te beschrijven, maar er is gestreefd naar een zo compleet mogelijk beeld. Daarnaast is er onderzoek gedaan naar de Vesting Muiden. Voor Muiderberg is reeds een ruimtelijke visie opgesteld, waar ook aandacht aan de cultuurhistorie is besteed.

Bij de totstandkoming van de nota zijn de inwoners van de gemeente, belanghebbenden en lokale stichtingen op het gebied van cultuurhistorie betrokken. De ingekomen reacties zijn weergegeven in de nota van inspraak, die als bijlage is toegevoegd.

Bij het opstellen van deze nota is aangesloten bij de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, waarbij het provinciaal beleid is vertaald en uitgewerkt naar het gemeentelijk niveau. Daarnaast is aansluiting gezocht bij andere relevante beleidskaders.

De nota is als volgt opgezet. Hoofdstuk 2 geeft een korte ontstaansgeschiedenis van de gemeente. Hoofdstuk 3 ziet op de landschappelijke kwaliteit. Hoofdstuk 4 gaat in op de bebouwingskarakteristieken in Muiden, Muiderberg en het landelijk gebied. In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de ruimtelijke structuurdragers. De identiteit van een landschap, stad of dorp wordt mede gevormd door deze structuurdragers. Dit kunnen typerende lijnstructuren of terugkerende en/of karakteristieke objecten zijn.

In deze nota is daarom eerst beschreven welke cultuurhistorische waarden met oog op de identiteit van de gemeente Muiden behouden moeten blijven. Ieder hoofdstuk begint met een beschrijving van een gebied, geschiedenis of een ander onderdeel van de cultuurhistorie in de gemeente. Het gaat hier om waarden die zichtbaar zijn, niet om zaken als gemeenschapszin of verenigingen, die ook onderdeel van de identiteit van de gemeente zijn.

Er is een onderverdeling gemaakt tussen landschappelijke kwaliteit, bebouwingskarakteristieken en de diverse ruimtelijke structuurdragers. Hoofdstuk 6 is gewijd aan de Nationale Landschappen en UNESCO-werelderfgoederen. Bij elk onderdeel zijn de kernkwaliteiten beschreven en zijn de bepalende elementen van die kernkwaliteit benoemd. Aan de hand hiervan zijn vervolgens de beleidslijnen uitgezet. Als algemene beleidslijn is ervoor gekozen om de kernkwaliteiten en bepalende elementen van de verschillende onderdelen van de cultuurhistorische waarden te behouden, te versterken en te benutten. Daarnaast is er in een aantal gevallen aanvullend beleid geformuleerd. Hierbij is aangesloten op het landelijk en provinciaal beleid.

In hoofdstuk 7 is de visie tot 2020 op de ontwikkeling van de cultuurhistorie in de gemeente beschreven. In hoofdstuk 8 wordt ingegaan op de uitvoering van de nota.

Als er in het navolgende wordt gesproken over de gemeente, heeft dit betrekking op de hele gemeente. In andere gevallen wordt een plaatsnaam genoemd. Verder wordt onder het landschap, landelijk gebied en landschappelijke waarde ook het IJmeer begrepen.

Hoofdstuk 2 Ontstaansgeschiedenis

2.1 Muiden

De vroegste vermelding van Muiden dateert uit de 8^e eeuw. In een lijst van bezittingen van de St. Maartenskerk in Utrecht, die werd bijgehouden van 777 tot 866 kwam Muiden reeds voor. Ook werd "Amuthon" de oude naam van Muiden, genoemd in een lijst van landerijen van omstreeks 900 aan de Zuiderzee die behoorden tot de Benedictijnenabdij te Werden aan de Ruhr. In de 9^e eeuw is er sprake van een vissersnederzetting langs de oevers van de Vecht. Muiden heeft door de ligging in het betwiste grensgebied tussen het Sticht Utrecht en het opkomende graafschap Holland tot in de 15^e eeuw te lijden onder oorlogsgeweld en wordt verschillende malen verwoest. Rond 1280-1285 bouwt Graaf Floris V een sterkte aan de Vechtmonding. Deze dient als Hollands militair steunpunt en ter controle van de riviervaart. Er wordt een ketting over de Vecht gespannen voor de tolheffing. In 1285 gaf hij opdracht tot de bouw van een kasteel, dat wij nu allemaal kennen als het Muiderslot. P.C. Hooft is de beroemdste bewoner van het Muiderslot. Hij wordt in 1609 benoemd tot drost van Muiden en baljuw van het Gooiland en in die functie bewoonde hij het Muiderslot gedurende 38 jaar. Sinds de tijd van P.C. Hooft heeft het Muiderslot de bekende pruimenboomgaard.

Vanaf de 15^e eeuw worden er vestingwerken aangelegd. Op de kaart van Muiden uit de 16^e eeuw is te zien dat de dijken aan weerszijden van de Vecht aaneengesloten zijn bebouwd en halverwege met elkaar door een brug zijn verbonden. De sluis in de Vecht komt aan het eind van de 17^e eeuw tot stand. Met de aanleg van sluizen in de vestinggracht wordt directe doorvaart mogelijk. In het midden van de 19^e eeuw vinden belangrijke wijzigingen aan de vesting plaats, die nu nog zichtbaar zijn.

In 1923 geeft het Ministerie van Oorlog de westelijke vestingwallen vrij voor de bouw van woningen. Dit is in 1926 formeel bevestigd bij Koninklijk Besluit (K.B.), waarbij tevens de naam van "Vesting Muiden" wordt vervangen door "Wal van Muiden".

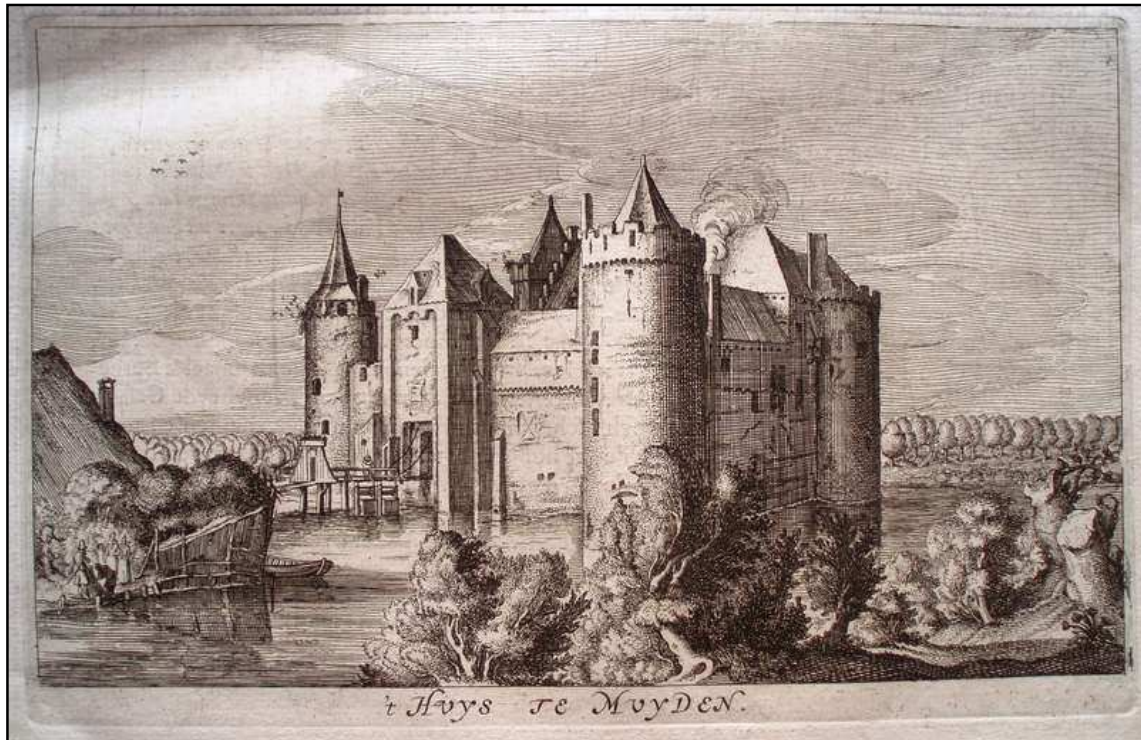
Tot omstreeks 1600 leven de inwoners van Muiden voornamelijk van de landbouw, visserij en het oogsten van biezengras (voor het vlechten van matten). Noemenswaardige industriële activiteit is er niet. Sedert het begin van de 17^e eeuw worden veel industrieën, die tot dan waren geconcentreerd in de grote steden, over het land verspreid. Ook in het inmiddels omwalde Muiden zijn toen enige industrieën gevestigd. In het begin van de 17^e eeuw vangt de met zoutwinning in zoutziederijen aan. Naast de zoutziederijen en -handel komt ook scheepsbouw sterk op en opent de eerste scheepswerf haar poorten in 1621.

Ondanks de economische opbloei in de 17^e eeuw neemt de stad nauwelijks toe in omvang. Wel worden binnen de bestaande omwalling twee nieuwe straten aangelegd, namelijk de Singelstraat en de Zeestraat (toen 'Het Achterom' achter de Weesper- en Hellingstraat). Maar ondanks het feit dat Muiden in de 17^e eeuw enige verdichting ondervindt, zijn deze nieuwe straten pas in de 20^e eeuw volgebouwd.

De belangrijkste industrieën voor Muiden in de 19^e en 20^e eeuw zijn de buskruitfabriek, de zoutindustrie en de scheepsbouw. Hierdoor ontstaat een behoefte aan arbeiderswoningen. Eerst worden deze in opdracht van de industriële gebouwd, later door particuliere projectontwikkelaars en de woningbouwvereniging. Later draagt de Kruitfabriek financieel bij aan nieuwbouw. Muiden kan tot ongeveer 1930 als een industriestadje worden gekenschetst. Daarna neemt het aantal forenzen in Muiden sterk toe. Na de Tweede Wereldoorlog is Weesp aangewezen als industrieel centrum voor de noordelijke Vechtstreek, waarmee Muiden langzamerhand zijn industrieel karakter verliest.

Na het vrijgeven van de westelijke vestingwallen zijn deze terreinen in 1936 en volgende jaren bebouwd met woningwettenwoningen. Vanaf de jaren vijftig wordt met het bouwen van de woonwijk Noord-West de in de middeleeuwen afgebakende stadsomgrenzing overschreden.

Daarna volgt de woonwijk Zuid-West. Begin jaren zeventig wordt in de Vesting de Bouvy-wijk gerealiseerd, op de plaats van de oude zoutfabriek van Bouvy. Buiten de vesting wordt in de jaren zeventig de wijk Mariahoeve gerealiseerd.

Afbeelding 1: gravure Muiderslot 1649

2.2 Muiderberg

Muiderberg is ontstaan op een hogere zandrug in een laag gelegen veengebied aan de rand van de Zuiderzee, het huidige IJmeer. Deze hogere zandrug vormde een veilige basis om te wonen, met als hoogste punt de zogenaamde 'Kavelberg'. De ligging aan de Zuiderzee heeft veel invloed gehad op de ontwikkeling van Muiderberg.

Toen de Zuiderzee nog in open verbinding stond met de Noordzee zijn eeuwenlang zandgronden weggeslagen. Met het verdwijnen van delen van de zandrug, en daardoor ook delen van het dorp, verandert ook de structuur van het dorp. Zo stond de huidige kerk in het noordwesten van het dorp, vroeger midden in het dorp. Men is genoodzaakt de groei van het dorp naar het oosten te verplaatsen en een dijk door het dorp aan te leggen. Door de continue druk van het water op de dijk vinden echter nog geregeld dijkdoorbraken plaats, waardoor binnendijs diepe 'gaten' worden geslagen waarin het water blijft staan. Deze meertjes zijn nu nog herkenbaar in het landschap en het dorp. Met de latere realisatie van de wijk 'Buitendijke' komt een deel van de voormalige zeedijk in het dorp te liggen.

Tijdens de zandafgravingen vestigen een aantal welgestelde personen zich in Muiderberg die daar 10 buitenplaatsen of buitens realiseren, waaruit Muiderberg lange tijd uit bestaat. De vier belangrijkste buitens zijn Berghuize, Wisseloord, Hofrust en Rustrijk. Berghuize was gelegen bij de huidige Brink en is nog te vinden in de naamgeving van een boerderij bij de Brink. Wisseloord lag bij de huidige Willemslaan en Paulinelaan, welke genoemd zijn naar de

kinderen van de eigenaar van Wisseloord. Hofrust wordt later uitgebreid met het huidige Kocherbos.

Rustrijk was gelegen op de plaats waar nu het Echobos ligt (tussen de Noordpolder en Muiderberg). Dit is een recreatiebos dat is aangelegd in de 18^e eeuw, zo genoemd vanwege de echomuur, een bekende attractie in het Echobos. In 1613 werd tijdens snoeiwerkzaamheden op het buiten “Rustrijk” door tuinlieden ontdekt dat er een gelijksprekende echo opklonk uit de grond. In 1663 werd er een muur gebouwd om de plek van de echo aan te geven. De huidige echomuur dateert waarschijnlijk uit het eind van de 19^e eeuw, waarna de muur in 1990 is gerenoveerd en in 2011 gerestaureerd. Bij de muur hoort een uit circa 1930 daterend poortje dat de ingang tot de ‘attractie’ vormt. De landgoederen Roodekercke en Tussenkercke zijn ook restanten van een buiten. Naast deze bossen kent Muiderberg een aantal grote boskavels.

Na tal van jaren zijn deze buitens als op zich zelf staande landgoederen verdwenen, maar door de aanplant van het vele groen, zijn deze buitens bepalend geworden voor het huidige groene beeld van Muiderberg.

De zandgronden en de aanwezige groene gebieden zorgden voor een ideale basis voor begraafplaatsen. Het buiten Hofrust is later omgevormd tot de Joodse begraafplaats. Daarnaast is ook de Algemene Begraafplaats aan de huidige Badlaan ontstaan.

De opkomst van Muiderberg als badplaats heeft het agrarische karakter van het dorp grotendeels verdrongen. Muiderberg is vooral in de 19e eeuw uitgegroeid tot badplaats: er worden onder andere hotels, café's, badhuizen en wandelbossen aangelegd. Door de aanleg van de tram in 1881 (die inmiddels is verdwenen) is deze ontwikkeling versterkt.

Na de Tweede Wereldoorlog vestigen zich vele forenzen te Muiderberg, waardoor Muiderberg tegenwoordig een gemengd karakter van badplaats en forenzenplaats heeft. Sinds de jaren zestig zijn er ook buitenwijken aangelegd, waarmee Muiderberg zodanig is gegroeid dat het nu even groot is als Muiden.

2.3 Landelijk gebied

Het landelijk gebied in Muiden is een cultuurlandschap. De oudste ontginningen rond Muiden dateren uit de 11^e en 12^e eeuw en in de loop van de Middeleeuwen is al het land rondom Muiden verkaveld en ontgonnen. Door de natte lage ligging is het gebied van oudsher in gebruik als grasland. Beweiding was eerst in de natste delen niet mogelijk. Deze delen werden toen als hooiland en akkerbouw gebruikt. Sinds de 17^e en 18^e eeuw, toen de polders bemalen moesten worden en een betere ontwatering plaatsvond, is dit land vanwege het zakkende peil voornamelijk voor veeteelt gebruikt. De schaal is dan nog beperkt: tot circa 1900 heeft een veeteler doorgaans niet meer dan 10 dieren. Met name de Noordpolder wordt pas vanaf begin 20^e eeuw op grotere schaal gebruikt. Door de zilte invloed van de Zuiderzee kan deze polder pas na de uitvinding van kunstmest op een rendabele manier worden gebruikt.

Op kaarten uit de zeventiende eeuw vinden we reeds de namen van de thans ook nog aanwezige polders, te weten:

ten westen van Muiden:

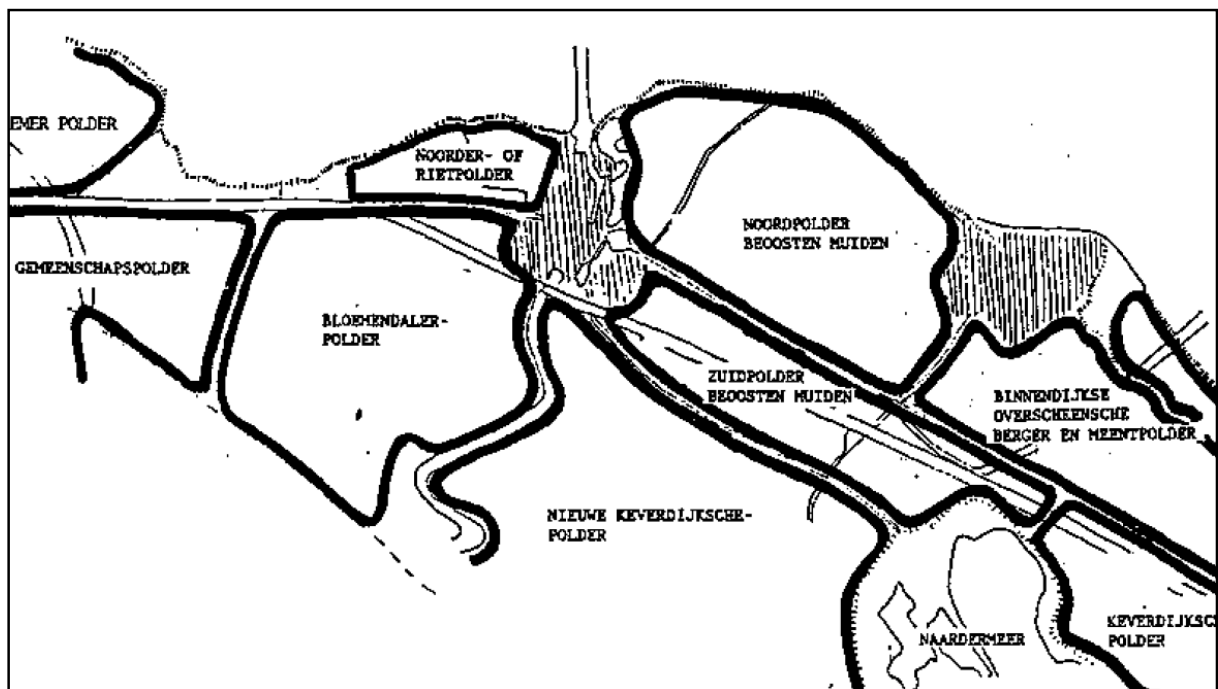
- de Bloemendalerpolder
- de Gemeenschapspolder
- de Noorder- of rietpolder

ten oosten van Muiden:

- de Noordpolder beoosten Muiden
- de Zuidpolder beoosten Muiden

ten zuiden van Muiderberg:

- de Binnendijkse-, Overscheense-, Berger- en Meentpolder
- de Nieuwe Keverdijksche polder

Afbeelding 2: Overzicht polders.

Muiden en Muiderberg waren tot de realisatie van de afsluitdijk in 1932 kustplaatsen langs de Zuiderzee. Het gedeelte van het IJsselmeer, dat voor de kust van de gemeente ligt, heet het IJmeer. Naast het bekende eiland Pampus, liggen in het IJmeer nog een paar eilanden. Bij de Diemerdijk nabij Diemen ligt de Bocht van Ballast. Deze is genoemd naar de firma Ballast, die dit heeft opgespoten met grond die vrijkwam bij het afbreken van de oude betonnen brug over het Amsterdam-Rijnkanaal. Met de aanleg van de Bocht is ook de Baai van Ballast ontstaan. Inmiddels is het schiereiland, door de aanleg van een kreek door de Bocht, een eiland met hoge natuurwaarden geworden. De kreek (en een luwtedam) zijn in 2012 aangelegd als natuurcompensatie voor de bouw van IJburg. Er is in het IJmeer een aantal voorzieningen tegen golfslag aangebracht. De strekdammen aan de monding van de Vecht dateren uit 1870. Verder liggen in het IJmeer nog de eilandjes De Drost, Warenar en Hooft, die in de jaren '90 van de vorige eeuw zijn aangelegd. Bij Muiderberg ligt het Groot Krabbenhoofd, dat inmiddels is opgenomen in de Ecologische Hoofdstructuur.

Afbeelding 3: Prent Zuiderzee

Hoofdstuk 3 Landschappelijke kwaliteit

3.1 Inleiding

Een belangrijk onderdeel van de ruimtelijke kwaliteit van de gemeente is het landelijk gebied, dat het grootste deel van de gemeente beslaat. De kwaliteit van een landschap omvat verschillende componenten zoals landschapstypen, bebouwing, structuren, vegetatie, beplanting en grondgebruik. Al deze componenten vormen de identiteit van het landschap. In dit hoofdstuk worden de kernkwaliteiten van het landelijk gebied beschreven. Vervolgens worden de beleidslijnen uitgezet. Deze beleidslijnen bestaan uit algemene beleidslijnen voor het gehele poldergebied en aanvullende beleidslijnen voor individuele polders.

3.2 Polderlandschap

Polders

Door ontginning is er rondom Muiden en Muiderberg een aantal polders ontstaan, waarvan de meeste nog steeds aanwezig en herkenbaar zijn. Het kavelpatroon is in de polders bijna overal nog het oorspronkelijke, daterend uit de middeleeuwen, toen de mens zijn invloed in het gebied ging aanwenden. Het patroon bestaat uit lange smalle kavels met lintdorpen of bebouwing langs een weg. Vanaf de hogere gronden (bijvoorbeeld de oeverwallen van de Vecht) of kades, had iedere boer het "recht van opstreck" naar achteren toe, het natte land in. De bebouwing staat direct aan de kade of dijk, voldoende beschermd tegen het water, de landerijen lagen hier achter. Door vererving zijn de kavels waarschijnlijk in de loop der tijden nog smaller geworden.

Landschapstypen

Op verschillende plaatsen in het landelijk gebied komt kwelwater (voedselarm en ijzerrijk) aan de oppervlakte. In vrijwel het gehele gebied is door de kwelwaterstromen sprake van een bijzondere ecologische situatie. In de Noordpolder is nog steeds de zilte invloed van de voormalige Zuiderzee merkbaar, waardoor typische zoutmijdende planten (veel waterplanten) hier niet voorkomen, terwijl er echter nog wel enkele zouttolerante soorten groeien.

De graslanden zijn ogenschijnlijk geheel bedekt met monotone en soortenarme beemdgras- en raaigrasweiden. De sloot- en oevervegetaties in de polders bieden echter nog een grote rijkdom en variatie, waarin de bodemgesteldheid en de waterkwaliteit duidelijk tot uitdrukking komen. De open weidegebieden van de polders vervullen verder een belangrijke functie als broedgebied voor verschillende weidevogels (onder andere grutto, tureluur, kieviet en scholekster). Vooral de tureluur is een kritische vogelsoort, die zeer kieskeurig is in zijn biotoopkeuze. Behalve als broedgebied hebben de polders ook een functie als foerageergebied en als rust- en slaapplek voor verschillende vogels buiten het broedgebied. Vanwege de grote betekenis als weidevogelgebied is de grondwaterstand van groot belang. Verder zijn mede bepalend voor de functie als weidevogelgebied de invloed van de infrastructuur, de intensiteit van het graslandgebruik, de bodemgesteldheid, de openheid van het gebied en de rust.

Kernkwaliteiten polders:

- openheid van het landschap
- polders met rijke flora en fauna en waardevolle historische elementen

Bepalende elementen:

- herkenbaarheid oorspronkelijke polders
- herkenbaarheid historische begrenzing en oorspronkelijke verkaveling
- karakteristieke lintbebouwing
- sloot- en oevervegetaties
- broed-, foerageer-, rust- en slaapplekken voor vogels

Algemene beleidslijnen:

- kernkwaliteiten van de polders in stand houden, versterken en benutten
- in stand houden, versterken en benutten van bepaalde elementen
- rust en donkerte in polders handhaven en versterken

Naast deze algemene kernkwaliteiten, wordt hieronder een specifieke beschrijving van de polders gegeven met de daarbij behorende specifieke kwaliteiten en eventuele aanvullende beleidslijnen.

3.3 De polders van de gemeente Muiden

3.3.1 Bloemendaler- & Gemeenschapspolder

De Bloemendalpolder is al in 1555 omdijkt. De grens met Weesp wordt gevormd door de Molenwatering, een eeuwenoude waterloop verbonden met een gemaal, dat er nog steeds staat. Op de plek van dit gemaal stond vroeger een molen.

De Gemeenschapspolder is een samenvoeging van acht polders bij octrooi van 25 oktober 1707. In de Gemeenschapspolder is ter hoogte van het Amsterdam-Rijnkanaal, de "eendenkooi" gelegen. Dit gebied wordt gemarkeerd door hoog opgaande beplanting (voornamelijk wilg, eik en berk) en heeft een gunstige werking voor de vogelstand in het omliggende gebied. Doordat er jaren geen onderhoud is gepleegd, verkeert de kooi in een vergevorderd stadium van verlanding. De eendenkooi is van groot belang voor de wijde omgeving, omdat er enkele kwetsbare en zeldzame vogelsoorten broeden, waarvan sommige een groot foerageergebied in de omgeving hebben (bijvoorbeeld de boomvalk).

De polders zijn aan te merken als veenweidelandschap en worden gekenmerkt door hun openheid. De historische begrenzing en verkaveling in langwerpige en rechthoekige percelen is nog grotendeels intact.

Bijzonder relict in de Bloemendalpolder zijn de restanten van het Duitse Radarstation Seeadler (1943-1944). Een cultuurhistorisch onderzoek van RAAP, uit februari 2010, schrijft over 'Seeadler': "Het grondradarstation Seeadler is van hoge tot zeer hoge waarde. Bij ruimtelijke ingrepen zou zoveel mogelijk rekening moet worden gehouden met de verschillende elementen en de onderlinge samenhang. Behoud van dit ensemble dient te worden nagestreefd, aangezien het grond- radarstation Seeadler een van de meest complete ensembles in Nederland betreft." Met betrekking tot de herinrichting van de Bloemendalpolder wordt gesteld: "De middeleeuwse verkaveling, maar ook het grondradarstation Seeadler dragen bij aan het 'verhaal' van het plangebied en, door gebruik te maken van deze cultuurhistorische elementen, tot een verantwoorde inrichting van het gebied."

Door de aanleg van de A1 wordt een klein gedeelte van de Bloemendalpolder afgescheiden van de rest. Dit gedeelte ligt tussen de Amsterdamsestraatweg en de Maxisweg. Net als het grootste deel van de polders in Muiden is dit van oudsher in eigendom van grootgrondbezitters. Na het overlijden van grootgrondbezitter D.C. van der Meulen koopt de gemeente het Muiderbos (zoals het nu heet) om daar de Algemene Begraafplaats Muiden te stichten. Het achterste deel van de gronden wordt in 1852 verkocht aan grootgrondbezitter Bredius, waarna het wordt ontgonnen voor weiland. Deze weilanden worden nu de 'Brediusgronden' genoemd. Na de bouw van de wijk Zuid-West in 1966 gaat het karakter van het open polderlandschap verloren.

Kernkwaliteiten:

- openheid van het landschap
- polders met rijke flora en fauna en waardevolle historische elementen

Bepalende elementen:

- herkenbaarheid oorspronkelijke polders
- historische begrenzing en oorspronkelijke verkaveling in langwerpige en rechthoekige percelen
- sloot- en oevervegetaties
- broed, foerageer en rust- en slaapgebieden voor vogels
- de eendenkooi
- de Molenwatering
- restanten radarstation Seeadler
- het Muiderbos

Aanvullende beleidslijn:

- behouden en reconstrueren van de eendenkooi
- behouden en reconstrueren radarstation Seeadler

Afbeelding 4: Bloemendalerpolder met twee gebouwen van radarstation Seeadler

3.3.2 De Noorder- of Rietpolder

Deze polder is ontstaan na de aanleg van de Muidertrekvaart en bestaat voornamelijk uit veengrond en moerasland. Door dijkdoorbraken zijn er twee vennen ontstaan, het 'Grote Wiel' en het 'Kleine Wiel' (een wiel is een naam voor een water dat is ontstaan door een dijkdoorbraak). Als gevolg van hoge dijklasten is de polder in de 17^e en 18^e eeuw verlaten. In 1702 wordt in deze polder kruitfabriek 'de Krijgsman' gesticht. In 1761 (of 1758) worden 24 kavels door het Hoogheemraadschap geveild. Mogelijk is de polder daarbij voor een gedeelte gebruikt door boeren.

Vanwege de Kruitfabriek is een bijzondere afwatering noodzakelijk. Eerst staat daarvoor aan de Muidertrekvaart een watermolen, die door paarden werd aangedreven. Nu is dit een gemaal. Ook zijn er verschillende sluizen aangelegd, welke nu nog aanwezig zijn. Het

volledig ontworpen waterloppennet is afgestemd op de drie productielijnen en had verschillende functies te weten: drainage en waterpeilbeheersing, infrastructuur voor vervoer van producten over water, schokvrij bewaren van stoffen en bluswater voor het hele terrein (net als de twee 'Wielen'). Langs de Zeedijk loopt de Kadesloot, die voor 1791 moet zijn aangelegd. Dit water sloot aan op de noordwestelijke vestinggracht, waarvan inmiddels slechts een vijver resteert, die ook Kadesloot wordt genoemd.

Afbeelding 5: Luchtfoto Noorder- of Rietpolder richting Muiden (op de voorgrond de 'rietlanden', verder het Kruitbos en de weilanden rondom de Westbatterij, links de Zeedijk)

De werking van de Kruitfabriek heeft een bijzondere invloed gehad op het landschap van de Noorder- of Rietpolder, dat nu meestal het KNSF-terrein wordt genoemd (dit is overigens niet helemaal hetzelfde gebied). Een groot gedeelte van de polder bestaat nu uit bos (het 'Kruitbos'). Dit bos is ontstaan door de vraag naar hakhout voor de productie van houtskool, dat een ingrediënt van buskruit was. Het hakhout werd traditioneel beheerd door de bomen bij de grond af te zetten, zodat de stobben opnieuw kunnen uitlopen. Later was dit hakhout niet meer nodig. In een gedeelte van de polder is een waardevol bos ontstaan. Men heeft dit bos in stand gehouden als buffer tegen explosies.

In het noordelijke en westelijke deel van het terrein bestaat het Kruitbos voor een groot deel uit zwarte elzen. Op het oostelijk deel van het terrein staan essen, maar ook elzen, berken en eiken. In gedeeltes van het bos komen meer oudere bomen voor. Over het hele terrein staan berken en zijn ook elzen, essen, eiken en wilgen te vinden. Bij de gebouwen op het terrein en langs de Muidertrekvaart zijn uitheemse soorten gepland, zoals platanen. Met

name de percelen met 'Elzenbroekbossen' en de percelen met veel oudere bossen zijn waardevol, net als de aanwezige laanbomenrijen en grote vitale bomen, die structuur aan het gebied geven. Gedeeltes van het bos hebben een meer open structuur. Voor de gedeeltes met oudere bossen dienen is kroonsluiting van belang, zodat het bosmilieu gehandhaafd blijft en voorkomen wordt dat de wind vat krijgt op de bomen omdat de wind gemakkelijker vat krijgt op bomen die in veengrond staan. Het Kruitbos is ook van belang vanwege de aanwezigheid van bijzondere flora en fauna.

Afbeelding 6: overzicht Elzenbroek- en soorten van oudere bossen

Het Kruitbos is een belangrijk landschapsskenmerk van Muiden, dat een groot contrast oplevert met het open weidelandschap, dat ook weer contrasteert met de Vesting Muiden. Het Kruitbos onttrekt vanaf de Zeedijk het zicht naar de A1 en vanaf Muiden, met de Bocht van Ballast het zicht op Diemen.

Het landschap op het KNSF-terrein is door de samenhang tussen dichte bebossing, kunstmatig aangelegde paden en waterlopen en de twee 'Wielen' van grote ruimtelijke kwaliteit.

Het meest westelijke gedeelte van de Noorder- of Rietpolder bestaat uit ecologisch belangrijke rietlanden en is onderdeel van de ecologische hoofdstructuur. Deze rietlanden besloegen vroeger een groter deel van de polder, maar is kleiner geworden door de uitbreidingen van de Kruitfabriek, afwatering en de bouw van de wijk Noord-West. In sommige kaarten vallen deze rietlanden niet onder de polder. In deze nota worden de rietlanden hier wel onder gerekend. Het meest oostelijke gedeelte van de polder bestaat uit open weidegebied. De begrenzing van de polder door de dijk en de trekvaart is grotendeels intact gebleven.

Kernkwaliteiten:

- gevarieerd bos met grote (cultuur)historische, landschappelijke en ecologische waarde

- rietlanden met grote ecologische en (cultuur)historische waarde
- unieke samenhang tussen de cultuurhistorische en landschappelijke elementen, mede door de werking van de voormalige kruitfabriek

Bepalende elementen:

- het 'Grote Wiel' en het 'Kleine Wiel'
- de paden met de laanbomenrijen en het volledig ontworpen waterloppennet en de sluizen
- de Kadesloot
- percelen met 'Elzenbroekbossen', de percelen met veel oudere bossen en grote vitale bomen (diameter van meer dan 50 cm, eiken van meer dan 40 cm en vitale bomen in de oudere bossen van meer dan 35 cm)
- het Kruitpad met laanbomenrij

3.3.3 De Noordpolder beoosten Muiden

Landschappelijk gezien vormt de Noordpolder beoosten Muiden (hierna: Noordpolder) nog een ruimtelijke eenheid met een duidelijke, oorspronkelijke ruimtelijke begrenzing. Deze begrenzing wordt gevormd door de dijk langs het IJmeer, de stadsrand van de Vesting Muiden, de bosschages rond Muiderberg en de Noordpolderkade met zijn spaarzame bebouwing langs de Naardertrekvaart. In het midden van de polder ligt een bosschage waar tot 1950 boerderij Hofland heeft gestaan. Bij Muiderberg ligt het Jagerbosje. Deze smalle strook is het restant van de banscheiding of grens tussen het Graafschap Holland en het Bisdom Utrecht.

De open lintbebouwing langs de Noordpolderweg en de Googweg doorkruisen deze ruimte. De Noordpolder als afgeronde eenheid biedt nog voldoende mogelijkheden om als weidevogelgebied te fungeren. Midden in de Noordpolder komen nog enkele bosschages voor, dit zijn restanten van de boerderij Hofland. Het Echobos en de Joodse begraafplaats vormen de begrenzing tussen de Noordpolder en Muiderberg.

De Noordpolder is een kleiweidelandschap, waarvan de bovenlaag bestaat uit jonge zeeklei. De Noordpolder werd bemalen door een molen en sinds 1892 door het Noordpolder (stoom)gemaal. Het (elektrische) gemaal is inmiddels overbodig geworden, maar is nog steeds aanwezig in het originele gebouw, dat is aangewezen als rijksmonument (na WOII is de voorgevel geheel vervangen door een gevel met een nieuwe indeling). In de Noordpolder lopen een paar historische waterlopen, weteringen genaamd, die nog steeds een functie voor de afwatering hebben. Meest kenmerkende is de Molenwetering.

Kernkwaliteiten:

- openheid van het landschap
- ruimtelijke eenheid
- polder met rijke flora en fauna en waardevolle historische elementen

Bepalende elementen:

- zicht op de Vesting Muiden en het Muiderslot in het bijzonder
- waardevolle bosschages
- de Joodse begraafplaats
- open lintbebouwing
- zichtbaarheid oorspronkelijke verkaveling
- de Weteringen
- duidelijke, oorspronkelijke ruimtelijke begrenzing

Afbeelding 7: De Noordpolder, begrensd door (op deze foto zichtbaar) Naardertrekvaart, Vesting Muiden en de Zeedijk

Afbeelding 8: De Noordpolder richting Muiderberg

3.3.4 De Zuidpolder beoosten Muiden

De Zuidpolder beoosten Muiden (hierna: Zuidpolder) is ook een kleiweidelandschap. De Zuidpolder wordt doorkruist door een aantal wegen (de Mariahoeveweg en met name de A1), waardoor er minder sprake van een eenheid is. De Zuidpolder heeft een open karakter en heeft een directe relatie met het Naardermeer. Nabij de Boezemkade staat de molen 'De Onrust'. Deze molen dateert uit 1809 en is gebouwd om het Naardermeer te bemalen, welke functie de molen nog steeds heeft. De molen is een rijksmonument.

Kernkwaliteiten:

- openheid van het landschap
- directe relatie met het Naardermeer

Aanvullende beleidslijn:

- behouden en versterken biotoop molen 'De Onrust'

Afbeelding 9: Molen 'De Onrust'

Afbeelding 10: Zuidpolder (vanaf Mariahoeve)

Afbeelding 10: Zuidpolder (vanaf De Goog)

3.3.5 De Binnendijkse-, Overscheense-, Berger- en Meentpolder

Deze samengevoegde polder, ook wel BOBM-polder genoemd, valt ook onder het kleiweidelandschap en is ook open van karakter. Slechts een gedeelte van de polder ligt in Muiden. De grens tussen de BOBM-polder en Muiderberg wordt gevormd door het Kocherbos en de daarlangs gelegen kenmerkende steilrand. Aan de steilrand is zichtbaar tot

waar de grens van de vroegere zandafgravingen bij Muiderberg loopt. Het Kocherbos en de steilrand zijn bepalend voor de entree van Muiderberg. Een ander opvallend landschappelijk kenmerk is het zogenoemde 'Wilgenlaantje', dat loopt van de Googweg tot de V.I.S.-Kazemat (geschutspost, zie hoofdstuk 6). Langs het laantje staat een rij knotwilgen. Het is zeer goed mogelijk dat het Wilgenlaantje ter ontsluiting van V.I.S.-Kazemat is aangelegd.

Kernkwaliteiten:

- openheid van het landschap
- waardevolle historische landschapselementen

Bepalende elementen:

- begrenzing door het Kocherbos
- overgang van lage polder naar hoge zandgrond Muiderberg
- het 'Wilgenlaantje'

Afbeelding 11: De steilrand langs het Kocherbos met rechts het Wilgenlaantje

Afbeelding 12: Het Wilgenlaantje vanaf de V.I.S.-kazemat

3.3.6 De Nieuwe Keverdijksche polder

Een klein gedeelte van deze polder ligt op het grondgebied van Muiden. Deze polder grenst aan het Naardermeer.

Kernkwaliteiten:

- openheid van het landschap
- directe relatie met het Naardermeer

Afbeelding 13: Nieuwe Keverdijkse Polder

3.4 Muiderberg

Muiderberg hoort vanwege het vele groen en de daarmee gepaard gaande landschappelijke kwaliteiten ook in dit hoofdstuk thuis. Muiderberg dankt zijn groene karakter aan de buitens. Na tal van jaren zijn de buitens als op zichzelf staande landgoederen verdwenen, maar door de aanplant van het vele groen, zijn deze buitens bepalend geworden voor het huidige groene beeld van Muiderberg met de Brink en de grote bospercelen. Op de plaats van het buiten Wisseloord is nu de Dorpsweide gelegen. Aan de Dorpsweide ligt het wiel De Blieckwijk. Vroeger liep door Muiderberg het riviertje de Scheene.

Het langs Muiderberg gelegen Kocherbos en Echobos maken deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur. Het Kocherbos is aangelegd als gemengd bos met inheemse soorten en naaldbomen. Voorkomen moet worden dat de naaldbomen te overheersend worden. Voor de bossen geldt het behoud van inheemse soorten als streven van de EHS.

In de periode van de Gouden Eeuw heeft het snel groeiende Amsterdam zand nodig voor nieuwe stadsuitbreidingen. Hiervoor worden de zandrijke gebieden in de omgeving van Amsterdam afgegraven, waaronder het gebied bij Muiderberg. Bij de entree van het dorp is langs de Googweg nog een steilrand te zien waar het zand is afgegraven (zie BOBM-polder).

Voor Muiderberg is een ruimtelijke visie opgesteld (Imoss, 2008). In deze visie wordt Muiderberg beschreven als de groene enclave in het open weidelandschap aan het IJmeer. In de visie wordt een aantal elementen beschreven dat bepalend is voor het landschap in Muiderberg. Het karakter van het groene dorp in het open weidegebied kan aan met name aan de oostzijde worden versterkt. Verder biedt revitalisering van de buitens kansen.

Kernkwaliteiten:

- groene karakter van het dorp
- bijzondere contrast tussen open weidegebied en het bosrijke dorp

Bepalende elementen:

- de bodemopbouw (zichtbaar door de overgang van de zandrug naar weidegebied)

- zandafgraving (zichtbaar door overgang van lage polder naar hoge zandgrond)
- ligging aan de voormalige Zuiderzee
- de oude Zeedijk
- de Brink, de voormalige buitens en groenstructuren
- de Algemene Begraafplaats en de Joodse Begraafplaats
- de entree van Muiderberg

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden, versterken en benutten van de Ecologische Hoofdstructuur
- bij ruimtelijke plannen aansluiting zoeken bij de ruimtelijke visie Muiderberg

Afbeelding 14: Muiderberg vanaf het IJmeer

Afbeelding 15: Schematische weergave groenstructuur Muiderberg, waar de voormalige buitens, dorpsweide en zeedijk goed zichtbaar zijn.

3.5 Het IJmeer

De ligging aan de Zuiderzee is van groot belang geweest voor de historie van Muiden. Zo liep de handelsroute naar Utrecht vanaf de Zuiderzee over de Vecht via Muiden. Schepen van de VOC lagen bij eb in een ondiepe geul letterlijk voor Pampus. Op een hoog gedeelte van de zandbank 'Het Muiderzand' is later het eiland Pampus met het fort aangelegd. De kust langs Muiden is sinds de 14^e eeuw nagenoeg ongewijzigd. In Muiderberg zijn enkele dijkdoorbraken geweest, waardoor een gedeelte van het dorp nu buiten de zeedijk ligt. Na de realisatie van de (nieuwe) zeedijk in 1732 is de kustlijn niet meer gewijzigd.

Het IJmeer is vanwege de grote natuurwaarden aangewezen als Natura 2000-gebied. De openheid van het IJmeer is van grote waarde als tegenwicht tussen uitbreidingen van Amsterdam en Almere. De ligging van de gemeente aan het IJmeer is niet alleen toeristisch-, recreatief- en economisch-, maar ook van groot cultuurhistorisch belang. Muiden dankt zijn ontstaan aan de ligging aan de monding van de Vecht in het IJmeer. Het open uitzicht vanaf de zeedijk is een grote kwaliteit van de gemeente.

Het IJmeer is van grote betekenis vanwege het grootschalige karakter van het open water als contrast met het achterliggende veenweide- en bebost landschap dat gescheiden wordt door de eeuwenoude zeedijk.

Kernkwaliteiten:

- openheid van het watergebied
- bijzondere contrast met het landschap achter de zeedijk

Bepalende elementen:

- Forteiland Pampus
- Bocht van Ballast
- begrenzing door de zeedijk

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden oorspronkelijke kustlijn langs de zeedijk
- geen bebouwing (of drijvende woningen e.d.) in het IJmeer
- geen bovengrondse wegen of spoorlijnen in het IJmeer
- geen windmolens in het IJmeer
- geen aanleg van nieuwe eilanden in het IJmeer

Abbeelding 16: Het zicht op het IJmeer en Pampus vanaf het strandje bij de Westbatterij

Hoofdstuk 4 Bebouwingskarakteristieken

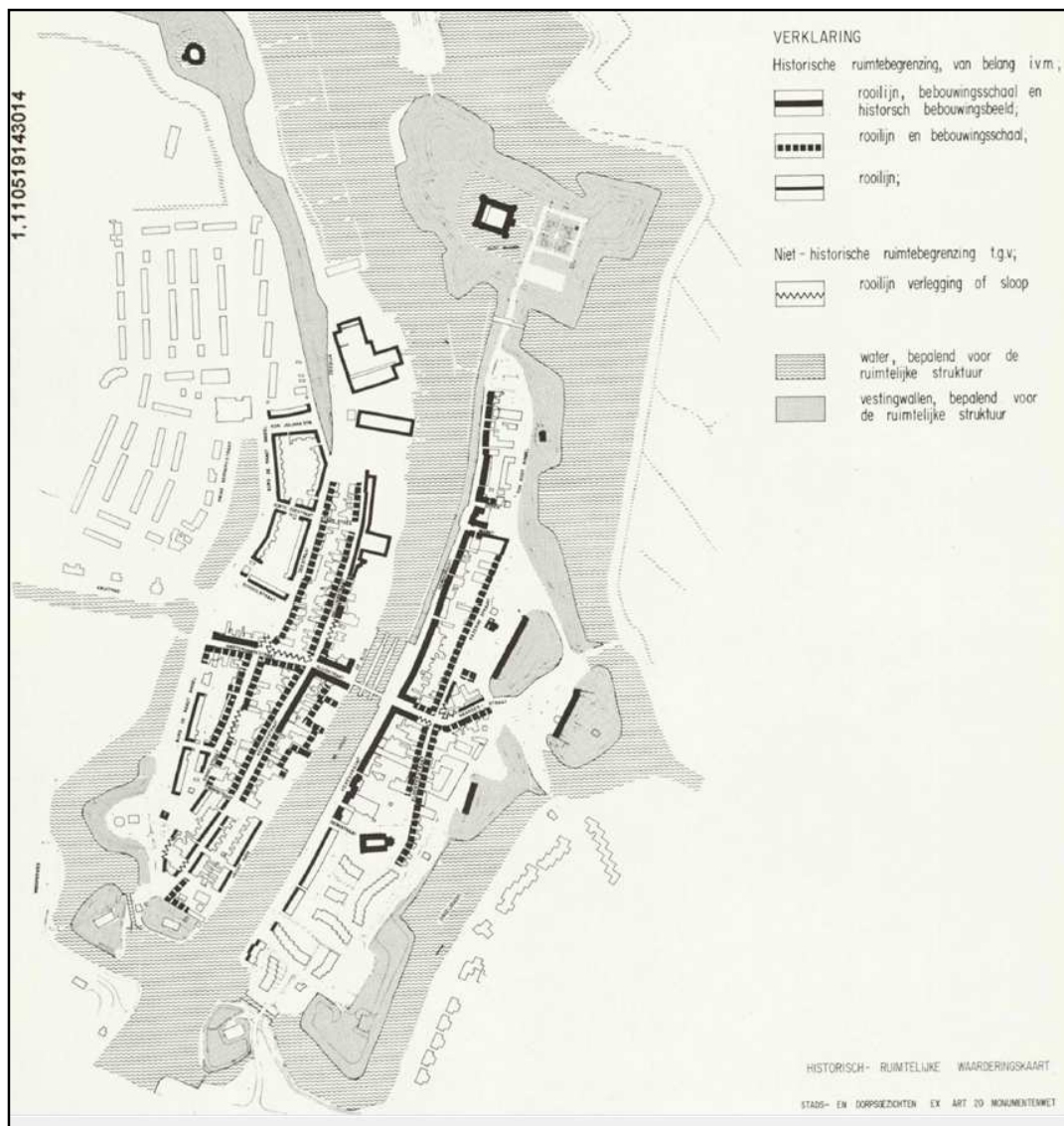
4.1 Inleiding

Bebouwing is een belangrijk onderdeel van de beleving van een gebied en geeft gebieden een eigen identiteit. Daarbij is niet alleen puur het uiterlijk van bebouwing van belang, maar ook de leeftijd en het soort bouwwerk. Ook de plaats van de bebouwing en de manier waarop bebouwing op elkaar aansluit, of juist niet aansluit, is belangrijk. Bebouwing vertelt een verhaal.

Hierna wordt ingegaan op de bebouwingskarakteristiek van Muiden, Muiderberg en het landelijk gebied. Vervolgens worden de aanvullende beleidslijnen voor deze gebieden uitgezet.

Algemene beleidslijn:

- kernkwaliteiten van de bebouwingskarakteristieken behouden, versterken en benutten
- behouden, versterken en benutten bepalende elementen

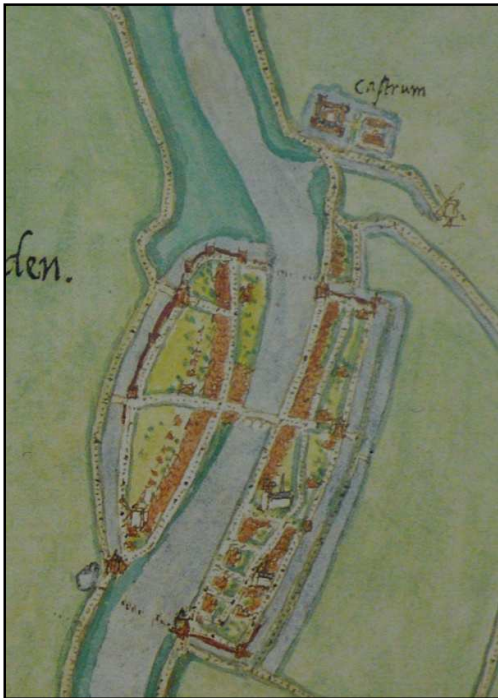

Afbeelding 17: Ruimtelijke waarderingskaart Beschermd Stadsgezicht Vesting Muiden

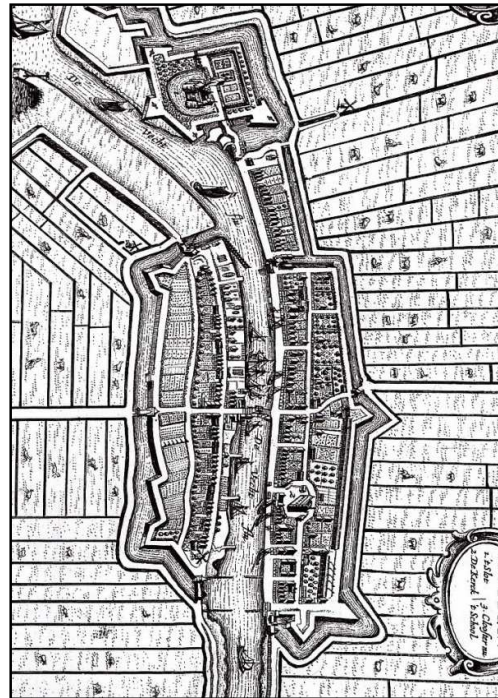
4.2 Muiden

De hoofdstructuur van Muiden is bepaald door de ligging aan de monding van de Vecht. Graaf Floris V laat in 1280 een sterkte aanleggen bij de monding van de Vecht, die toen al van groot strategisch belang is. Er wordt een ketting over de Vecht aangelegd voor de heffing van tol. In 1285 geeft hij de opdracht voor de bouw van het meest bekendste gebouw van de Vesting Muiden: het Muiderslot. Graaf Floris V wordt in 1296 bij Muiderberg vermoord en rond 1300 wordt het Muiderslot door de Bisschop van Mechelen van het Sticht Utrecht verwoest. Graaf Albrecht van Beieren (1336-1404) laat het slot rond 1370 herbouwen. Het Muiderslot wordt daarna meestal bewoond door slotvoogden, die het kasteel namens hun heer beheren. De bekendste slotvoogd is P.C. Hooft, die het Muiderslot in die functie gedurende 38 jaar bewoont. Nadat het Muiderslot in de Franse tijd nog als kazerne dient, wordt het gebruikt als opslag en raakt het in verval totdat het slot in 1825 voor sloop wordt aangeboden. Koning Willem I besloot echter, na vele protesten, tot een restauratie die vanaf 1895 werd uitgevoerd. In 1967 wordt het huidige poortgebouw gebouwd.

Van oudsher is er bewoning aan de weerkanten van de Vecht. De oudste kaart van Muiden dateert uit 1560 (zie onder). Op deze kaart is duidelijk te zien dat de westelijke Vechtdijk eenzijdig is bebouwd en dat aan de oostzijde al tweezijdige bebouwing ter hoogte van de sluis is. Op de kaart is al duidelijk de contour van de huidige vesting te zien. Langs de Vecht aan de oostzijde van de stad (nu de Herengracht) zijn de percelen dicht verkaveld en is een kenmerkende achterstraat aanwezig (nu Kazerne- en Kloosterstraat). In de 16^e eeuw wordt door Muiden ook een verbindingsweg tussen Naarden en Amsterdam aangelegd.

Afbeelding 18: Kaart Muiden anno 1560

Afbeelding 19: Kaart Muiden anno 1632

Rond 1600 kreeg Muiden het karakter van een vesting: er wordt een wal gebouwd en een diepe gracht aangelegd (ter hoogte van de Zeestraat). De wal ligt dan 50 meter westelijker en het noordelijkste deel van de Herengracht (toen Spakenburg geheten) wordt binnen de vesting gebracht en zal omstreeks 1640 al bebouwd zijn (zie kaart 1632).

In de 16^e eeuw bestond het gedeelte tussen de Weesperstraat en de Vecht uit onbebouwbaar rietland. Dit land was voorerf van de eigenaren van de woningen aan de westelijke zijde van de Weesperstraat (rechtterkant vanaf de Sluisstraat gezien). Aan deze

zijde is daarom ook de oudste bebouwing van de Weesperstraat te vinden. Pas tussen 1650 en 1700 wordt het rietland opgehoogd en bebouwd. Aan de Hellingstraat waren rond 1600 al wel scheepswerfjes op het voorerf aan de Vecht gevestigd. Aan de zuidkant van de Herengracht liggen dan reeds zoutziederijen. In 1640 worden de Naarder- en Muidertrekvaart verbonden en worden er twee sluizen aan de zuidzijde van Muiden aangelegd (de Keet- en Naarderpoortsluis).

Met de verschuiving van de oude burgwal in westelijke richting ontstaat de Amsterdamsestraat, die vanaf halverwege de 17^e eeuw wordt bebouwd. Voor het nieuwe land tussen de Weesperstraat/Hellingstraat en de vestingwal is geen belangstelling en dit zal nog lange tijd als volkstuin worden gebruikt. In de 17^e eeuw wordt verder de Groote Zeesluis gerealiseerd en een stenen waterkeringsmuur ('de beer') langs de Herengracht gebouwd (1676).

Afbeelding 20: Kaart Muiden 1726. Zichtbaar zijn de aangelegde sluizen.

Tot de tweede helft van de 19^e eeuw verandert er weinig aan de ruimtelijke structuur van Muiden. De belangrijkste structuurwijziging in deze periode is de aanleg van de Ossenmarkt in 1639, ten behoeve van de handel in Deense ossen (voor de vetweiderij). Als aan het einde van de 19^e eeuw de handel in ossen sterk terugloopt, besluit men op het marktplein een school te bouwen, die in 1892 is gerealiseerd, waarmee de enige openbare marktruimte in de stad Muiden verdwijnt.

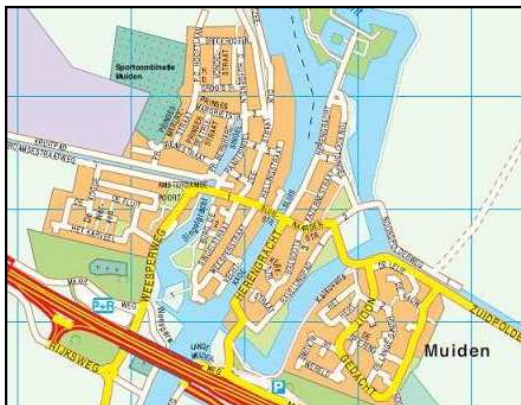
Vanaf 1874 wordt de vesting versterkt als gevolg van de Vestingwet 1874 (zie voor een beschrijving van de vestingwerken hoofdstuk 6.3.3) en vanaf 1895 wordt het Muider slot hersteld. In de 19^e eeuw bloeien de belangrijkste industrieën in Muiden, de kruit- en zoutfabriek en de scheepswerf, op. Hierdoor ontstaat er behoefte aan arbeiderswoningen en daarom wordt door deze fabrieken tussen 1887 en 1914 in de Weesperstraat een aantal complexen van arbeiderswoningen gebouwd. De achterzijde van de Weesperstraat en de Hellingstraat, waar na het dempen van de oude gracht in 1900 een pad ('het Achterom') ligt, blijft onbebouwd.

Van de oude nijverheden uit Muiden, zoals bierbrouwerijen, resteert dan inmiddels niet veel meer. Rond 1900 is een andere, niet onbelangrijke inkomstenbron in Muiden de veeteelt. Begin 20e eeuw bevinden zich in de vesting 24 boerenbedrijven, die in de loop van die eeuw allemaal zijn beëindigd. De landerijen liggen in de polders, die in handen van grootgrondbezitters als Bredius zijn. Er is dan ook niet veel land nodig, meer dan 10 koeien kun je niet (met de hand) melken op één dag.

In 1923 worden de westelijke wallen vrijgegeven voor bebouwing. Door particuliere projectontwikkelaars en aannemers wordt in de jaren daarna de Singelstraat, Zeestraat, Schoolstraat en Burg. de Raadsingel (zuidelijk deel) gebouwd. Het noordelijke gedeelte van de Burg. de Raadsingel wordt in 1935 door de Christelijke Woningbouwvereniging gebouwd. Hierbij wordt het noordwestelijke deel van de vestingwal afgegraven.

Afbeelding 22: Muiden 1946

Afbeelding 21: Muiden anno 2012

Vanaf de jaren vijftig wordt met het bouwen van de woonwijk Noord-West de in de middeleeuwen afgebakende stadsomgrenzing overschreden. Daarna volgt de woonwijk Zuid-West. Tussen 1974 en 1978 wordt in de vesting de Bouvy-wijk gerealiseerd, op de plaats van de oude zoutfabriek van Bouvy. Buiten de vesting wordt in de jaren zeventig de wijk Mariahoeve gerealiseerd.

Op 15 oktober 1986 is de Vesting Muiden aangewezen als beschermd stadsgezicht. Dit stadsgezicht omvat de historische kern, de vesting en (de monding van) de Vecht, de Westbatterij, een gedeelte van de Zeedijk en het Muiderslot. Voor een uitgebreide omschrijving van het beschermd stadsgezicht wordt naar de toelichting bij dit besluit verwezen.

Het ruimtelijk karakter van Muiden wordt nog altijd bepaald door het overzichtelijke, uit de middeleeuwen stammende, stratenpatroon aan de Vecht, met aan beide kanten een straat parallel eraan (Herengracht, Weesperstraat-Hellingstraat) en een straat haaks erop (Naarderstraat-Sluisstraat/Amsterdamsestraat). De Groote Zeesluis vormt het knooppunt van deze straten en van de historische kern als geheel. De horecafaciliteiten direct rond de sluis en de concentratie van winkels in de Sluisstraat getuigen van de vroegere pleisterplaatsfunctie. De Herengracht is de voornaamste straat in Muiden. De Kloosterstraat en Kazernestraat zijn de achterstraten van de Herengracht en hebben ook dit karakter. De bebouwing aan de oostkant van de Weesperstraat grenst met de achtertuinen aan het water van de Vecht. Aan de westzijde van de Weesperstraat is de oudste bebouwing te vinden.

De Vecht (met Herengracht erlangs) is de belangrijkste openbare ruimte van Muiden. De ruimtelijke relatie tussen de stad en de Vecht wordt aan de noordzijde nog altijd bepaald door de uitmonding van de rivier in open water, waarbij de Westbatterij en het daartegenover, meer landinwaarts gelegen, Muiderslot en de zeedijken de ingang van de

Vecht markeren. In de Vechtmonding wordt het beeld voorts in sterke mate beheerst door de jachthaven en de scheepswerven.

De karakteristieke beslotenheid van de historische kern is herkenbaar bewaard gebleven. Aan de oostzijde wordt de stad omgeven door de voormalige vesting, bestaande uit een aarden wal met gracht, en aan de westzijde door de tot singel omgevormde vestinggracht. In het oorspronkelijk beperkte aantal verbindingen met de omgeving is geen wezenlijke verandering gekomen. De meest gebruikte toegangswegen zijn de nauwe Amsterdamse- (en Sluis-) en Naarderstraat. Voor het overige is de stad ontsloten via de Zeestraat, via de brug over de Keetpoortsluis en - alleen voor voetgangers - via de beer in de vestinggracht bij de Weesperpoortsluis, over het ravelijn en dan over het 'kippenbruggetje', dat uit 1671 dateert.

De voor Muiden karakteristieke werf- en scheepvaartactiviteiten zijn door de pleziervaart behouden gebleven. De militaire functie, die de kern heeft vervuld, is nog op diverse plaatsen zichtbaar.

Dominante elementen zijn nog altijd de beide kerken en het Muiderslot, terwijl het eigen karakter van de werven tegenwoordig mede tot uiting komt in een aantal grote loodsen. Het bebouwingsbeeld is afwisselend en plaatselijk, historisch gezien van waarde.

Kernkwaliteiten:

- bijzondere karakter van de vestingplaats aan de monding van de Vecht
- besloten ligging binnen de wallen en grachten te midden van open gebied
- historisch waardevolle oorspronkelijke structuur en schaal van de bebouwing
- een samenhangend en historisch waardevol bebouwingsbeeld
- schoonheid en karakter van het beeld van de vesting

Bepalende elementen

- de verdedigingswerken, inclusief Muiderslot en Westbatterij
- de Vecht en de vestinggracht
- de sluizen en bruggetjes
- hoofdstructuur van de vesting
- waardevolle bebouwing
- het historische bebouwingsbeeld
- de ligging aan de monding van de Vecht
- de loodsen aan de noordwestelijke oever van de Vecht

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden, versterken en benutten van het zicht op en vanaf de Vecht door:
- het verbieden van erfscheidingen langs de westzijde van de Vecht
- slechts groene erfscheidingen van maximaal 1 meter hoog langs de oostzijde van de Vecht toestaan
- de hoogte van beschoeiingen te beperken tot maximaal 30-40 cm hoogte en niet boven het maaiveld
- geen (drijvende) steigers toe te staan in de Vecht (uitgezonderd het noordwestelijke gedeelte)
- behouden, versterken en benutten van de hoofdstructuur van de Vesting Muiden
- behouden, versterken en benutten van de karakteristieke ligging aan de monding van de Vecht door niet buitendijs te bouwen en het beeld van de monding van de Vecht te beschermen
- behouden, versterken en benutten van het bebouwingsbeeld door:
- het voorschrijven van een kap met een dakhelling van 45-60 graden (20-80 graden bij een mansardekap) voor hoofdgebouwen
- vast te houden aan de bestemmingsplankaart met voorgeschreven kapvormen

- vastleggen bestaande goot- en nokhoogtes in afwijking van de huidige bestemmingsplankaart met goot- en nokhoogtes
- het voorschrijven van een kap op bijgebouwen en aan- en uitbouwen die grenzen aan de openbare ruimte en in achtertuinten die aan de vestingwal grenzen, tenzij de plat afgedekte bijgebouwen of aanbouwen deel zijn van het architectonisch ontwerp, zoals bij de complexen Weesperstraat 99-107 en Vechtkade of aan de Kloosterstraat en Kazernestraat, waar door diversiteit in kapvorm het karakter van achterstraat wordt versterkt
- geen nieuwe woningen aan de Kazernestraat, Kloosterstraat en Ton Kootsingel toe te staan
- te bepalen dat erfafscheidingen in toegankelijke dwarsstraten maximaal 2 meter hoog zijn en van metselwerk of donker geschilderde rabatdelen zijn gemaakt
- behouden, versterken en benutten waardevolle objecten (zie hoofdstuk 5)
- behouden, versterken en benutten van het zicht van binnenuit en van buitenaf de Vesting Muiden door
- geen ingrepen doen/toestaan die de in de toekomst gewenste verbeterde zichtbaarheid/reconstructie van de vesting kunnen verstoren
- zuidelijke entree tot de vesting aan beide kanten van de Vecht verbeteren en zichtbaarder maken door het verwijderen van bouwwerken, schuttingen, steigers, ligplaatsen en uitgeschoten begroeiing (met name op Bastion IX en Bastion X en de beide ravelijnen)
- het gebouw op het zuidwestelijke ravelijn (Fermanplantsoen) te slopen
- zicht op de vesting verbeteren aan de westkant door hagen en schuttingen bij de woonboten te verlagen/verwijderen en de woonboten uit de vesting te plaatsen
- behouden, versterken en benutten van de ruimtelijke kwaliteit, identiteit en toeristische kwaliteit van de Vesting Muiden, door:
 - de aanleg van wandelpaden en plaatsing van informatieborden in dezelfde stijl
 - het toestaan en stimuleren van winkels in de vesting aan de Naarder-, Sluis- en Amsterdamsestraat en de Herengracht nabij de Groote Zeesluis
 - het toestaan en stimuleren van horeca in het gebied rondom de Groote Zeesluis (daarbij het woongenot van omwonenden in ogenschouw nemend)
 - het toestaan en stimuleren van kleinschalige overnachtingsmogelijkheden als hotels en bed&breakfasts in de vesting
 - het aanleggen van parkeergelegenheden buiten de vesting, bij nieuwbouwplannen of verandering van functies uitgaan van de maximum CROW-parkeernorm en indien mogelijk de vesting autoluw(er) maken
 - de inrichting van het Vestingplein verbeteren door het zicht op de vestingwallen en het Muizenfort te verbeteren en bebouwing te verwijderen
- nieuwbouwplannen houden, onderbouwd met een beeldkwaliteitplan en een advies van de erfgoedcommissie, rekening met:
 - de kernkwaliteiten en bepalende elementen van de Vesting Muiden
 - de bestaande bebouwingskarakteristiek
 - het behouden, versterken en benutten van de Vesting Muiden
 - de van toepassing zijnde cultuurhistorische waarden
- de openbare ruimte op één herkenbare manier inrichten (door b.v. straatmeubilair, lantaarnpalen en bestrating)

4.3 Muiderberg

Muiderberg had net als alle Gooise dorpen een brink, bouwland en woeste gronden. De Brink was vroeger een gemeenschappelijk weiland met een drinkplaats voor het vee. Nadat het noordelijke deel van het dorp opgeslokt werd door de Zuiderzee, is het dorpscentrum van de nederzetting van destijds verschoven naar de huidige Brink, die in de 18^e eeuw door de eigenaren van de buitens is gekocht en ingericht als openbaar park.

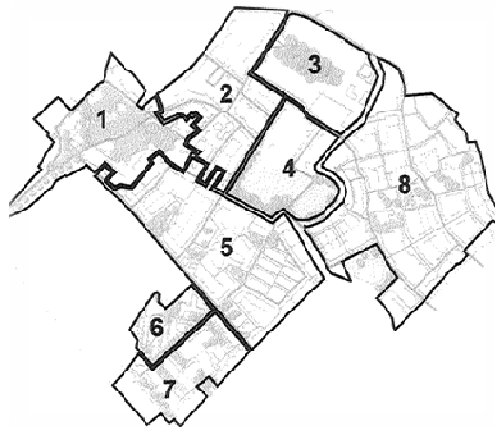
De Brink vormt een grote centrale ruimte waar de bebouwing in een ring omheen ligt. In de 17^e en 18^e eeuw bestond deze bebouwing uit tien buitenhuizen waar, in de twee eeuwen daarna, boerderijen, villa's en woningen omheen zijn gebouwd. De buitenhuizen zijn gesloopt. Langs de Brink staat nog een aantal boerderijen uit de 18^e en 19^e eeuw. Het Kerkpad en de Dorpsstraat/Populierenlaan-Badlaan vormen verbindingswegen met de Zuiderzee.

De kern van het dorp is de Dorpsstraat met kleine woningen, bedrijfjes en winkels. Later krijgt de Dorpsstraat meer het karakter van een winkelstraat. Als Muiderberg in de jaren 20 en 30 van de 20^e eeuw opkomt als forenzenplaats, worden aan de oostkant van het dorp middenstandswoningen gebouwd.

Eind 19^e eeuw speculeert men in Muiderberg met grond onder de verwachting dat een villapark zou ontstaan. Een echt villadorp is Muiderberg echter niet geworden. Langs de Badlaan, Eikenlaan en de Nienhuis Ruyskade is wel een aantal vrijstaande villa's gerealiseerd.

Voor Muiderberg is door Imoss een ruimtelijke visie opgesteld. In de visie wordt toegelicht dat Muiderberg een ruimtelijke structuur kent waarin verschillende stedenbouwkundige eenheden (buurten) zijn te onderscheiden, die elk aparte karakteristieken hebben:

1. De Brink
2. De dorpskern
3. De Algemene Begraafplaats
4. De Dorpsweide
5. De buurt Kom Muiderberg
6. Kocherplantsoen
7. De buurt Kocherbos
8. Buitendijk

Kernkwaliteiten:

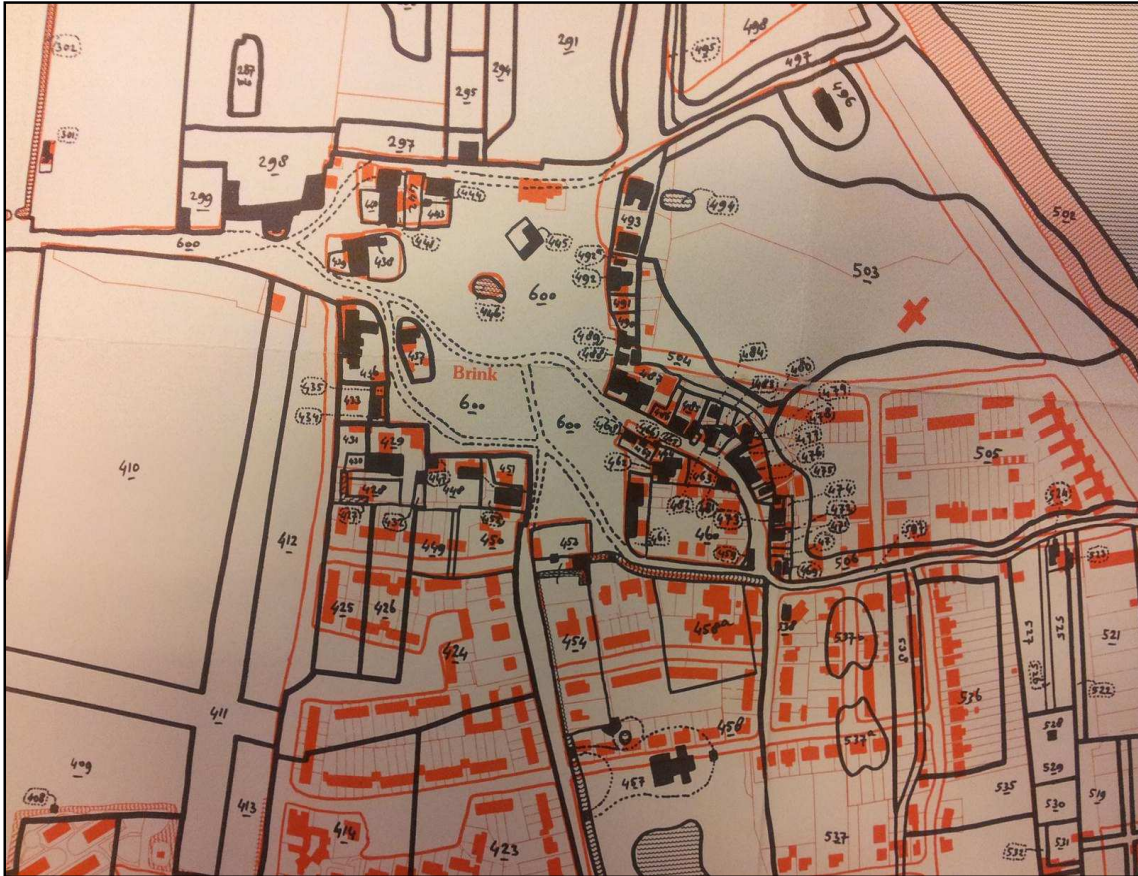
- groen dorp met waardevolle historische elementen en verschillende stedenbouwkundige eenheden met een eigen identiteit

Bepalende elementen

- de karakteristieken van de verschillende buurten
- de Brink met de omliggende bebouwing
- oude villa's en boerderijen
- de Algemene Begraafplaats en de Joodse Begraafplaats
- de dorpsweide en de wielen

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden, versterken en benutten van cultuurhistorisch belangrijke en/of beeldbepalende gebouwen en bouwwerken
- nieuwbouwplannen houden, onderbouwd met een beeldkwaliteitplan en een advies van de erfgoedcommissie, rekening met:
 - de kernkwaliteiten en bepalende elementen van Muiderberg
 - de karakteristiek van de verschillende buurten
 - het behouden, versterken en benutten de dorpsidentiteit
 - de van toepassing zijnde cultuurhistorische waarden
- de openbare ruimte op één herkenbare manier inrichten (door b.v. straatmeubilair, lantaarnpalen en bestrating)

Afbeelding 23: Kaart met plattegrond anno 1832 in het zwart over de plattegrond anno 1982

4.4 Landelijk gebied

De bebouwing in het landelijk gebied bestaat grotendeels uit boerderijen en woonhuizen, die meestal vrijstaand zijn. De bebouwing is gevarieerd met zorgvuldige detaillering. Mede door de beperkte schaal van de veeteelt liggen de meeste boerderijen tot de 20^e eeuw in Muiderberg of de Vesting Muiden. Rond 1850 staan er in de Noordpolder maar 3 boerderijen: Hofland (gesloopt), Noordhof en Velzerhorner. Langs de Vecht staat boerderij Hoogerlust (gesloopt). Pas begin 20^e eeuw neemt de bebouwing in de polders toe met name langs de Googweg nabij de Hakkelaarsbrug en langs de Noordpolderweg. De werking van de Kringenwet 1853 is duidelijk zichtbaar bij de aanwezige bebouwing binnen de verboden kringen ten oosten en zuiden van Muiden (zie: militaire structuren).

Buurtschap Hakkelaarsbrug

Door de zandafgravingen ontstaat rondom de Hakkelaarsbrug een verkeersknooppunt door het vervoer van zand. Rondom dit knooppunt vormt zich het buurtschap Hakkelaarsbrug, bestaande uit een aantal woningen en boerderijen langs de Naardertrekvaart en de Googweg, dat zich niet verder heeft uitgebreid. Er is geen oorspronkelijke bebouwing uit de 17^e eeuw meer aanwezig. Aan de Zuidpolderweg 8/10 staat een hofstede uit de 18^e eeuw. Het karakteristieke lint aan boerderijen dateert uit de periode 1910-1926.

Kernkwaliteiten:

- historisch waardevolle en gevarieerde bebouwing

Bepalende elementen

- open lintbebouwing
- karakteristieke woonhuizen en boerderijen
- kleinschaligheid van buurtschap Hakkelaarsbrug
- werking Kringenwet 1853

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden, beschermen en benutten van karakteristieke woningen en boerderijen
- de openbare ruimte op één herkenbare manier inrichten (door b.v. straatmeubilair, lantaarnpalen en bestrating)
- nieuwbouwplannen houden, onderbouwd met een beeldkwaliteitplan, rekening met:
 - de kernkwaliteiten en bepalende elementen van het landelijk gebied en de specifieke polder
 - het karakter van de bestaande bebouwing
 - de van toepassing zijnde cultuurhistorische waarden

Afbeelding 24: Boerderij De Velzerhorner

Hoofdstuk 5 Structuurdragers

5.1 Inleiding

De identiteit van een landschap, stad of dorp wordt mede gevormd door verschillende structuurdragers. Dit kunnen typerende lijnstructuren of terugkerende en/of karakteristieke objecten zijn. In het geval van Muiden zijn dijken en kaden belangrijke structuurdragers. Zij vormen niet alleen het landschap, zij vertellen ook een verhaal over het verleden en het ontstaan van het landschap. Andere belangrijke structuurdragers zijn waterwegen. Zij vormen levensaders van een gebied en zijn bepalend voor het landschapsbeeld.

De industrieën van Muiden hebben een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de stad en de inrichting daarvan. Behoud van de restanten van deze industrieën is vanuit historisch oogpunt cruciaal. Verder zijn er de gronden met archeologische- en aardkundige waarden, waar mogelijk nog een schat aan geschiedenis is te vinden.

De laatste structuurdragers zijn de waardevolle gebouwen en andere bouwwerken. In dit hoofdstuk worden al deze objecten samengebracht.

Algemene beleidslijn:

- kernkwaliteiten van de structuurdragers behouden, versterken en benutten
- behouden, versterken en benutten bepalende elementen

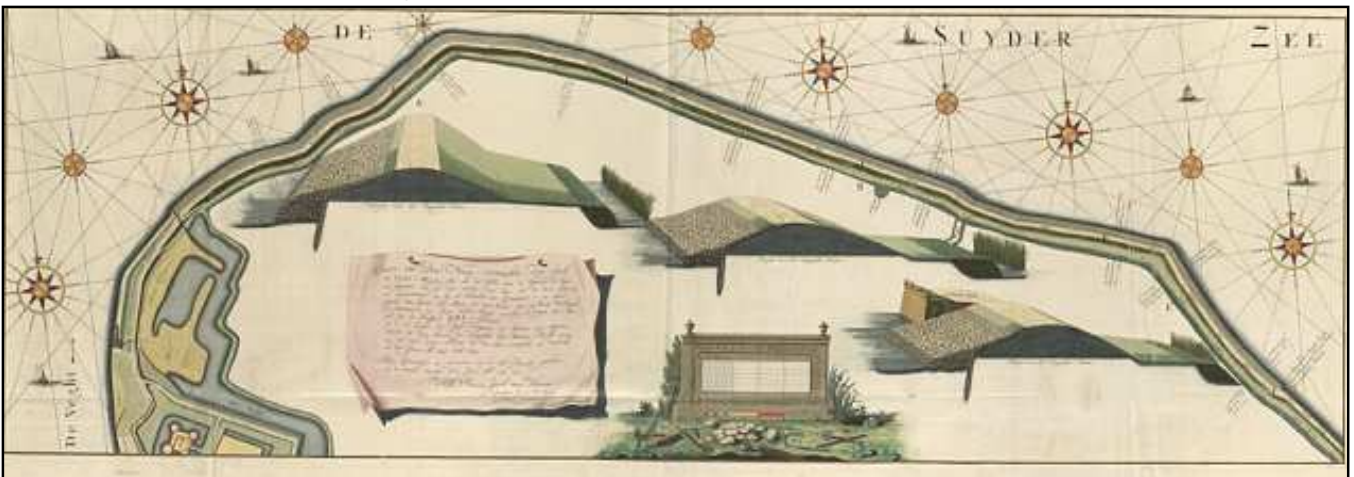
Afbeelding 25: gravure van het Hoogheemraadschap van den Zeeburg en Diemerdyk (1734-1754)

5.2 Dijken en kaden

In de late middeleeuwen is men begonnen met het aanleggen van dijken om zo het land te behouden en later te ontginnen.

5.2.1 Zeedijken

De belangrijkste dijk bij Muiden is de (voormalige) zeedijk. De huidige zeedijk dateert uit 1735 en heeft in 1932, na realisatie van de Afsluitdijk, zijn functie als zeewering verloren. De zeedijken zijn nog zeer herkenbaar en bepalend in het landschap. Het nog steeds oorspronkelijke dijktracé vormt de begrenzing van de noordelijke polders, scheidt Muiderberg in twee delen en maakt de ligging van de Vesting Muiden aan de monding van de Vecht (Villa Amuda) zichtbaar. Er circuleren verschillende namen voor de zeedijken in Muiden, zoals IJsselmeerdijk, Zeedijk, Diemerzeedijk, Buitendijke of Bokkedijk. De juiste naam komt overeen met het waterschap dat verantwoordelijk was voor de dijk. Dit betekent dat het deel van de zeewering ten westen van de Vechtmonding de Diemerdijk heet en het gedeelte tussen Vesting Muiden en Naarden de Zeedijk beoosten Muiden. Inmiddels zijn genoemde waterschappen opgegaan in het waterschap Amstel, Gooi en Vecht. Het gedeelte van de zeedijk, dat door Muiderberg loopt, heeft de bijnaam 'Bokkedijk' gekregen, omdat er vroeger bokken en ander vee op graasden.

Afbeelding 26: Kaart uit 1737 van Jacob van Hoorn met de naam 'Caarte van De Nieuw vermaakte Zeedijk beoosten Muiden'.

Afbeelding 28: Diemerdijk

Afbeelding 27: Zeedijk beoosten Muiden

Afbeelding 29: Zeedijk beoosten Muiden

Kernkwaliteiten:

- de schoonheid en cultuurhistorische waarde van de dijken en kaden
- de structuurgevende functie van de dijken en kaden

Bepalende elementen

- de zichtlijnen en het uitzicht vanaf en op de zeedijken
- de herkenbaarheid en zichtbaarheid van de dijken en kaden in het landschap

Aanvullende beleidslijnen:

- de zichtbaarheid van de dijken behouden en versterken door een open zone langs de dijken
- de herkenbaarheid van de dijken, en met name de Zeedijk, behouden en versterken door continuïteit van het dijkprofiel, behoud van het oorspronkelijke dijktracé en gebruik van oorspronkelijke materialen
- behouden en versterken van het oorspronkelijk karakter van de Papelaan en de Noordpolderweg door behoud van het oorspronkelijke tracé, breedte en beperking van de breedte van de uitwegen
- behouden en versterken van de recreatieve en toeristische kwaliteiten van de Zeedijk met inachtneming van de oorspronkelijke kenmerken daarvan

5.3 Waterwegen

Water is onlosmakelijk verbonden met Muiden, vanwege de strijd tegen en het gebruik van het water. In Muiden is een aantal waterwegen van groot landschappelijk en cultuurhistorisch belang.

5.3.1 Vecht

Muiden dankt zijn ontstaansgeschiedenis aan de ligging van aan de monding van de Vecht. De Vecht is de oudste waterweg van Muiden en was reeds in een vroege Middeleeuwen onderdeel van de belangrijke scheepvaartroute tussen Utrecht en Noord-Duitsland. In de 14^e en 15^e eeuw werd ook de handelsroute naar Amsterdam van groot belang. De Vecht en de ligging aan de monding van de Vecht is van groot belang voor het ruimtelijk karakter van de Vesting Muiden. De Vecht is de belangrijkste openbare ruimte in de Vesting Muiden en een belangrijk onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam.

5.3.2 Naardertrekvaart en Muidertrekvaart

In 1641 wordt een kanaal aangelegd van Amsterdam via Muiden naar Naarden, dat nodig was voor het zandtransport van Muiderberg naar Amsterdam. Dit kanaal bestaat uit twee gedeelten, de Naarder- en Muidertrekvaart. Pas in 1663 is er toestemming gegeven om de twee trekvaarten te verbinden. Op de plaats waar de Vechtdijken zijn doorbroken, worden bij de aansluitingspunten tussen de trekvaarten de Keetpoortsluis en de Weesperpoortsluis gebouwd (welke in 1855 respectievelijk 1834 zijn vervangen). De trekvaarten zijn ruimtelijk van groot belang en vormen een belangrijk deel van de historische infrastructuur van vaarwegen uit de Gouden Eeuw. De Naardertrekvaart vormt de natuurlijke grens tussen de Noord- en Zuidpolder. Muiderberg staat in verbinding met de Naardertrekvaart door de Googweg die langs het gekanaliseerde riviertje de Googh (ook wel bekend als de 'Jodenvaart') ligt.

De Muidertrekvaart vormt met het naastgelegen Kruitpad, de oevers met laanbomen en de langs het Kruitpad aanwezige monumentale bebouwing een waardevol beeld en bevat belangrijke structuurbepalende elementen en nemen zicht op de A1 en Diemen weg. De Muidertrekvaart deed dienst als aan- en afvoerroute van de Kruitfabriek. De

aanlegkade voor het lossen van goederen langs het Kruitpad is nog aanwezig. De oevers van de Naardertrekvaart zijn daarentegen grotendeels onbegroeid, behalve de karakteristieke knotwilgenrij langs de Zuidpolderweg.

5.3.3 Vestinggracht

De vestinggracht van Muiden stamt uit de 17^e eeuw. Het historisch karakter van de vestinggracht wordt bepaald door de functie als onderdeel van de vestingwerken. Aan de oostzijde is het oorspronkelijke karakter het best zichtbaar. Het westelijke deel is tot singel hergraven.

Kernkwaliteiten waterwegen:

- de herkenbaarheid in het landschap
- de structuurgevende functie
- de Vecht als belangrijkste openbare ruimte in de Vesting Muiden
- recreatieve kwaliteiten
- geeft beeld van historische infrastructuur

Aanvullende beleidslijnen:

- de zichtbaarheid van de Vecht behouden, versterken en benutten
- geen bebouwing langs de Vecht (buiten de Vesting Muiden)
- behouden en reconstrueren van de trekvaarten voor een beleefbare en bruikbare historische infrastructuur
- het historisch karakter van de vestinggracht behouden, versterken en benutten
- waar mogelijk recreatie en toerisme versterken
- het zoveel mogelijk weren van bouwwerken als steigers in en langs de waterwegen en op de oevers
- behouden, versterken en benutten bomenrijen en de aanlegkade langs de Muidertrekvaart en onbegroeide oevers en knotwilgenrij langs de Naardertrekvaart

Afbeelding 31: Vestinggracht tussen Muizenfort en Muiderslot

5.4 Industriële geschiedenis

Tot circa 1930 kan Muiden een industriestadje worden genoemd met als drie belangrijkste industrieën de zoutindustrie, de scheepsbouw en de buskruitindustrie.

Zoutindustrie

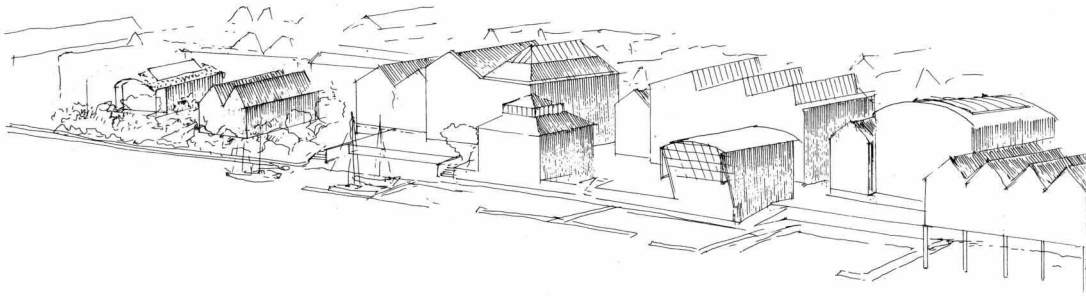
Vanaf 1605 is er in Muiden een zoutindustrie. In 1838 wordt de enige, de door samenvoegingen ontstane, zoutfabriek aan de Herengracht overgenomen door de familie Bouvy. In 1968 is deze fabriek opgekocht en ontmanteld. De gebouwen zijn kort daarna gesloopt en op de plaats van de fabriek is nu een woonwijk, de Bouvywijk, gelegen. Er resteren alleen nog een paar arbeiderswoningen in de Kloosterstraat.

Afbeelding 32: Kloosterstraat 37-43

Scheepsbouw

In 1621 wordt er al melding gemaakt van scheepswerven in Muiden. De grootste scheepswerf in Muiden is de scheepswerf Van Schouten, gelegen aan de Vecht. Inmiddels is er geen scheepswerf meer op deze plaats gevestigd. Op de plaats van de Schoutenwerf zal een aantal gebouwen met in totaal 50 woningen worden gebouwd. Voor dit bouwplan is het bestemmingsplan Schoutenwerf en een beeldkwaliteitsplan vastgesteld, waarin is voorzien in het behoud van de directiewoning, het kantoor en de toegangspoort. De voor Muiden karakteristieke werf- en scheepvaartactiviteiten langs de westzijde van de monding van de Vecht worden door de pleziervaart en de bebouwingskarakteristiek behouden. Daarnaast resteert in de Weesperstraat een rijtje arbeiderswoningen van de Schoutenwerf.

Afbeelding 33: schets toekomstige inrichting Schoutenwerf uit het beeldkwaliteitsplan

Kruitfabriek

In 1702 is op het terrein ten noorden van de Muidertrekvaart de buskruitfabriek 'De Krijgsman' (hierna: Kruitfabriek) geopend. Buskruitfabrieken worden dan steeds zeldzamer, reeds in de 19^e eeuw zijn er slechts 8 van de 40 overgebleven. Na de vorming van een kartel tussen 7 van de 8 fabrieken, worden alle activiteiten van dit kartel in Muiden geconcentreerd. In de loop van de tijd biedt de fabriek werk aan veel inwoners van Muiden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog beleeft het bedrijf zijn hoogtijdagen, maar in 1919 sluit men de fabriek. De productie wordt in 1922 echter hervat na overname van de fabriek door de Staat. In de loop van de 20^e eeuw neemt de omvang van de productie toe en groeit het stadje naar de fabriek toe. In 1971 fuseert het bedrijf met Dynamit Nobel uit Duitsland en gaat de kruitfabriek verder onder de naam Muiden Chemie tot 1991. In 1992 is een doorstart gemaakt onder de naam Muiden Chemie International, waarna het bedrijf in 2004 als laatste kruitfabriek in Nederland definitief de deuren sluit.

De Kruitfabriek neemt een centrale plaats in het leven van Muiden in, vanwege de werkgelegenheid en het bieden van sociale voorzieningen zoals het verstrekken van warme maaltijden in de Tweede Wereldoorlog en het oprichten van faciliteiten voor de voetbalvereniging en het voormalig gezondheidscentrum (ook wel: Witte Kruis gebouwtje). Verder heeft de Kruitfabriek veel geïnvesteerd in woningen, wat begin 20^e eeuw hard nodig is. Ook heeft de Kruitfabriek woningen laten bouwen aan de Vechtkade en de Weesperstraat. In de aanleg en bebouwing van de wijk Noord-West heeft de Kruitfabriek ook aanzienlijk bijgedragen. De fabriek is reeds vanaf 1938 de drijvende kracht achter nieuwe woningbouw, zodat zij hun arbeiders konden huisvesten.

Langs het Kruitpad staan 13 dienstwoningen, die de Kruitfabriek in eigen beheer heeft gebouwd. De oudste van deze woningen zijn Kruitpad 1, 2 en 7 t/m 12, die dateren uit 1914-1916. Het Kruitpad 7 t/m 12 zijn gebouwd naar het ontwerp van Ouëndag van het gerenommeerde architectenbureau J.F. Klinkhamer en Ouëndag. J.F. Klinkhamer (1854 - 1928) is in zijn diensttijd ook betrokken geweest bij het eerste ontwerp en heeft ramingen voor het Fort bij IJmuiden opgesteld en later was hij als civiel ingenieur betrokken bij ontwerpen voor de Kruitfabriek. De woningen laten goed zien hoe de verhouding tussen de verschillende werknemers van de Kruitfabriek was. In de Vesting Muiden staat langs de Weesperstraat en de Vechtkade een aantal arbeiderswoningen van de Kruitfabriek.

Afbeelding 34: Kruitpad 7-11 langs de Muidertrekvaart

Op het KNSF-terrein zelf (Kruitpad 16) is bij de ontmanteling zijn circa 100 productiegebouwtjes gesloopt. De vanuit cultuurhistorisch oogpunt behouden bouwwerken betreffen twee magazijnen (gebouw 1 en 3), een magazijn met laboratorium, een kantoorgebouw, de directeurswoning met het daarnaast gelegen stookhuisje, het Ketelhuis, het portiershuisje, de drie sluizen, toegangshekken en het monument van het 250-jarig bestaan. Een aantal van deze gebouwen is ook ontworpen door architectenbureau J.F. Klinkhamer en Ouëndag.

Historische bedrijfsgebouwen en bedrijfsterreinen van kruitfabrieken zijn zeldzaam. De inrichting van het KNSF-terrein, met de gebouwen, kunstmatig aangelegde paden en waterlopen, bebossing en de twee 'wielen' en het Kruitpad en de dienstwoningen is uniek op landelijke schaal. De Kruitfabriek is de enige industrie in Muiden waarvan er nog restanten uit de 18^e, 19^e en begin 20^e eeuw aanwezig zijn. Daarnaast resteert het unieke terrein in de Noorder- of Rietpolder, zoals in 3.3.2 reeds is vermeld.

Afbeelding 35: Gebouwen Kruitfabriek langs de Muidertrekvaart

Er is in de loop der tijd een aantal ontploffingen geweest die in het collectieve geheugen van Muiden staan gegrift. Zo wordt de wijk Zuid-West ook wel 'klapwijk' genoemd. De cultuurhistorische betekenis van de Kruitfabriek, het KNSF-terrein en het Kruitpad is voor de lokale gemeenschap als drager van de identiteit zeer groot.

Badplaats Muiderberg

In en bij Muiderberg is tussen de 17^e en 19^e eeuw zand gedolven, verdere industrie is er niet gevestigd. Aan het eind van de 18^e eeuw komt Muiderberg wel in trek als badplaats. Dit werd versterkt door de aanleg van een tramlijn tussen het Gooi en Amsterdam. Tegen het huidige hotel 'het Rechthuys' werd een tramstation gebouwd. De horeca beleeft dan ook een bloeitijd. Muiderberg is het enige brinkdorp dat ook zeebadplaats was.

Kernkwaliteiten:

- de waarde van de restanten van de industrieën voor de geschiedenis en beeldkwaliteit van Muiden

Bepalende elementen

- de historische bedrijfsgebouwen, bouwwerken en woningen van de Kruitfabriek
- de scheepvaartactiviteiten langs de Vecht en het kantoor, voormalige directiewoning en toegangspoort van de Schoutenwerf
- de woningen van de zoutfabriek van Bouvy

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden, versterken en benutten van de inrichting van het KNSF-terrein voor een beleefbare en bruikbare historische infrastructuur en natuur
- het historisch karakter van het Kruitpad behouden, versterken en benutten
- de aanlegkade langs het Kruitpad herstellen
- de historische bedrijfsgebouwen en bouwwerken op het KNSF-terrein behouden en herbestemmen
- uitvoering geven aan het Bestemmingsplan Schoutenwerf en het beeldkwaliteitsplan

5.5 Aardkundige- en archeologische waarden

Een onderdeel van de kwaliteit van het landschap is de ondergrond. Deze wordt bepaald door de aardkundige- en archeologische waarden en de tijdsdiepte. In het kader van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Provincie Noord-Holland 2010 (hierna: leidraad) en de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie (hierna: provinciale verordening) zijn deze waarden nader uitgewerkt.

De provincie Noord-Holland kent een verscheidenheid aan bodemeigenschappen. Behoud van de bodemeigenschappen betekent dat we informatie aan de bodem kunnen blijven ontleen en dat het gevarieerde landschapsbeeld in stand blijft. Noord-Holland heeft een rijk bodemarchief zodat bijna de gehele provincie een potentiële archeologische verwachting heeft. De tijdsdiepte, de mate waarin bewoningssporen in het landschap zichtbaar zijn, is de derde factor die de waarde van de ondergrond bepaalt. Hoe langer de bewoning heeft geduurd, hoe sterker de gelaagdheid en daarmee de tijdsdiepte.

In het kader van de leidraad valt de gemeente onder het veenrivierenlandschap. Een veenrivierenlandschap is een combinatie van veenpolderlandschap en veenrivieren. Als gevolg van ontginningen in het veengebied ontstonden in de 11^e eeuw de veenweidegebieden. De natuurlijke ontwatering is vaak bepalend geweest bij de verkavelingsrichting. De gemeente heeft een overwegend open landschap dat bestaat uit onvergraven veen dat overwegend in gebruik is als grasland.

Een veenrivierenlandschap is een landschap zoals het veenpolderlandschap dat wordt doorsneden door veenrivieren en een vertakkend systeem bestaande uit voormalige veenrivieren, veenstromen en kreekbeddingen met oeverwallen. De veenrivieren vormen lange tijd de belangrijke vervoersaders door het gebied. Voor Muiden was de Vecht het belangrijkste. Een ander groot water, het Naardermeer, is een op natuurlijke wijze ontstaan laagveenmeer, dat in de Middeleeuwen in contact stond met de Vecht. Langs de Vecht ontstonden de nederzettingen, waarbij de vroegste vermelding van Muiden dateert uit de 9^e eeuw.

Het Naardermeer is aangewezen als aardkundig monument. Het gebied langs de Vecht is een archeologisch gebied en door de provincie aangewezen als aardkundig monument. In de provinciale verordening is een gebied dat bestaat uit Muiderberg en een gedeelte van de

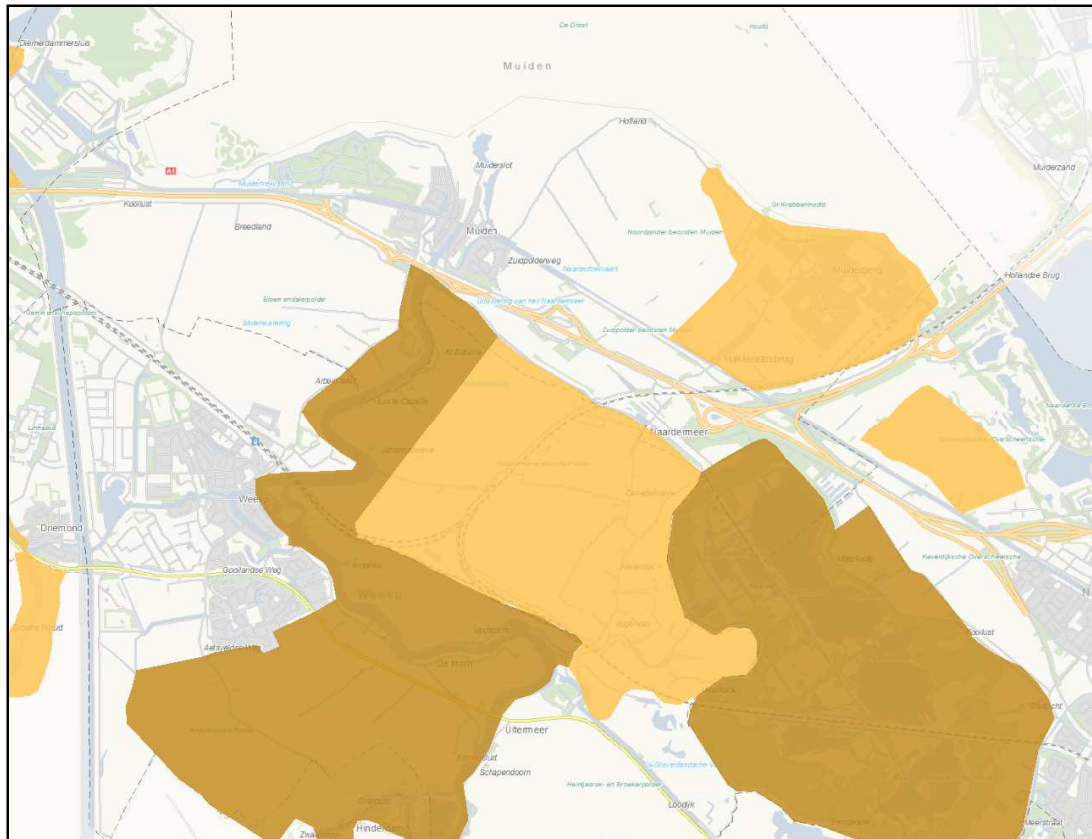
Noordpolder beoosten Muiden aangemerkt als aardkundig waardevol gebied. In de Vesting Muiden en Muiderberg (rond de Brink) is een hoge archeologische verwachting aanwezig. Voor het landelijk gebied wordt een archeologisch onderzoek uitgevoerd.

Kernkwaliteiten:

- de diversiteit aan gebieden met een archeologische verwachting

Aanvullende beleidslijnen:

- archeologische waarden behouden, beschermen en benutten

Afbeelding 36: Uitsnede aardkundig waardevolle gebieden uit PRVS: bruin is aardkundig monument, geel is archeologisch waardevol.

5.6 Waardevolle objecten

De laatste belangrijke structuurdragers zijn objecten. Dit kunnen gebouwen, maar ook andere bouwwerken betreffen. Ook groene objecten, zoals een monumentale boom, kunnen hieronder vallen. Deze objecten kunnen om diverse redenen bijzonder zijn. Sommige zijn esthetisch fraai, andere hebben een bijzonder verhaal of geven structuur aan de omgeving. Allen vormen zij bepalende elementen voor de identiteit van het gebied.

Monumenten

De gemeente heeft 124 rijksmonumenten, waarvan 73 monumenten onderdeel uitmaken van drie grote militaire complexen: de Vesting Muiden en de betonnen werken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie complex Muiden-Muiderberg en complex Muiderberg. Er zijn drie provinciale monumenten: 'De Vechthoeve' en de Weesperpoort- en de Keetpoortsluis. Muiden heeft sinds 2009 14 gemeentelijke monumenten: het Kruitpad en de daarlangs gelegen woningen (status nog niet onherroepelijk). Daarnaast zijn er nog 9 objecten die een status als voorbeschermd rijksmonument hebben. Dit zijn voornamelijk kringenwetgebouwen.

Overige objecten

In deze nota is op basis van divers bronmateriaal onderzoek gedaan naar historische panden en andere objecten. Dit betreffen bronnen zoals het Monumenten Inventarisatie Project, cultuurhistorische onderzoeken, kaartmateriaal en andere literatuur. Op basis van deze gegevens is een thematische inventarisatie gedaan van diverse soorten objecten. Er is gestreefd naar een compleet beeld. Uitzondering is de categorie 'Overige karakteristieke en beeldbepalende objecten', waar uit een eerste opname blijkt dat er oude panden, met name in de Vesting Muiden, aanwezig zijn die niet zijn gedocumenteerd. Er is beschreven waar deze bebouwing is te vinden, maar in deze categorie is een nadere inventarisatie gewenst. De objecten zijn, waar mogelijk, vanaf de openbare weg bekeken of er zodanig grote wijzigingen (of sloop) zijn opgetreden dat de gebruikte bron niet meer accuraat is. In Bijlage 1 is de lijst met objecten opgenomen. Daarbij zijn ook de (voorbeschermde) rijks- en provinciale monumenten vermeld.

Militaire objecten

De militaire historie is van grote betekenis voor de gemeente. Naast de aangewezen complexen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Vesting Muiden, zijn er nog meer gebouwen en objecten met een militaire geschiedenis. Naast de reeds genoemde kringenwetgebouwen zijn er de voormalig militaire onderkomens als wachthuizen en fortwachterswoningen. Ook de gebouwen die onder de werking van de Kringenwet zijn gebouwd, zijn van groot belang voor de zichtbaarheid van de werking van de militaire linies. Ook de Kruitfabriek speelde een rol in de Stelling van Amsterdam.

Kerkgebouwen

Zeker in vroeger tijden speelden kerken een belangrijke rol in de gemeenschap. Daarnaast zijn kerkgebouwen opvallende en bepalende gebouwen in het straatbeeld. Het oudste gebouw van Muiden is een gedeelte van een kerk, namelijk de toren van de Grote of Sint Nicolaaskerk, die uit de 12^e eeuw dateert. Naast de grote kerken, zijn er meer (voormalige) kerkgebouwen te vinden, zoals in de Kloosterstraat en de Hellingstraat. In twee panden in de Naarderstraat was in WO II een schuilkerk.

Industrie en nijverheid

Van de grote industrieën zijn er nog fabrieksgebouwen van de Kruitfabriek en de Schoutenwerf bewaard gebleven, waarvan het belang reeds uitgebreid is toegelicht. Naast de grote industrieën was er in Muiden ook kleine industrie en andere nijverheid, zoals bierbrouwerijen en de carrosseriefabriek Broshuizen. Helaas resteert hier, behalve in de

naamgeving van gebouwen en straten, niet veel meer van. Dat is spijtig, want oude bedrijfspanen geven een goed beeld van het leven in vroeger tijden. Nog aanwezige gebouwen zijn bijvoorbeeld een karakteristiek pakhuis, vroeger een maalderij, aan de Herengracht 78. Het pand Weesperstraat 1 'De Hoek' dateert uit ca. 1600. De bekendste horecapanden van Muiden staan aan de Herengracht bij de Sluis en dateren uit de 17^e eeuw.

Arbeiderswoningen

Zoals beschreven, is Muiden tot 1930 als industriestadje te typeren, met als belangrijkste industrieën de Kruitfabriek, Bouvy-zout en de Schoutenwerf. Naast de fabrieksgebouwen, is er in Muiden ook een aantal complexen van arbeiderswoningen aanwezig. Het behoud van deze arbeiderswoningen is van groot belang voor de zichtbaarheid en beleving van het industriële verleden. Met name de Kruitfabriek heeft veel geïnvesteerd in huisvesting van arbeiders. De Kruitfabriek heeft zelf ook arbeiderswoningen langs de Vechtkade en de Weesperstraat laten bouwen. Langs het Kruitpad staan de dienstwoningen van de Kruitfabriek. Deze woningen hebben als extra bijzonderheid dat zij specifiek bestemd zijn voor werknemers, die vanwege hun functie dicht bij de fabriek moesten wonen. Daarnaast zijn deze woningen in eigen beheer van de Kruitfabriek gebouwd.

In de Kloosterstraat staan arbeiderswoningen van de zoutfabriek. De arbeiderswoningen van de Schoutenwerf aan de Hellingstraat zijn grotendeels gesloopt. Aan de Weesperstraat resteert een complex van arbeiderswoningen, de '12 apostelen' genoemd, waarvan er nog 9 resteren.

Ambts- en dienstwoningen

De gemeente kent een aantal woningen dat wordt gebouwd en gebruikt als ambts- of dienstwoning. Deze gebouwen zijn doorgaans nabij de plaats gesitueerd waar de beambte of werknemer zijn functie uitoefende en geven daarmee een beeld van vroegere ambten. Deze gebouwen kunnen daarom ook een belangrijk deel uitmaken van een ensemble. Verder is de architectuur doorgaans opvallend omdat het solitaire gebouwen betreffen. Meest prominente ambtswoning is het Sluishuis bij de Groote Zeesluis, dat is aangewezen als rijksmonument. Andere voorbeelden zijn de brugwachterswoningen bij de verschillende sluizen en het entreegebouw van het Muiderslot. Het Muiderslot zelf is eigenlijk ook gebouwd als 'ambtswoning' voor Graaf Floris V en het was de ambtswoning van drosten als P.C. Hooft.

Gebouwen met een overige bijzondere functie

Net als ambts- en dienstwoningen zijn ook andere gebouwen met een (vroegere) bijzondere functie van grote cultuurhistorische waarde. Zij geven een beeld van voorzieningen en functies in vroeger tijden. Aan de architectuur kan deze functie nog zichtbaar zijn. Aan de Herengracht in Muiden zijn bijvoorbeeld twee voormalige weeshuizen en het voormalige gemeentehuis gelegen. Een ander voorbeeld is het restant van de molen De Spiering aan de Singelstraat, dat nu een woonhuis is.

Villa's en woonhuizen

In tegenstelling tot andere Gooise dorpen heeft Muiderberg geen echte villawijk. Een ontwikkeling eind 19^e eeuw in die richting heeft zich niet voortgezet. De speculaties met grond hebben wel tot de bouw van een aantal beeldbepalende gebouwen geleid en geven een beeld van een fase in de ontwikkeling van Muiderberg. De bekendste villa is 'Flevorama' aan de Nienhuis Ruyskade 1, een rijksmonument. Langs de Nienhuis Ruyskade is verder een ensemble van tien villa's gebouwd. In Muiden zijn verder geen villa's te vinden.

Boerderijen

Het boerenbedrijf is lang de belangrijkste bedrijfstak in de gemeente geweest. Muiderberg is ontstaan als brinkdorp met een aantal boerderijen. In en nabij Muiderberg zijn dan ook de oudste (voormalige) boerderijen te vinden. De meeste boerderijen in het landelijk gebied dateren uit de 20^e eeuw. De oudste boerderij, Velzenhorner, staat langs de Googweg bij Muiderberg. Andere oudere boerderijen liggen aan de Noordpolderweg 6 en aan de Googweg 9a. In de jaren 20 van de 20^e eeuw wordt er aan het begin van de Noordpolderweg een aantal boerderijen gebouwd in de verboden kringen. Langs de Googweg ontstaat een lint van een aantal boerderijen. In de Vesting Muiden is nog een aantal voormalige stadsboerderijen te vinden. Oude boerderijen zijn van groot cultuurhistorisch belang en hebben doorgaans hoge architectuurhistorische waarde. De kringenwetboerderijen zijn opvallend omdat deze in hout moesten worden uitgevoerd.

Groene objecten en structuren

De gemeente Muiden beschikt niet alleen over waardevolle bebouwing, maar ook over een aantal 'groene monumenten'. Deze structuren zijn vaak eeuwen oud en geven belangrijke structuur aan de omgeving, soms in combinatie met bebouwing. Voorbeelden zijn de begraafplaatsen, de Echotuin en de Brink in Muiderberg en het Kruitpad nabij Muiden. Er staat in de gemeente ook een aantal herinneringsbomen.

Begraafplaatsen

De ligging op zandgronden maakt Muiderberg een zeer geschikte plaats voor begraafplaatsen. In de 17^e eeuw wordt langs de Googweg een Joodse Begraafplaats gesticht, die uit zal groeien tot de grootste in Nederland. Aan de Badlaan is aan het eind van de 18^e eeuw de Lutherse Begraafplaats gesticht. Later wordt dit een familiebegraafplaats totdat de gemeente het complex overneemt en het een algemene begraafplaats wordt. Onder meer de dichters Helmers en Wiselius, Groen van Waarder, Herman Heijermans en Justus van Maurik liggen op de Algemene Begraafplaats begraven.

Nadat het verboden wordt om in de kerk te worden begraven, heeft de gemeente enige tijd gezocht naar een geschikte locatie buiten de vesting. Het polderland is niet geschikt voor een begraafplaats. Na het overlijden van grootgrondbezitter D.C. van der Meulen krijgt de gemeente de mogelijkheid om het Muiderbos (zoals het nu heet) te kopen en daar sticht de gemeente de Algemene Begraafplaats Muiden. Het achterste deel van de gronden wordt in 1852 verkocht aan Bredius, waarna het wordt ontgonnen voor weiland. Dit zijn nu de Brediusgronden. De eerste begrafenis vindt hier in 1833 plaats. In 1900 krijgen de katholieken een eigen begraafplaats langs de Weesperbinnenweg. Voor beide begraafplaatsen is toestemming van Defensie nodig geweest vanwege de locatie in de verboden kringen.

Weg- en waterwerken

Zeker voor de Vesting Muiden zijn bruggen van groot belang, een vesting is immers omringd door water en moet kunnen worden afgesloten. Ook de sluizen zijn van groot belang, onder meer voor het stellen van inundaties. Bij de bruggen is de heffing van tol een belangrijke inkomstenbron geweest. De meeste bruggen en sluizen liggen nog op hun oorspronkelijke locatie en zijn van groot cultuurhistorisch belang. Een bijzondere brug is de Hakkelaarsbrug. De huidige brug dateert uit de 20^e eeuw, maar op deze locatie is sinds de aanleg van de Naardertrekvaart een brug aanwezig, die tevens de naamgever is van het gelijknamige buurtschap. Op de dijken, kaden en waterwegen is in hoofdstuk 5 reeds ingegaan. Deze zijn niet apart in de lijst opgenomen.

Overige karakteristieke en beeldbepalende objecten

De laatste categorie betreft de panden die niet per sé een bijzondere functie of oorsprong hebben, maar bepalend zijn voor het beeld van de omgeving. Zij geven structuur aan een gebied door een bijzondere architectuur of vormgeving en dragen bij aan de instandhouding

van een historisch stads- of dorpsbeeld en de beleving daarvan. Voor de Vesting Muiden geldt dit met name voor de oudste straten, de Herengracht en de Naarder-, Sluis-, Amsterdamse- en Weesperstraat. Aan deze straten is ook de oudste en meest karakteristieke bebouwing gesitueerd. Zo staat in de Weesperstraat nog een aantal panden uit de eerste helft van de 17^e eeuw. De Amsterdamsestraat bestaat nog grotendeels uit bebouwing van voor de 20^e eeuw. Ook aan de Sluisstraat staan diverse panden uit de 19^e eeuw. Op de Herengracht is de meeste bebouwing rond de Groote Zeesluis tenminste 150 jaar of ouder. Verder staan op het noordelijke deel van de Herengracht veel oude panden.

In Muiderberg is de karakteristieke bebouwing grotendeels in de oudste wijken gesitueerd, zoals langs de Brink. Het behoud van deze panden, en met name het gevelbeeld, omvang, situering en dakvorm is van groot belang. De objecten uit de vorige categorieën zullen doorgaans ook als karakteristiek of beeldbepalend zijn aan te merken. In Bijlage 1 is deze categorie echter beperkt tot panden die niet onder een overige categorie vallen.

Ook andere bouwwerken dan gebouwen kunnen belangrijke beeldbepalende kwaliteiten hebben. Een goed voorbeeld is de stenen beer langs de Herengracht, die dienst deed als waterkering.

Algemene beleidslijnen:

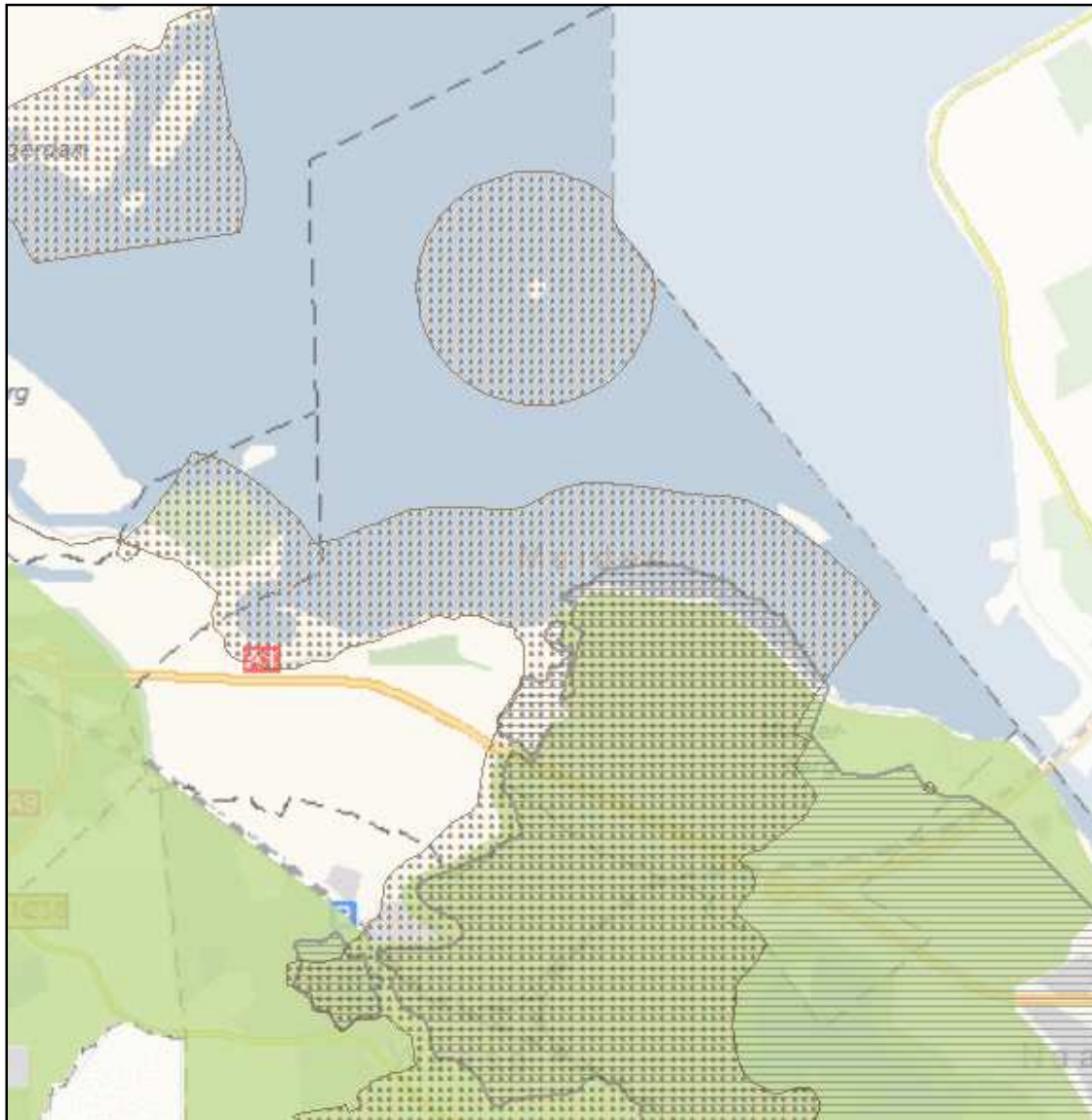
- de waardevolle objecten behouden, beschermen en benutten
- er kan worden afgeweken van parkeernormen indien dit noodzakelijk is voor de herbestemming van een waardevol gebouw.

Hoofdstuk 6 Nationale landschappen en UNESCO-werelderfgoederen

6.1 Inleiding

Nationale Landschappen zijn gebieden met een unieke combinatie van natuur, cultuur en geschiedenis. Bij Nationale Landschappen is er een samenhang tussen het behoud en de ontwikkeling van natuur (planten, dieren), reliëf (zoals beekdalen en terpen), grondgebruik (agrarisch, recreatief) en bebouwing (zoals dorpsgezichten en forten). De Nationale Landschappen zijn in 2004 aangewezen in de Nota Ruimte. De gemeente valt (gedeeltelijk) onder de Nationale Landschappen Het Groene Hart, Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In onder meer de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie (PRVS) zijn regels gesteld inzake deze Nationale Landschappen.

Afbeelding 37: Nationale Landschappen Stelling van Amsterdam (gespikkeld), Nieuwe Hollandse Waterlinie (gearceerd) en Het Groene Hart (groen)

6.2 Het Groene Hart

Het landelijk gebied in de gemeente valt gedeeltelijk onder het Nationaal Landschap het Groene Hart. In het kader van het Groene Hart maakt de gemeente onderdeel uit van de Vechtzone. Drager van dit gevarieerde en dynamische landschap is de Vecht. Rondom Muiden en Muiderberg is het landschap vrij open. Het landschapstype van het landelijk gebied wordt ingedeeld onder de noemer veenweidelandschap.

Karakteristiek voor de veenweidegebieden in het Groene Hart zijn de verschillende verkavelingspatronen met smalle kavels en veel sloten en de aanwezigheid van kades, dijkjes, lintdorpen, oude dorpskernen, kronkelende veenriviertjes, openheid, vee, (weide)vogels, rietlanden en moerassige delen.

Cultuurhistorie is een integraal onderdeel van het veenweidekarakter. De landbouw is de belangrijkste drager en beheerder van de veenweidegebieden. Deze gebieden hebben bovendien een hoge ecologische waarde (met name voor weidevogels).

De kernkwaliteiten van het Groene Hart zijn vergelijkbaar met de kernkwaliteiten van het landschap in de gemeente. Dit beleid is in Hoofdstuk 3 vastgelegd.

Kernkwaliteiten Groene Hart:

- landschappelijke diversiteit
- (veen-)weidekarakter
- openheid
- rust en stilte

Algemene beleidslijnen:

- kernkwaliteiten van het Groene Hart in stand houden, versterken en benutten

6.3 De Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie

6.3.1 Inleiding

De gemeente valt ook onder de militaire linies Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. In 2004 is de Nieuwe Hollandse Waterlinie aangewezen als Nationaal Landschap. In tegenstelling tot de Oude Hollandse Waterlinie ligt de stad Utrecht bij de Nieuwe Hollandse Waterlinie binnen het te verdedigen gebied. De linie is voorgedragen als UNESCO werelderfgoed. De Stelling van Amsterdam is sinds 1996 UNESCO werelderfgoed vanwege de unieke wijze waarop, met gebruikmaking van de karakteristieken van het omringende landschap en door middel van inundatie, de verdediging werd vormgegeven. Tevens is de Stelling van Amsterdam in 2004 door het Rijk aangewezen als Nationaal Landschap.

De gemeente neemt een unieke positie in de militaire linies in. Hier begint de Nieuwe (en Oude) Hollandse Waterlinie en daarnaast valt de gemeente ook onder de Stelling van Amsterdam. Deze structuren hebben een bepalende invloed op het landschap en uitstraling van de gemeente.

Vanwege de vergelijkbaarheid van de linies worden deze gezamenlijk behandeld.

Werking van verdedigingslinies

Bij een militaire linie gaat het om werken die in een functioneel en ruimtelijk verband met elkaar staan en die tot doel hebben een militaire vijand de toegang tot (delen van) het vaderlandse territorium te beletten of in ieder geval zoveel mogelijk te hinderen en te vertragen. Het essentiële aspect van linies en stellingen is dan ook de, gewoonlijk lineaire, hindernis in het landschap met daaraan toegevoegd militaire versterkingen op punten waar die hindernis zwakke plekken vertoonde, onderbroken, of bijzonder kwetsbaar was. De feitelijke hindernis kon bestaan uit natuurlijke elementen, zoals een moeras, brede rivier, of de zee, dan wel uit kunstmatige elementen, zoals het onder water zetten van landerijen (inundaties), mijnevelden, prikkeldraadversperringen, liniedijken en antitankgrachten en -muren. Voor het tot stand brengen van kunstmatige hindernissen (in het bijzonder geldt dit voor de inundaties) waren aanzienlijke aanvullende werken vereist zoals een samenhangend stelsel van dijken, kaden, waterlopen, sluizen en stuwen. Zo veel mogelijk werd hierbij gebruik gemaakt van bestaande elementen in het landschap, in andere gevallen werden bestaande elementen aangepast (bijvoorbeeld dijken verhoogd), in andere gevallen werden deze nieuw aangelegd. De militaire versterkingen bij de zogeheten accessen en bij de zwakke- en kwetsbare plekken in de hindernissen bestonden uit vestingen, forten, schansen, batterijen en kazematten, om de meest voorkomende te noemen.

Waterlinies

De Hollandse Waterlinies en de Stelling van Amsterdam zijn waterlinies, bedoeld om middels gecontroleerde onderwaterzettingen (inundaties) de vijand te kunnen stoppen. De linies als geheel zijn gecompliceerde werken met inundatievelden, sluizen, inundatiekanalen, stuwen, forten, kazematten en andere werken.

Het idee achter de waterlinies is dat het land rondom de linie onder water wordt gezet (inunderen), waardoor een waterplas kon ontstaan, niet diep genoeg voor schepen en te diep voor man en paard. Hierdoor is een aanvallers gedwongen om over de aanwezige smalle landwegen en dijken, de accessen, aan te vallen. De verdediger legt op deze accessen verdedigingswerken aan, zodat er een groot strategisch voordeel ontstaat.

Voor het stellen en onderhouden van de inundaties zijn twee zaken van belang: een goede wateraanvoer en sluizen om het aangevoerde water te verdelen en in de polders te brengen. De sluizen zijn onder te verdelen in inundatiesluizen, damsluizen en aangepaste civiele

schutsluizen. Ook kunnen lager gelegen polders door middel van een overlaat onder water worden gezet.

Achter deze inundatievelden ligt de hoofdverdedigingslijn. Verder wordt de linie beschermd door forten, vestingen en kleinere militaire bouwwerken als kazematten of tankversperringen.

Voor de werking van de linies is een vrij uitzicht op de omgeving cruciaal. Daarom wordt in 1853 de Kringenwet vastgesteld. Als gevolg van deze wet golden er beperkingen ten aanzien van bebouwing en beplanting rond de forten, om een vrij schootsveld te creëren en om te voorkomen dat forten stiekem kunnen worden benaderd. In de eerste kring van 300 meter (kleine kring) mogen slechts houten gebouwen met een oppervlakte van 40 m² worden gebouwd. In de kring tussen 300 en 600 meter (middelste kring) mag alleen de fundering van steen zijn. In de grote kring kan met vergunning worden gebouwd, maar in alle kringen kan in tijden van oorlog alle bebouwing worden verwijderd.

Het landschap rondom de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie is in belangrijke mate gevormd door de verboden kringen en de inundatievelden. Dit heeft waardevolle natuur opgeleverd. Op verschillende plaatsen in Nederland is de invloed van de verboden kringen ook zichtbaar door de ligging van rondwegen of wijken precies langs de lijn van de kring.

Nieuwe Hollandse Waterlinie

Het Nationaal Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie is een uit 1815 daterende verdedigingslinie van 85 kilometer lengte, die loopt vanaf Muiden tot aan de Biesbosch. De Nieuwe Hollandse Waterlinie bestaat uit vele forten, dijken, inlaatsluizen en inundatievelden.

Stelling van Amsterdam

De Stelling van Amsterdam is een uit de periode 1880-1920 daterende verdedigingsgordel rondom de stad Amsterdam, bestaande uit 42 forten, vele dijken, inlaatsluizen, inundatievelden, en dergelijke. De Stelling van Amsterdam is in totaal 135 kilometer lang en tussen de 250 meter en circa 5 kilometer breed.

6.3.2 Landelijk en provinciaal beleid

Het landelijk en provinciaal beleid is vastgelegd in de volgende regels:

- Het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) ook wel de AMvB Ruimte genoemd;
- Panorama Krayenhoff;
- Structuurvisie Noord-Holland 2040;
- Provinciale Ruimtelijk Verordening Structuurvisie (PRVS);
- Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland (Leidraad);
- Beeldkwaliteitsplan en Ruimtelijke Kader Stelling van Amsterdam

Barro

Het Barro is het inhoudelijke beleidskader van de rijksoverheid waaraan bestemmingsplannen van gemeenten moeten voldoen. Dat betekent dat het Barro regels geeft over bestemmingen en het gebruik van gronden en zich primair richt tot de gemeente. Daarnaast kan de AMvB aan de gemeente opdragen om in de toelichting bij een bestemmingsplan bepaalde zaken uitdrukkelijk te motiveren.

Ook kan in zo'n AMvB aan de provincie worden opgedragen om ter behartiging van nationale ruimtelijke belangen regels te stellen. Met betrekking tot deze Nationale Landschappen is in de PRVS voor de gemeente bindend beleid opgenomen. Deze regels dienen ter uitvoering van het Barro.

Het Barro kent de volgende kernkwaliteiten toe aan de Nieuwe Hollandse Waterlinie:

1. Het unieke, in samenhang met het landschap ontworpen negentiende en twintigste-eeuwse hydrologische en militairverdedigingssysteem, bestaande uit:
 - inundatiegebieden;
 - zone met verdedigingswerken als forten, batterijen, lunetten, betonnen mitrailleurkazematten en groepsschuilplaatsen in hun samenhang met de omgeving;
 - voormalige schootsvelden (visueel open) en verboden kringen (merendeels onbebouwd gebied) rondom de forten;
 - waterwerken als waterlichamen, sluizen, inlaten, duikers, en dijken functionerend in samenhang met verdedigingswerken en inundatiegebieden;
 - overige elementen als beschutte wegen, (resten van) loopgraven en tankgrachten;
 - de landschappelijke inpassing en camouflage van de voormalige militaire objecten;
 - de historische vestingstructuur van de vestingsteden Muiden, Weesp, Naarden, Nieuwersluis, Gorinchem en Woudrichem;
2. Grote openheid;
3. Groen en overwegend rustig karakter.

Het Barro kent de volgende kernkwaliteiten toe aan Stelling van Amsterdam:

1. Het unieke, samenhangende en goed bewaard gebleven, laatnegentiende-eeuwse en vroegtwintigste-eeuwse hydrologische en militair-landschappelijke geheel, bestaande uit:
 - een doorgaand stelsel van liniedijken in een grote ring om Amsterdam;
 - sluizen en voor- en achterkanalen;
 - de forten, liggend op regelmatige afstand, voornamelijk langs dijken;
 - inundatiegebieden;
 - voormalige schootsvelden (visueel open) en verboden kringen (merendeels onbebouwd gebied);
 - de landschappelijke inpassing en camouflage van de voormalige militaire objecten;
2. Relatief grote openheid;
3. Groene en relatief stille ring rond Amsterdam.

Structuurvisie Noord-Holland en Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie

In de structuurvisie is het beleid van de Provincie Noord-Holland opgenomen. Dit beleid is vertaald in de voor de gemeente bindende PVRs. Zoals aangegeven in de PVRs worden de regels voor de Nationale Landschappen uitgewerkt in de leidraad Landschap en Cultuurhistorie van de Provincie.

In de PVRs is in artikel 21 bepaald dat *“in het bestemmingsplan regels worden opgenomen ten behoeve van het behoud of versterking van de kernkwaliteiten van het betreffende Nationale Landschap en/ of het behoud of versterking van de Uitzonderlijke Universele Waarden van het betreffende werelderfgoed zoals omschreven in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie”*.

Een bestemmingsplan mag volgens artikel 22, lid 1 *“uitsluitend voorzien in nieuwe functies en uitbreiding van de bebouwing van bestaande functies binnen de gebieden als bedoeld in artikel 20 voorzover deze de kernkwaliteiten en/of Uitzonderlijke Universele waarden behouden of versterken, als bedoeld in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie”*.

In de Leidraad heeft de provincie opgenomen wat de te beschermen kernkwaliteiten en Uitzonderlijke Universele Waarden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam zijn.

De kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam zijn:

1. Een samenhangend systeem van forten, dijken, kanalen en inundatiekommen;

- De hoofdverdedigingslijn van dijken, kades en liniewallen met de accessen (en met bruggen) als de hoofdstructuurdrager;
 - De fortterreinen met bijbehorende grachten en bebouwingen (genieloodsen, fortwachterswoningen);
 - Kazematten, vóórstellingen, (neven)batterijen, kruitmagazijnen, groepsschuilplaatsen, kringenwetboerderijen, grenspalen;
 - Inundatiewerken (inlaatkanalen en -werken), (dam)sluizen, duikers, hevels, kokers, peilschalen;
 - Delen van de karakteristieke, nog open (inundatie)gebieden.
2. Een groene en relatief 'stille' ring rond Amsterdam;
 3. Relatief grote openheid.

De, in verband met de Werelderfgoedstatus, door UNESCO-Parijs benoemde 'Uitzonderlijke en Universele Waarden' (U UW's) van de Stelling van Amsterdam zijn:

1. Het unieke, samenhangende en goed bewaard gebleven, laat-negentiende-eeuwse en vroeg twintigste-eeuwse hydrologische en militair landschappelijk geheel, bestaande uit:
 - Een doorgaand stelsel van liniedijken in een grote ring om Amsterdam;
 - Sluizen en voor- en achterkanalen;
 - De forten, liggend op regelmatige afstand, voornamelijk langs dijken;
 - Inundatiegebieden;
 - Voormalige schootsvelden (visueel open) en verboden kringen (merendeels onbebouwd gebied);
 - De landschappelijke inpassing en camouflage van de voormalige militaire objecten;
2. Relatief grote openheid;
3. Groene en relatief stille ring rond Amsterdam.

De kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn:

1. Een samenhangend systeem van forten, dijken, kanalen en inundatiekommen;
2. Een groen en overwegend rustig karakter;
3. Openheid.

Voor dat deel van het Nationaal Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie dat overlap heeft met het Nationaal Landschap/UNESCO-Werelderfgoed Stelling van Amsterdam geldt het vastgestelde beleid voor de Stelling van Amsterdam.

Om de kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie te beschermen, behouden en te kunnen versterken/ ontwikkelen, zijn in de leidraad verschillende zoneringen benoemd, te onderscheiden in 1) Stellingzone, 2) Kernzone en 3) Monumentenzone.

De stellingzone omvat volgens de Leidraad de gehele Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie, zoals begrensd als Nationaal Landschap/UNESCO-werelderfgoed. De Stellingzone vormt het samenhangend geheel tussen de verdedigingswerken en het landschap. Ook voormalige inundatiegebieden maken deel uit van de Stellingzone. Voor deze zone geldt het volgende specifieke beleid:

- Behoud van nog bestaande zichtlijnen tussen de forten en doorzichten op de forten;
- Openhouden van schootscirkels rond de forten in de nog open landschappen;
- Behoud van bestaande accessen. Dit zijn de plaatsen waar de hoofdverdedigingslijn werd doorsneden door dijken, kanalen, spoorlijnen en wegen.

De kernzone wordt gevormd door de hoofdverdedigingslijn en de schootscirkels rond de forten. De hoofdverdedigingslijn en de schootscirkels rond de forten zijn belangrijke elementen in het Stellinglandschap. De hoofdverdedigingslijn markeert de grens aanval-

verdediging en tevens de grens van de inundaties. De schootscirkel is een cirkel van 1000 meter rond een fort.

De kernzone is als volgt begrensd:

1. Hoofdverdedigingslijn: 100 meter aan de aanvalszijde en 100 meter aan de verdedigingszijde.
2. Schootscirkels rond de forten: cirkels van 1000 meter rond een fort/vesting.

Voor deze zone geldt het volgende specifieke beleid:

- geen bebouwing in gebieden die nu nog open zijn
- kleinschalige incidentele ontwikkelingen zijn alleen mogelijk indien deze tot doel hebben de ruimtelijke kwaliteit van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie te versterken. De ontwikkeling dient ingepast te zijn in het landschap en met respect voor zichtlijnen en mag niet leiden tot een significant hoger geluidsniveau in de open ruimte en tot een significante aantasting van het groene en open landschap
- op agrarische bouwblokken is aanpassing en vernieuwing van agrarische opstallen mogelijk, mits ingepast in het landschap en passend binnen het omgevingsbeleid
- verdichting van bestaande bebouwingslinten is toegestaan, mits passend in het landschap en de bestaande bebouwingsintensiteit van het lint
- voor bestaande bebouwing die afbreuk doet aan de open ruimte in de schootscirkel en de zone langs de hoofdverdedigingslijn geldt: kansen tot aanpassing benutten in het kader van een integrale herinrichting van het gebied, waarbij per saldo een verbetering van de ruimtelijke situatie ontstaat
- een groene of blauwe zone rond de forten waarborgen op die plaatsen waar die nu nog aanwezig is
- stimuleren en ontwikkelen van blauwe functies die het contrast met de hoofdverdedigingslijn versterken of die (voormalige) inundatiegebieden in het landschap zichtbaar maken

De Monumentenzone vormt het hart van de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie . Binnen de Monumentenzone liggen objecten die via de Monumentenwet of Provinciale Monumentenverordening zijn beschermd, zoals dijken, forten, sluizen en andere objecten. Voor deze Monumentenzone geldt het generieke beleid uit de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie als ook het beleid conform de Monumentenwet c.q. de Provinciale Monumentenverordening. Dit komt, samengevat, neer op geen ontwikkelingen toestaan die het monument beschadigen, vernielen of ontsieren.

Naast de bovengenoemde specifieke bepalingen in de PRVS, geldt de artikel 22, lid 2:

“in aanvulling op het gestelde in artikel 22, lid 1 dat het bestemmingsplan geen bestemmingen en regels bevat die voorzien in:

- a. een grootschalige stads- of dorpsontwikkelingslocatie of glastuinbouwlocatie dan wel een grootschalig bedrijventerrein of infrastructuurproject;*
- b. een project dat, of een activiteit die, de uitgewerkte uitzonderlijke universele waarden van het Unescowerelderfgoed “De Stelling van Amsterdam”, aantast of doet verdwijnen.”*

Aan de Leidraad is het Beeldkwaliteitsplan Stelling van Amsterdam en het daarbij behorende Ruimtelijk Beleidskader gekoppeld. Tenslotte gelden de verdragsbepalingen van de ‘Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage’ (Parijs 1972) van de ‘United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization’ (UNESCO) inzake de verplichting erfgoederen van uitzonderlijke universele waarde in stand te houden. Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie geldt verder het Linieperspectief Panorama Krayenhoff (2004).

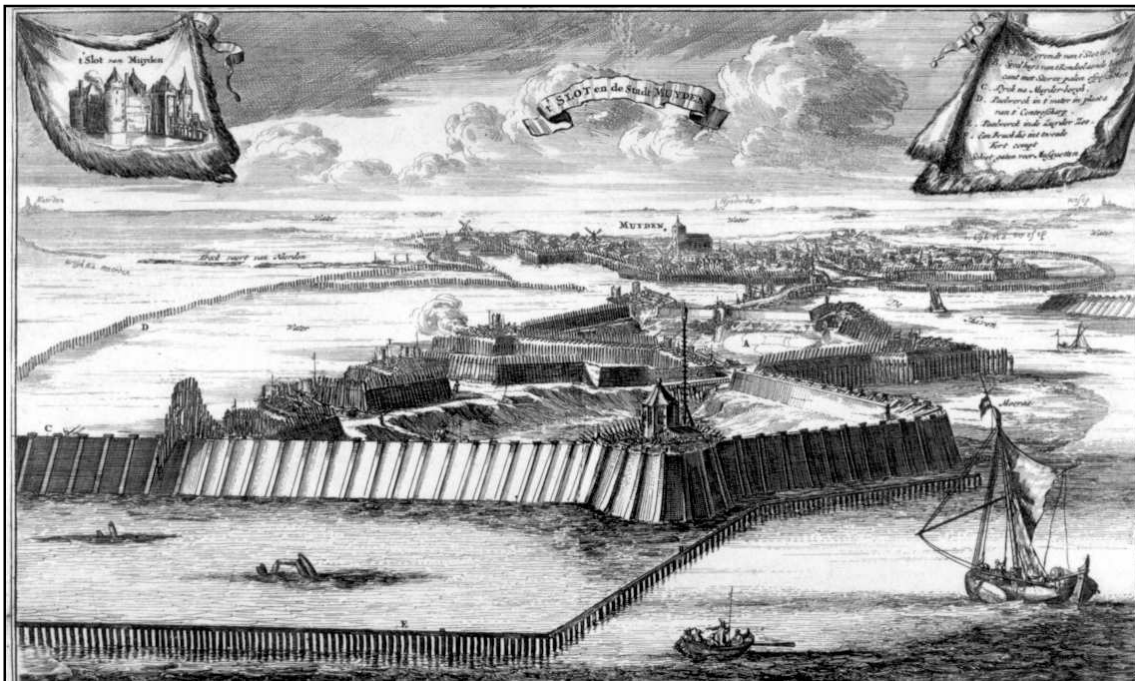
6.3.3 De militaire linies in Muiden

De gemeente Muiden is in grote mate beïnvloed door de ligging binnen de militaire verdedigingslinies Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. In onder meer de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland, het Beeldkwaliteitplan Stelling van Amsterdam en het aanwijzingsbesluit Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn de kwaliteiten van deze verdedigingslinies ook uitgebreid beschreven.

Er wordt hierna met name ingegaan op de rol van de linies voor Muiden. Hierbij wordt de vertaalslag gemaakt van het internationale, landelijke en provinciale beleid naar het gemeente niveau. Bij ieder onderdeel van de linies is specifiek beleid geformuleerd en tenslotte wordt het beleid samengevat.

Geschiedenis van de linies in Muiden

Vanwege de strategische ligging aan het IJsselmeer en de monding van de Vecht is Muiden van oudsher van groot militair belang geweest. In 1672, als de Republiek in oorlog is, wordt de Oude Hollandse Waterlinie voor het eerst toegepast en is onder meer bijna het gehele grondgebied van Muiden onder water gezet. De Franse opmars wordt hierdoor in Muiden gestuit. Na dit jaar is er systeem aangebracht in de linie.

Muiden, anno 1672. De Zeedijk was nog een houten palendijk en de Vesting was omringd door water.

De Oude Hollandse Waterlinie is ontstaan in het jaar 1672 en vormt in de 17^e en 18^e eeuw een militaire verdedigingslinie tussen Muiden en de Biesbosch ter bescherming van Holland en Amsterdam tegen aanvallen uit het oosten. De Utrechtse Waterlinie, die van Muiden tot Vreeswijk liep (1629-1672) gaat dan op in de Hollandse Waterlinie. Van 1672 tot 1816 maakt Muiden deel uit van de Oude Hollandse Waterlinie, van 1816 tot 1940 van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en van de Stelling van Amsterdam. Op 30 mei 1892 heeft de Minister van Oorlog bij brief aan het kabinet meegedeeld dat de Vesting Muiden tot de Stelling van Amsterdam behoort, in de sector Ouderkerk, waarna in 1893 ook Muiderberg volgt.

In 1913 zijn ook Fort Hinderdam en Fort Uitermeer bij de Stelling van Amsterdam getrokken, waardoor een lijn Nigtevecht - Hinderdam - Uitermeer - Muiderberg vóór de oudere Vestingen Weesp en Muiden zou ontstaan. Een fort bij Muiderberg is echter nooit voltooid,

maar er is wel een veldstelling Muiderberg - Uitermeer (met als onderdeel de Veldstelling Hakkelaarsbrug - Uitermeer) en de Positie van Muiderberg aan de nieuwe hoofdverdedigingslijn ingericht.

In 1922 wordt de Stelling van Amsterdam als organisatie opgeheven en worden de forten van de Stelling en de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het gebied rond Muiden ondergebracht in de Groep Naarden van het Oostfront van de nieuwe Vesting Holland, het gebied van de Nederlandse landsverdediging tussen 1922 en 1940, dat het vitale deel van Nederland moet beschermen (<http://www.stelling-amsterdam.nl>)

Gedurende het interbellum overheerst een nieuwe strategie van meerdere, achter elkaar liggende verdedigingslijnen onder eenhoofdig bevel. De verdedigingslijnen in het gebied van het toenmalige Oostfront van de Vesting Holland en de voormalige Stelling van Amsterdam zijn:

- rond de Vesting Naarden,
- Hinderdam - Muiderberg (met de Kazematten Hakkelaarsbrug en Uitermeer),
- Nigtevecht - Weesp (Kazematten Weesp) - Muiden (Kazematten Muiden) en
- Abcoude - Gein - Gaasp - Diemen - Diemerdam.

De Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam zijn in de gemeente nog min of meer intact. Het open landschap van Muiden, deels gevormd door de verboden kringen, schoots- en inundatievelden, is nog grotendeels aanwezig. Dit geldt ook voor de grote forten en de zichtlijnen tussen deze forten. Alle bouwfases van de verschillende linies zijn te vinden, van vestingwerken en sluizen tot de betonnen werken bij de positie Muiderberg en de restanten van de Kruitfabriek. Ook valt er naast de primaire hoofdverdedigingslijn een latere frontlijn binnen de gemeentegrenzen. De militaire krijgsgeschiedenis en het voortschrijden van de militaire techniek is dan ook goed zichtbaar.

Kernkwaliteiten van de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam in Muiden:

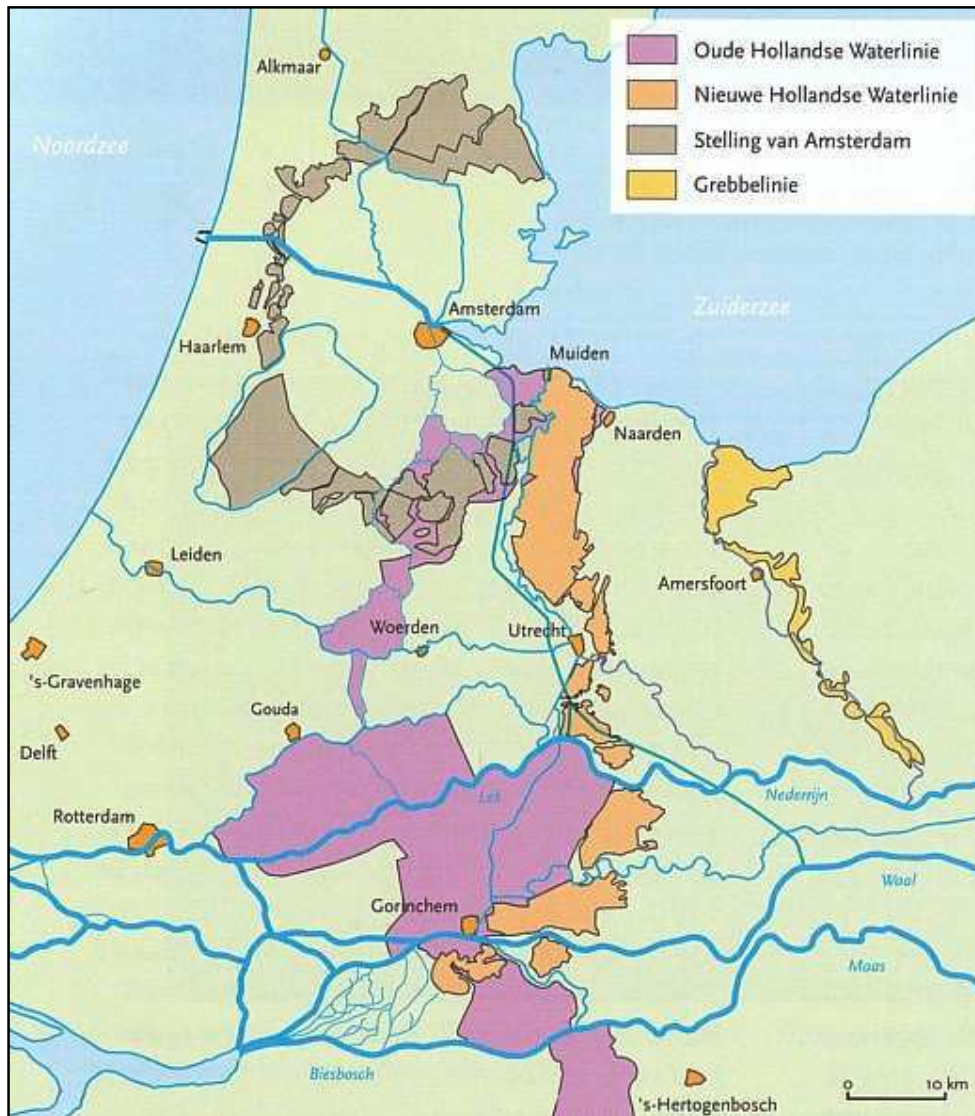
- een samenhangend systeem van forten en militaire bouwwerken, dijken, inlaten, accessen, waterwegen, inundatiekommen, verboden kringen en schootsvelden en een voormalige Kruitfabriek
- de zichtbaarheid en herkenbaarheid van de militaire geschiedenis
- een groen en overwegend rustig karakter
- openheid van het landschap en het IJmeer rondom de Vesting Muiden en Muiderberg
- de cultuur-, architectuur-, en militairhistorisch zeer waardevolle bebouwing, bouwwerken en infrastructuur
- de historische inbedding van Muiden binnen grote structuren

Bepalende elementen

- de verboden kringen en schootsvelden van de Vesting Muiden, Fort Pampus en de Westbatterij
- het open polder- en waterlandschap
- de gebouwen die tot stand zijn gekomen onder de Kringenwet 1853
- de hoofdverdedigingslijnen
- de accessen
- de Vesting Muiden inclusief het Muiderslot en de bruggen en sluizen
- de forten
- de betonnen werken
- de voormalige Kruitfabriek
- de overige elementen zoals grenspalen en militaire onderkomens

Algemene beleidslijnen:

- kernkwaliteiten en de bepalende elementen van de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam in Muiden en de samenhang tussen de elementen in stand houden, versterken en benutten
- behouden en versterken van de recreatieve en toeristische waarde van de linies
- bij nieuwe ontwikkelingen wordt gezocht naar versterking van de linies
- de historische inbedding van Muiden binnen grote structuren behouden, versterken en benutten

Afbeelding 38: Militaire linies in Nederland.

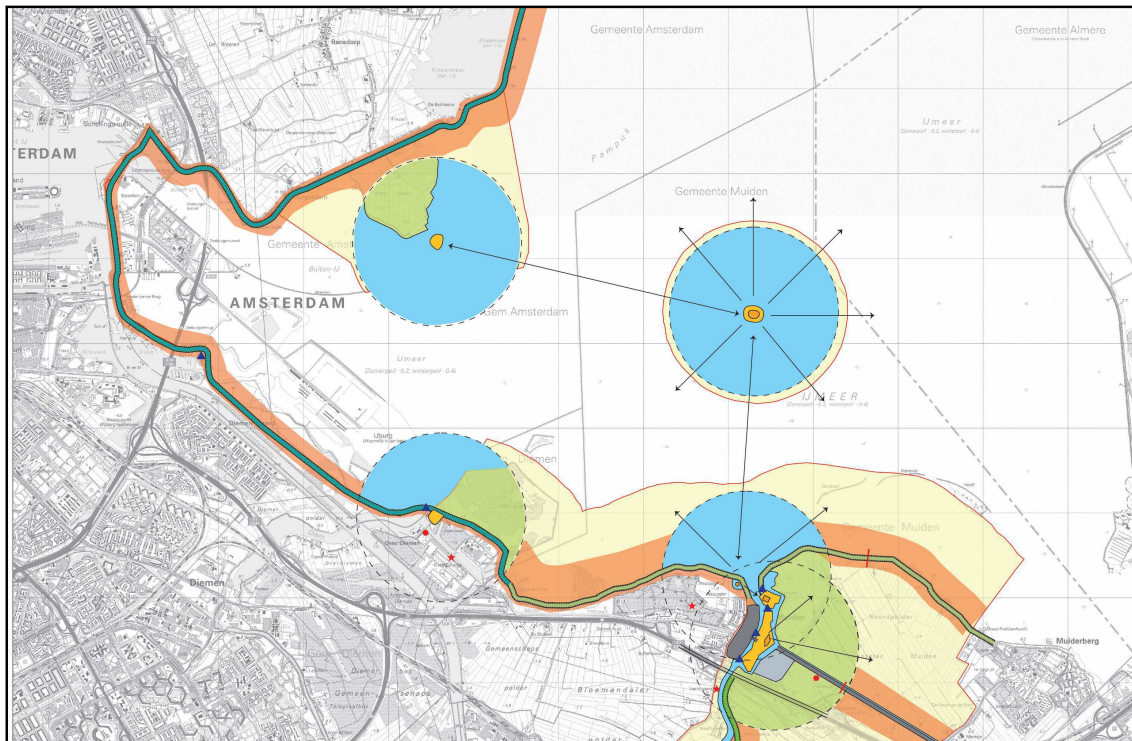
Bepalende elementen van de linies in Muiden

Overall in de gemeente zijn sporen van de militaire linies te vinden, van grote werken als de Vesting Muiden tot kleine sluisjes en groepschuilplaatsen. Sommige zaken zijn voor het oog minder direct zichtbaar, maar zo gevormd door de werking van de linie of ontleen hun bijzondere historie aan de linies. De samenhang tussen de verschillende onderdelen is de kracht van de linies en daarom van groot belang. In het navolgende worden de verschillende bepalende elementen toegelicht. Vervolgens worden de beleidslijnen uiteengezet, die op meer onderdelen en de samenhang van de onderdelen zien.

Verboden kringen, schootsvelden, inundatiegebieden, hoofdverdedigingslijn en accessen

Het landschap is zelf ook gevormd door de ligging in de Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam. Zo is de openheid van dit landschap deels het gevolg van de functie als inundatiegebied, de schootsvelden en de verboden kringen (zie afbeelding 40 voor de oorspronkelijke kaart van de verboden kringen in Muiden).

Voor een goede werking van de linie is een vrij schootsveld van cruciaal belang. Het moet onmogelijk zijn om de forten en vestingen ongezien te benaderen en verder moet de vijand natuurlijk kunnen worden beschoten. Ook waren de zichtlijnen tussen de verschillende forten van groot belang.

Afbeelding 39: de schootsvelden, hoofdverdedigingslijn en de verboden kringen van de Stelling van Amsterdam (de kring aan de zuidzijde van de vesting is niet opgenomen).

Om het vrije schootsveld te beschermen wordt in 1853 de Kringenwet 1853 vastgesteld. Het landschap rondom de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie is in belangrijke mate gevormd door de verboden kringen en de inundatiegebieden, waar het verboden of niet aantrekkelijk is om je te vestigen. Dit heeft waardevolle natuur en een open landschap opgeleverd. Op verschillende plaatsen in Nederland is de invloed van de verboden kringen ook zichtbaar door de ligging van rondwegen of wijken precies langs de lijn van de kring.

In Muiden is er nog een begrenzing van het Kruitfabriekterrein langs de middelbare kring van 600 meter vanaf de Westbatterij aanwezig (later is de begrenzing van de fabriek rond de 400-500 meter komen te liggen). Een gedeelte van de verboden kringen in Muiden is na WO II bebouwd (de wijken Noord- en Zuid-West en Mariahoeve).

In Muiden is er nog een aantal cultuurhistorisch waardevolle houten gebouwen, gebouwd onder het regime van de Kringenwet, aanwezig. Deze zijn gelegen aan de Weesperbinnenweg, Lange Muiderweg, Noordpolderweg en Zuidpolderweg. Opmerkelijk genoeg is er onder de Kringenwet (ingetrokken in 1963) een aantal gebouwen vanwege veiligheidsredenen in steen opgericht. Dit betreft het Noordpoldergemaal aan de

Noorpolderkade 1 (1892) en een defensiegebouw aan de Zuidpolderweg 1 (ca. 1885). Dit gebouw heeft later dienst gedaan als brugwachterswoning.

Voor de beleving en zichtbaarheid van de werking van de linies is behoud van de openheid van de schootsvelden en verboden kringen cruciaal. Dit draagt ook bij aan het behoud van de openheid van het landschap.

Afbeelding 40: oorspronkelijke kaart verboden kringen Muiden uit 1879 (bijgewerkt tot 1926)

De hoofdverdedigingslijn en verboden kringen rond de forten en vestingen zijn belangrijke elementen in het landschap. De hoofdverdedigingslijn markeert de grens aanval-verdediging en tevens de grens van de inundaties. De hoofdverdedigingslijn van de Nieuwe Hollandse Waterlinie ligt langs de Vecht. Dit geldt ook voor de Stelling van Amsterdam, waarvan de hoofdverdedigingslijn doorloopt langs de Diemerdijk en de Zeedijk beoosten Muiden. De frontlijn van de waterlinies ligt vanaf 1915 (zie boven) in de Nieuwe Keverdijksche Polder en volgt tussen het Fort Uitermeer en de trekvaart Muiden - Naarden bij Hakkelaarsbrug gedeeltelijk de Keverdijk en de Googweg.

De bijzondere accessen in Muiden zijn de Naardertrekvaart (met de Zuidpolderweg), de Vecht en de Zee- en Vechtdijken. De A1 is ook een acces. Deze accessen moeten worden behouden en zichtbaar blijven, zodat duidelijk is hoe de linie functioneerde (bijvoorbeeld in relatie tot de locaties van kazematten of groepsschuilplaatsen, zie onder).

Aanvullende beleidslijnen:

- de zichtlijnen tussen Fort Pampus, de Vesting Muiden, de kustbatterij bij Durgerdam en Diemerdam en de Westbatterij open houden
- de schootsvelden van de Westbatterij, Fort Pampus en de Vesting Muiden (aanvalzone van 1000 meter) open houden en, waar mogelijk, de openheid vergroten
- een zone van 100 meter aan beide kanten van de primaire hoofdverdedigingslijn bij Muiden (langs de Vecht) en de latere frontlijn (langs de Googweg) bij Muiderberg open houden
- nieuwe functies en uitbreiding van de bebouwing van bestaande functies binnen de stellingzone van de Nationale Landschappen zijn slechts mogelijk voorzover deze de kernkwaliteiten en/of Uitzonderlijke Universele waarden behouden of versterken
- kleinschalige incidentele ontwikkelingen binnen de kernzone van de Nationale Landschappen zijn alleen mogelijk indien deze tot doel hebben de ruimtelijke kwaliteit van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie te versterken. De ontwikkeling dient ingepast te zijn in het landschap en met respect voor zichtlijnen en mag niet leiden tot een significant hoger geluidsniveau in de open ruimte en tot een significante aantasting van het groene en open landschap.
- geen bebouwing in schootsvelden die nu nog open zijn
- verdichting van bestaande bebouwingslinten is toegestaan, mits passend in het landschap en de bestaande bebouwingsintensiteit van het lint
- voor bestaande bebouwing binnen de kernzone van de Nationale Landschappen die afbreuk doet aan de open ruimte in de schootscirkel en de zone langs de hoofdverdedigingslijn geldt: kansen tot aanpassing benutten in het kader van een integrale herinrichting van het gebied, waarbij per saldo een verbetering van de ruimtelijke situatie ontstaat
- op agrarische bouwblokken is aanpassing en vernieuwing van agrarische opstallen mogelijk, mits ingepast in het landschap en passend binnen het omgevingsbeleid
- een zone van 300 meter aan de buitenzijde en een zone van 100 meter aan de binnenzijde van de zeedijken (hoofdverdedigingslijn) open houden
- een groene of blauwe zone rond de forten en de vesting binnen de kernzone van de Nationale Landschappen waarborgen op die plaatsen waar die nu nog aanwezig is
- stimuleren en ontwikkelen van blauwe functies die het contrast met de hoofdverdedigingslijn versterken of die (voormalige) inundatiegebieden in het landschap zichtbaar maken
- Verboden kringen van 1000 meter ten noorden, oosten en zuiden zoveel mogelijk open en zichtbaar houden en de openheid vergroten
- Verboden kringen van 600 meter aan de westzijde (verdedigingszijde) zoveel mogelijk open en zichtbaar houden
- behoud van nog bestaande zichtlijnen tussen de forten en de vesting en doorzichten daarop
- nieuwe doorsnijdingen zoveel mogelijk haaks op de hoofdverdedigingslijnen
- de bestaande, historische accessen (en de zichtlijnen daarlangs) behouden
- de zichtbaarheid en herkenbaarheid van de doorgaande hoofdverdedigingslijn langs de Vecht behouden en beschermen van houten gebouwen die onder de Kringenwet 1853 tot stand zijn gekomen en andere gebouwen met een (voormalig) militaire functie. Er wordt het maximale gedaan om gebouwen te verplaatsen, indien anders sloop vereist is. Indien tot sloop wordt overgegaan wordt naar reconstructie elders binnen de verboden kringen gestreefd.

Verstedelijking

Verstedelijking aan de westzijde van de hoofdverdedigingslijn kan worden omgezet in een duidelijk te maken dat er binnen de linie wat te verdedigen viel en door dit contrast wordt de linie verhelderd en versterkt. Hierbij dient rekening te worden gehouden dat verdichting op verschillende manieren kan worden gerealiseerd. Voorop staat altijd het groene en blauwe

karakter van de verdichting. De PRVS geeft voor de stellingzone van de Nationale Landschappen specifieke voorwaarden. Daarnaast geldt voor verstedelijking het kader van het Panorama Krayenhoff en het verbod op aantasting of doen verdwijnen van uitzonderlijke universele waarden van het UNESCO-werelderfgoed “De Stelling van Amsterdam”.

Aanvullende beleidslijnen :

Verstedelijking in de kernzone van de Nationale Landschappen is slechts mogelijk als:

- de uitzonderlijke universele waarden van het UNESCO-werelderfgoed “De Stelling van Amsterdam” niet worden aangetast of verdwijnen
- er sprake is van een groot openbaar belang
- als er voldoende maatregelen worden getroffen om de nadelige effecten van de ontwikkeling op het behoud of de versterking van de uitgewerkte kernkwaliteiten te mitigeren of te compenseren
- het bestemmingsplan, waarin de verstedelijking wordt mogelijk gemaakt, aan de eisen voor nieuwe woningen, verstedelijk en cultuurhistorische onderbouwing (zoals voorgeschreven de PRVS) voldoet

Aanvullende beleidslijnen :

- Verstedelijking in de verboden kringen en ten westen van de hoofdverdedigingslijn is slechts mogelijk als:
 - de uitzonderlijke universele waarden van het UNESCO-werelderfgoed “De Stelling van Amsterdam” niet worden aangetast of verdwijnen
 - de hoofdverdedigingslijn langs de Diemerdijk en de Vecht aan de binnenzijde herkenbaar en zichtbaar blijft
 - bij verdichting achter de hoofdverdedigingslijn het groene/blauwe karakter voorop staat
- Om de nadelige effecten van de verstedelijking te mitigeren en te compenseren, kunnen de volgende maatregelen te worden genomen:
 - in de eerste 600 meter van de verboden kring worden gebouwen in hout (of zo ogend) gebouwd
 - de opzet en exploitatie rekening wordt gelieerd aan projecten ter versterking van de linies, zoals restauraties en herstel van open gebieden
 - door vorm, hoogte, architectuur en materialisering van nieuwe bebouwing wordt de aandacht op de Westbatterij of de Vesting Muiden gevestigd
 - behouden van zichtbaar aanwezige begrenzingen van de verboden kringen (zoals de begrenzing van de Kruitfabriek uit 1871)

Vesting Muiden en omwalling

Tot in de 15^e eeuw heeft Muiden te lijden onder oorlogsgeweld en wordt zij verschillende malen verwoest. In de 15^e eeuw worden er vestingwerken aangelegd. De grondvorm van de Vesting Muiden dateert uit 1577 en is in de loop der eeuwen aldoor verbeterd: de vestinggracht wordt steeds breder en de vestingwallen wordt steeds hoger en van bastions (hoekige aarden uitbouwen) voorzien. Rond 1850 worden er drie ravelijnen (driehoekige eilanden) in de vestinggracht aangelegd. Na 1874 worden de bastions opgehoogd naar 7,3 meter en de gedeeltes tussen de bastions (courtines) worden 4,5 meter hoog. De oostelijke wallen zijn inmiddels afgevlakt naar een hoogte van 3,7 meter respectievelijk 2,5 meter. Tussen 1874 en 1876 zijn in de oostelijke wallen bomvrije gebouwen, schuilplaatsen en remises (opslagloodsen) geplaatst, herkenbaar aan de letters C t/m H (gebouw A en B in de omwalling van het Muiderslot zijn gesloopt). In de remises F en G stonden kanonnen en mitrailleurs, die alleen in oorlogstijd op de wallen worden gezet, en in gebouw E lag munitie. Gebouw C en H zijn wachthuizen op de ravelijnen in de oostelijke vestinggracht en de Vecht. Gebouw D was een kazerne. Vlak voor WO II werden er betonnen schuilplaatsen op de wal geplaatst. Van oorsprong wordt de Vesting Muiden afgesloten door een aantal poorten. Deze poorten zijn later vervangen door bruggen, die nog wel de naam van de poorten dragen.

Het beeld van de Vesting Muiden in het open landschap tegen de kust van het IJmeer is bijzonder waardevol. De originele situatie in en rond de vesting is behouden: de open polderlandschappen (verboden kringen), het open water en de voormalige kruittfabriek westelijk binnen de Stelling van Amsterdam. De overgang van het open landschap naar de markante contouren van de vesting is nog zeer herkenbaar, behalve bij de wijken Noord-West, Mariahoeve en Zuid-West. Vanuit het westen is er een bijzondere zichtlijn vanaf de Zeedijk, waarvan zowel de Westbatterij en het Muiderslot zijn te zien in één blik.

De Vesting Muiden ligt rond de strategisch uiterst belangrijke monding van de Vecht. De zeesluizen konden de monding sluiten, maar ook water uit de voormalige Zuiderzee inlaten. Ook was de vesting van belang ter verdediging van de accessen (hogere punten) van de Naardertrekvaart en de zeedijken. Voor de verdediging van de sluizen werd de Vesting Muiden al in de tijd van de Oude Hollandse Waterlinie voorzien van aarden werken, onder meer in de nabijheid van het Muiderslot. In de 19e eeuw volgde verdere versterking met de Westbatterij, een torenfort uit 1852 en de Caponnière (1875-1883), die later Muizenfort is genoemd.

De Vesting Muiden wordt, voor wat betreft de westelijke omwalling, als zodanig opgeheven bij K.B. van 28 mei 1926. De naam verandert dan officieel van Vesting naar 'Wal van Muiden'. De Wal van Muiden wordt bij K.B. van 25 oktober 1951 opgeheven als verdedigingswerk.

Onderdeel van de Vesting Muiden is het Muiderslot en de omwalling. Het Muiderslot dateert uit 1285 (zie hoofdstuk 2 en 4) en is daarom reeds aanwezig voor de realisatie van de waterlinies. Het Muiderslot wordt vanaf 1672 een vesting, versterkt met een omwalling met 5 bastions. Helaas zijn twee gebouwen uit de omwalling (gebouw A en B) gesloopt in 1955. In april 2012 is op de fundering van gebouw A een nieuwe attractie geopend, het Waterschild. In dit verzonken paviljoengebouw is uitgebreid aandacht voor de inundaties.

De vestingwerken van Muiden zijn aangewezen als rijksmonument. In de omschrijving van het rijksbeschermd complex Vesting Muiden worden de cultuurhistorische waarden ervan als volgt samengevat:

“Hoewel hier en daar delen verloren zijn gegaan c.q. zijn gewijzigd, is het geheel, gevormd door een hoofdwal, zes bastions, een omwald torengedouw, een afzonderlijke omwalling om het Muiderslot, verscheidene bomvrije gebouwen, een hoofdgracht met sluisbeer en twee gewone beren, drie ravelijnen, een hoofdwacht en een enveloppe:

- *wegens het grotendeels gave karakter als voormalige, onregelmatige, veelhoekige, volgens het nieuw Nederlandse stelsel gebouwde vesting;*
- *wegens het grotendeels gave karakter als riviervesting bij de monding van die rivier en op een kruispunt van land- en waterwegen;*
- *wegens de bijzondere situering der inundatie- en scheepvaart- voorzieningen binnen de enceinte t.b.v. de functie van vestingstad in een sector van de voormalige Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie en later de Stelling van Amsterdam;*

een goed herkenbaar en redelijk gaaf voorbeeld van een in oorsprong zestiende-eeuwse vesting met aan latere krijgskundige ontwikkelingen aangepaste toevoegingen, die circa 350 jaar een belangrijke rol vervulde in ons nationale verdedigingsstelsel, welke geheel van algemeen belang is op grond van zijn architectuur- historische, krijgsgeschiedkundige en oudheidkundige waarde.”

De Stichting Welstandszorg Noord-Holland (WZNH) heeft in opdracht van de gemeente een cultuurhistorisch onderzoek en waardestelling voor de Vesting Muiden opgesteld. Gelet op dit rapport gelden de volgende beleidslijnen voor de Vesting Muiden. Voor de uitgebreide toelichting wordt verwezen naar het rapport (Bijlage 2), dat bij deze nota is gevoegd.

Het huidige karakter van de Vesting Muiden is als volgt samen te vatten:

- de grondvorm van de 16de-eeuwse vesting is bewaard gebleven
- de wijzigingen en toevoegingen aan de vesting uit de tweede helft van de 19de eeuw bepalen nog steeds het huidige karakter
- alle wallen zijn afgevlakt of geslecht, alleen de gronddekking op gebouwen heeft vermoedelijk de oorspronkelijke hoogte
- de wallen aan de westkant zijn kort na 1923 grotendeels afgegraven en tot wandelgebied ingericht
- de wallen aan de oostkant zijn afgevlakt en na 1960 is er een wandelpad aangelegd.
- de originele situatie in en rond de vesting is behouden: de open polderlandschappen (verboden kringen en inundatiegebied), het water en de kruitfabriek westelijk binnen de Stelling van Amsterdam. De overgang van het open landschap naar de markante contouren van de vesting is nog zeer herkenbaar, behalve bij de wijken Noord-West, Mariahoeve en Zuid-West.

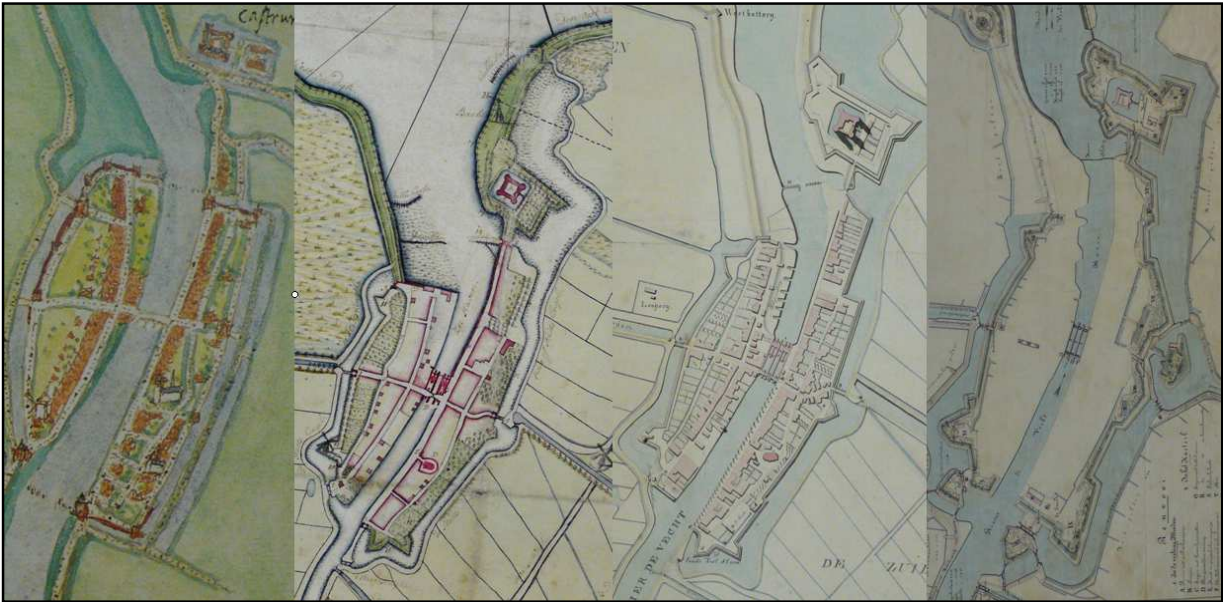
Aanvullende beleidslijnen (algemeen):

- kernkwaliteiten van de Vesting Muiden in stand houden, versterken en benutten
- behoud van de grondvorm van de vesting en behoud en herstel van de onderdelen ervan: vestinggracht, hoofdwal, bastions, omwalde Westbatterij, Muiderslot met omwalling, bomvrije gebouwen, (sluis)beren, ravelijnen en enveloppe.
- de vesting (wallen, bastions en ravelijnen) zowel van buitenaf als van binnenuit zoveel mogelijk zichtbaar en herkenbaar houden/maken. Altijd rekening houden met het zicht op de wallen vanuit de stad zelf en vanuit de directe omgeving. Het behouden van de karakteristieke ligging aan de monding van de Vecht.
- de samenhang van de vesting als geheel versterken, bijvoorbeeld door een samenhangende inrichting van wallen en openbare ruimte of door de wallen als (hier en daar doorsneden) grondlichaam herkenbaarder maken.
- bij eventuele wens tot reconstructie van een deel van de vesting: teruggaan naar de situatie zoals afgebeeld op de kaart van A.F. Bot uit 1879. Hierop is heel goed het resultaat te zien van de grote verbetering van ca. 1875, die voor het huidige aanzien bepalend is geweest en die grotendeels nu nog aanwezig is.
- bij het herstel van oorspronkelijke beplanting consequent te werk gaan. Meidoornhagen langs de vestinggracht horen feitelijk bij het oorspronkelijke, laat 19de-eeuwse, militaire profiel van de wallen, net als opgaande bomen (iep, eik, populier) op de wallen en vooral langs de courtines, en knotwilgen op de buitentaluds. Inmiddels zijn de wallen verlaagd en is het profiel afgevlakt. Een consequente aanpak zou dan ook zijn andere beplanting terug te brengen (en het bijbehorend profiel te reconstrueren).
- beter gebruik maken van de bestaande bomvrije gebouwen (C-F), die momenteel vrijwel allemaal ontoegankelijk zijn.
- de oostelijke wallen hebben hun militaire karakter redelijk behouden. Streven naar het beter zichtbaar/beleefbaar maken het militaire karakter van de vesting toespitsen op de oostelijke wallen (inclusief het zuidelijke ravelijn).
- herinrichting en (deels) afgraven van de westelijke wallen tot langgerekt wandelpark als zodanig respecteren. Deze ingreep maakt inmiddels deel uit van de geschiedenis van de vesting.
- geen ingrepen doen/toestaan die de in de toekomst gewenste verbeterde zichtbaarheid/reconstructie kunnen dwarsbomen.

Aanvullende beleidslijnen (specifiek):

- de wallen van de vesting als geheel (paden, straatmeubilair) op één herkenbare manier inrichten en verharderen, om de samenhang te benadrukken;
- het reconstrueren van de oostelijke vestingwallen naar de situatie zoals afgebeeld op de kaart van A.F. Bot uit 1879 door de wallen te verhogen, het militaire profiel op de wallen te herstellen en de oorspronkelijke beplanting terug te brengen door het

- planten van meidoornhagen langs de vestinggracht en opgaande bomen (iep, eik, populier) en vooral langs de courtines, en knotwilgen op de buitentaluds;
- aan de oostkant een wandelpad bovenop de oorspronkelijke wal leggen, om die zo ergaarder mogelijk te maken;
 - geen ligplaatsen, bouwwerken of andere drijvende bouwsels in de oostelijke vestinggracht toestaan
 - de zuidelijke entree tot de Vesting Muiden aan beide kanten van de Vecht verbeteren en zichtbaarder maken door het opruimen van bouwwerken, schuttingen, steigers en uitgeschoten begroeiing. Het gaat daarbij om Bastion IX en Bastion X en de beide ravelijnen;
 - reconstrueren van de zuidelijke entree bij het ravelijn en Fort H door de vestinggracht bij Fort H te herstellen, de beer en monnik vrij te leggen, het ravelijn weer onder profiel brengen en de oorspronkelijke beplanting terug te brengen, het tracé van de toegangsweg op de oorspronkelijke plaats leggen, het verwijderen van de bosschage langs de enveloppe, het verlagen van de grond langs de vesting naar het straatniveau van de vesting, herstellen van het tracé van de Vechtdijk (de hoek bij het ravelijn verwijderen) en de openheid ten zuiden van de vesting herstellen;
 - aanslibbing/aanlandingen in de vestinggracht aan de voet van de berm weghalen om de wal beter herkenbaar te maken.
 - alleen heel weloverwogen beplanting (hagen, bomen) verwijderen, omdat daardoor zicht kan ontstaan op zaken die beter ongezien hadden kunnen blijven. Rekening houden met gewenst zicht van buitenaf naar de vesting en vanuit de vesting naar buiten;
 - bastion X opruimen en open maken naar de Vecht. Bij gebruik als parkeerplaats inrichten met een haag die de auto's van buitenaf aan het zicht onttrekt en bovendien een hoger grondlichaam suggereert;
 - zuidwestelijk ravelijn open maken, zo mogelijk in de toekomst het gebouw slopen. Mogelijk een brug op de oude plek leggen en de beer reconstrueren. Een pad aanleggen langs de rand van het ravelijn;
 - het bastionnetje bij Bastion XI bij het padenbeloop betrekken;
 - het Vestingplein verbeteren, door de oorspronkelijke loop van de vestingwallen duidelijker maken, het zicht erop en de inrichting van het plein verbeteren en bebouwing te verwijderen. Eventueel de oorspronkelijke loop van de vestinggracht terugbrengen;
 - zicht op de vesting aan de westkant verbeteren door hagen en schuttingen bij de woonboten te verlagen/verwijderen en de woonboten uit de vesting te plaatsen en tevens bouwwerken of andere drijvende bouwsels te verwijderen.
 - noordelijke eind van de vestingwal bij de Westzeedijk toegankelijk en herkenbaar maken als laatste deel van de wal, goed aansluiten op de Westzeedijk;
 - het zichtbaar maken en/of reconstrueren van de stadspoorten.
 - de zichtlijnen vanaf de vestingwallen en het Muiderslot naar de Westbatterij, Fort Pampus, de kustbatterij Durgerdam (Vuurtoreneiland) open houden

Afbeelding 41: Samengevoegde kaarten ontwikkeling Vesting Muiden van 1560 tot 1879 (kaart A.F. Bot)

Forten

Westbatterij

In de 19^e eeuw wordt de Vesting Muiden versterkt met de Westbatterij, een torenfort uit 1852. Het doel van de Westbatterij is het afsluiten en verdedigen van de haven van Muiden en het voorkomen van landingen op de zeedijk.

De Westbatterij is een havenbatterij met ovaalvormig gemetseld torengedouw (19 x 22 m²), bestaande uit twee verdiepingen; de begane grond- en kelderverdieping omvatten elk negen overwelfde ruimten (zgn. straalvertrekken) op trapeziumvormige grondslag. Elk der vertrekken is aan de buitenzijde voorzien van een of meer schietgaten voor geschut of handvuurwapenen. De vertrekken zijn gegroepeerd om een ovaalvormige kern (het ringvertrek). De begane grondverdieping is afgedekt door een naar alle zijden glooiend, aangeraseerd dak. De verdiepingen zijn verbonden door een halfrondgaande gemetselde trap, ondergebracht in een halfovaalvormige uitbouw aan de zuidwestzijde. De uitbouw is voorzien van een achttal geweerschietgaten. De schietgaten zijn afsluitbaar m.b.v. stalen luiken.

Naast het torengedouw bevat het monument de volgende elementen: een gracht ter breedte van plm 8 meter, aan de noord- en oostzijde een omwalling, waarvan de kruin 2 à 3 meter boven die van de zeedijk ligt, aan de west- en zuidzijde een lage omwalling, waarvan de kruin plm 2 meter boven het maaiveld ligt, aan de zuidwestzijde een houten toegangsbrug over de gracht naar de hoofdingang (ontleend aan aanwijzingsbesluit tot rijksmonument).

De Westbatterij zelf zou baat hebben bij een restauratie. De originele situatie rond het fort (ten tijde van de bouw en de opname in de Stelling van Amsterdam) is grotendeels behouden: de open polderlandschappen en open water (schootsveld en verboden kring), de Vesting Muiden en het IJmeer en de belangrijke zichtlijnen naar het Muider slot, de kustbatterij Durgerdam (Vuurtoreneiland) en Fort Pampus.

Aanvullende beleidslijnen:

- restaureren, herbestemmen en publiek toegankelijk maken van de Westbatterij
- de zichtlijnen vanaf de Westbatterij en Muider slot naar Fort Pampus en tussen de Westbatterij en het Muider slot open houden
- behouden van de zichtlijn vanaf de Diemer dijk waar de Westbatterij en het Muider slot in één blik zijn te zien.

Afbeelding 42: De Westbatterij en het Muiderslot in één zichtlijn

Muizenfort

Tussen 1875-1883 is de Vesting Muiden versterkt met de Caponnière en het daarop gelegen gebouw C (1874). Later wordt dit wachthuis het Muizenfort genoemd, maar eigenlijk is het dus geen fort. In de frontwal is een groepsschuilplaats en een mitrailleurkazemat Type G aanwezig en op het fort is een uitkijkpost. Het doel van het Muizenfort is het geven van vuur vanuit de kazematten over de Vestinggracht en frontaal vuur (op Naardertrekvaart en wegen) door geschut op de aarden dekking. Het Muizenfort is een rijksmonument (onderdeel van complex Vesting Muiden).

Het Muizenfort is in 2011 in opdracht van de gemeente gerestaureerd en verkeert daarom in goede staat. De originele situatie in en rond het fort is grotendeels behouden: een open polderlandschap (schootsveld en verboden kring), uitgezonderd de wijk Mariahoeve.

Aanvullende beleidslijnen:

- het publiek toegankelijker maken van het Muizenfort
- het reconstrueren van de koepel van de mitrailleurkazemat

Afbeelding 43: Het Muizenfort ten tijde van het graven van de loopgraven. Goed zichtbaar is de oriëntatie op het acces Naardertrekvaart.

Fort Pampus

Hoewel de kans op een aanval via de Zuiderzee door de militaire leiding van de Stelling van Amsterdam als te verwaarlozen wordt geacht, loopt er toch een hoofdverdedigingslijn tussen Muiden en Edam langs de Zeedijk (het Zuiderzeefront). Er zijn geen inundatievelden achter dit gedeelte van de zeewering. Als politiek-militair compromis wordt onder meer het fort Pampus gebouwd. Het fort ligt als eiland in de monding van het IJ en wordt geflankeerd door twee kustbatterijen bij Diemerdam en Durgerdam (die ondersteunend vuur aan het Fort Pampus moesten bieden). De kapitaal (frontas van het fort) is vrijwel noordwaarts gericht. De aanleg van het fort en de bijbehorende bebouwing duurde van 1887-1895. De bestemming van het fort luidde: "1ste - tot het tegengaan van eene beschieting der stad Amsterdam vanuit zee; 2de - tot het beletten van een doordringen des vijands te water over het Pampus tot die stad of tot de Oranjesluizen; 3de - tot het bijdragen ter bestrijding van vijandelijke ondernemingen tegen eenig stellinggedeelte, binnen het vuurbereik van het fort gelegen (Zuiderzeefront)." Het fort verliest een deel van zijn reden van bestaan in 1932 met de afsluiting van de Zuiderzee door de Afsluitdijk. Na 1932 is daarom alleen het derde doel overgebleven en specifiek de flankering van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Bij K.B. van 9 oktober 1952 wordt het Fort Pampus als vestingwerk opgeheven. Het fort is gedeeltelijk gerestaureerd. De originele situatie op en rond het eiland is onveranderd (open schootveld). Alleen de acht kraters aan de zuidoostzijde op het talud zijn erbij gekomen: overgebleven munitie uit de Tweede Wereldoorlog is daar door personeel van de Kruitfabriek tot ontplofing gebracht. De belangrijke zichtlijnen naar de Westbatterij/Vesting Muiden en de kustbatterijen bij Diemerdam en Durgerdam dienen open te blijven.

Aanvullende beleidslijnen:

- de zichtlijnen van Fort Pampus naar de Vesting Muiden, de kustbatterij bij Durgerdam en Diemerdam en de Westbatterij open te houden

Afbeelding 44: De karakteristieke monding van de Vecht: de zeedijken, Muiderslot, Westbatterij en in het IJmeer Fort Pampus

Fort Coehoorn

Het hoger gelegen Muiderberg blijft een zwak punt in de linies, vandaar het voornemen om daar een fort, dat Fort Coehoorn zou gaan heten, te bouwen. Er zijn tekeningen van het fort, maar de bouw is nooit doorgegaan. Traditionele vestingsteden en forten voldoen dan namelijk niet meer aan de eisen van 'moderne' oorlogsvoering. Wel is een woning gebouwd op de Eikenlaan, die dienst zou gaan doen als fortwachterswoning. De geplande toegangsweg vanaf de Eikenlaan is ook nog zichtbaar. Het midden van het Fort zou zijn gelegen aan de Zeedijk beoosten Muiden, ten zuidoosten van Muiderberg (waar nu onder meer het Van der Helstpark is gelegen). Op de plaats van de Paulus Potterlaan zou dan nu een fortgracht liggen.

Aanvullende beleidslijnen:

- wijzen op de geplande ligging van het fort door het plaatsen van een informatiebord

Betonnen werken

Vooraf gedurende de beide mobilisatieperiodes van 1914-1919 en 1939-1940 zijn langs de hele Nieuwe Hollandse Waterlinie -destijds behorende tot het zogenoemde Oostfront van de Vesting Holland - verdedigingswerken vóór en tussen de forten aangelegd.

In de gemeente liggen twee clusters van deze betonnen werken: Muiden-Hakkelaarsbrug en Muiderberg. Deze betonnen werken zijn in het kader van de Nieuwe Hollandse Waterlinie beschermd als het complex betonnen werken Muiden-Muiderberg (nr. 531322) en Muiderberg (nr. 531515). De complexen zijn gebouwd in 1931 en 1939-1940 en kennen geen specifiek te beschermen terreinaanleg, maar bevat een aantal bij elkaar behorende objecten, die zijn gebouwd ter verdediging van Muiderberg, Muiden en Amsterdam en tevens van het acces rijksweg A1. Meest in het oog springend zijn de vele groepschuilplaatsen, maar er zijn vele betonnen werken in de gemeente te vinden en mogelijk zijn nog onontdekte sporen of resten van versterkingen of andere werken in het terrein aanwezig. In het navolgende worden de verschillende werken nader toegelicht.

Afbeelding 45: De twee clusters: goed zichtbaar is het steunpuntcluster ter verdediging van Muiderberg en de accescluster ter verdediging van de accessen A1, Naardertrekvaart en Googweg.

Aanvullende beleidslijnen:

- de cultuurhistorische en mysterieuze kwaliteiten van de betonnen werken als uitgangspunt nemen;
- het benadrukken van de samenhang van de clusters, zowel in relatie tot het landschap als de infrastructuur. In de steunpuntclusters (Muiderberg) moet het veld worden benadrukt, bij accesclusters de samenhang van het acces (Muiden-Hakkelaarsbrug);
- streven naar maximaal zicht vanaf de infrastructuur: zicht vanaf acces, zicht vanaf oost-west infrastructuur, zicht tussen objecten en vanaf de forten, vesting en hoofdverdedigingslijn;

Kazematten

Een vrijstaande (indien geen onderdeel van een vestingwal) kazemat is een meestal betonnen en tot een verdedigingslinie behorende opstellingsplaats voor geschut of mitrailleurs. Kazematten worden doorgaans gecamoufleerd door het landschap.

In Muiden is nog een aantal vrijstaande kazematten aanwezig. In 1931 wordt de Rijksweg A1 aangelegd, een acces dat moet worden beschermd. Daarom worden er twee clusters van drie V.I.S.-kazematten (V.I.S.=Voorschrift Inrichtingen Stellingen, bouwvoorschriften) gebouwd, één ter hoogte van Muiderberg bij de Hakkelaarsbrug en één ten zuiden van Muiden. In beide gevallen betreft het een kanonkazemat met twee mitrailleurkazematten voor flankerend geschut. Daarvan resteren de mitrailleurkazematten Hakkelaarsbrug-Zuid, Hakkelaarsbrug-Noord en Muiden-West en de kanonkazemat Muiden-Oost. Hakkelaarsbrug-Zuid is gelegen ten zuiden van de rijksweg A1 in het buurtschap De Goog. De kazemat dient samen met de identieke kazemat Hakkelaarsbrug-Noord (ten zuidoosten van de Googweg) voor het geven van flankerend vuur bij de inmiddels gesloopte kanonkazemat Hakkelaarsbrug-Midden. De V.I.S.-mitrailleurkazemat Muiden-West ligt bij de Weesperbinnenweg aan de westelijke Vechtoever direct ten zuiden van Muiden en is, samen met de inmiddels eveneens gesloopte mitrailleurkazemat Muiden-Midden bedoeld om flankerend vuur te geven bij de V.I.S.-kanonkazemat Muiden-Oost aan de Zuidpolderweg. De V.I.S.-kazematten zijn van een zeldzaam type.

Op de westoever van de Vecht, ten zuiden van Muiden, ligt ter verdediging van de Vecht ook een Koepelkazemat Type G. Dit type kazemat zijn relatief lage, vrijwel vierkante, betonnen kazematten met ter hoogte van de erin uitgespaarde ruimte voor de koepel een achterwaarts hellend oppervlak. Aan de achterzijde een uitsparing in het beton om de koepel te kunnen betreden. Het exemplaar in Muiden is, zoals de meeste van dit type, tijdens WOII opgeblazen en vertoont als gevolg hiervan ernstige betonschade. De koepel is uitgenomen en omgesmolten. De kazemat is niet toegankelijk. Er ligt ook een mitrailleurkazemat Type G in de frontwal van het Muizenfort. Ook hier is de gietstalen koepel verwijderd.

Afbeelding 46: Kanonkazemat Muiden-Oost langs de Zuidpolderweg

Aanvullende beleidslijnen:

- de V.I.S.-kazematten in zo originele staat als mogelijk houden
- de gietstalen koepel van de mitrailleurkazemat Type G in de frontwal van het Muizenfort reconstrueren
- de schootvelden en oriëntatie van de V.I.S.-kazematten benadrukken en behouden
- de oorspronkelijke beplanting behouden en herstellen
- geen bouwwerken, verhardingen, tuinen of andere toevoegingen rond of tegen een object. Een toegangsweg alleen indien noodzakelijk en met een minimum aan dimensionering.

Groepsschuilplaatsen type P

Groepsschuilplaatsen type P zijn volgens min of meer uniform- of standaardontwerp (vooral) in de jaren 1939-1940 op meerdere plaatsen in Nederland gebouwd. Ze worden in de volksmond doorgaans bunkers genoemd, maar zijn dus niet door de Duitsers gebouwd. Een andere benaming is piramide, vanwege het aan drie zijden schuin toelopende dak. De groepsschuilplaats Type P staat gewoonlijk in de directe nabijheid van reeds bestaande of in dezelfde tijd gerealiseerde kazematten, geschutopstellingen, versterkingen of loopgraven. Doordat de loopgraven en andere (aard)werken later vrijwel overal zijn geëffend of gesloopt, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig nogal eens voor een deel beneden het maaiveld. In de gemeente zijn nog 40 groepsschuilplaatsen te vinden. Door de haastige bouw vlak voor WOII zijn de groepsschuilplaatsen doorgaans niet gecamoufleerd, op sommige zijn nog wel de haken zichtbaar waar camouflage(netten) aan kunnen worden bevestigd. De ingang was gelegen aan de korte zijde met schuin toelopend dak. De andere korte zijde was doorgaans gericht naar de aanvalzijde of het nabijgelegen acces.

Met name rond Muiderberg liggen veel groepsschuilplaatsen. De frontlijn van de waterlinies ligt vanaf 1915 (zie boven) in de Nieuwe Keverdijksche Polder en volgt tussen het Fort Uitermeer en de trekvaart Muiden - Naarden bij Hakkelaarsbrug gedeeltelijk de Keverdijk en de Googweg. En doordat het Fort Coehoorn niet is gerealiseerd, bleef het hoog gelegen

Muiderberg een zwak punt in de linie, dat moest worden versterkt. Bij Muiderberg (dan de Positie van Muiderberg) worden een groot aantal betonnen werken aangelegd.

Afbeelding 47: Groepsschuilplaats bij de Googweg.

Aanvullende beleidslijnen:

- de positionering in het landschap is radicaal: geen bouwwerken, verhardingen, tuinen of andere toevoegingen rond of tegen een object
- het verwijderen van beplanting op en tegen de groepsschuilplaatsen
- geen bouwwerken, verhardingen, tuinen of andere toevoegingen rond of tegen een object. Een toegangsweg alleen indien noodzakelijk en met een minimum aan dimensionering.
- behouden van de rauwe uitstraling. De binnenzijde is vrij voor nieuwe invulling.
- nieuwe toevoegingen staan los van het object. Nieuw materiaal is bescheiden en in dialoog met het beton.
- schreeuwende vormen, kleuren en materialen zijn ongewenst
- een insnijding is minimalistisch en passend bij de uitstraling van de schuilplaats.
- Nieuwe ingrepen moeten een bijdrage leveren aan de verbeelding van de militaire historie van het cluster en de architectuur van de schuilplaats
- maximaal 1 raam aan de korte zijde aan de aanvalskant

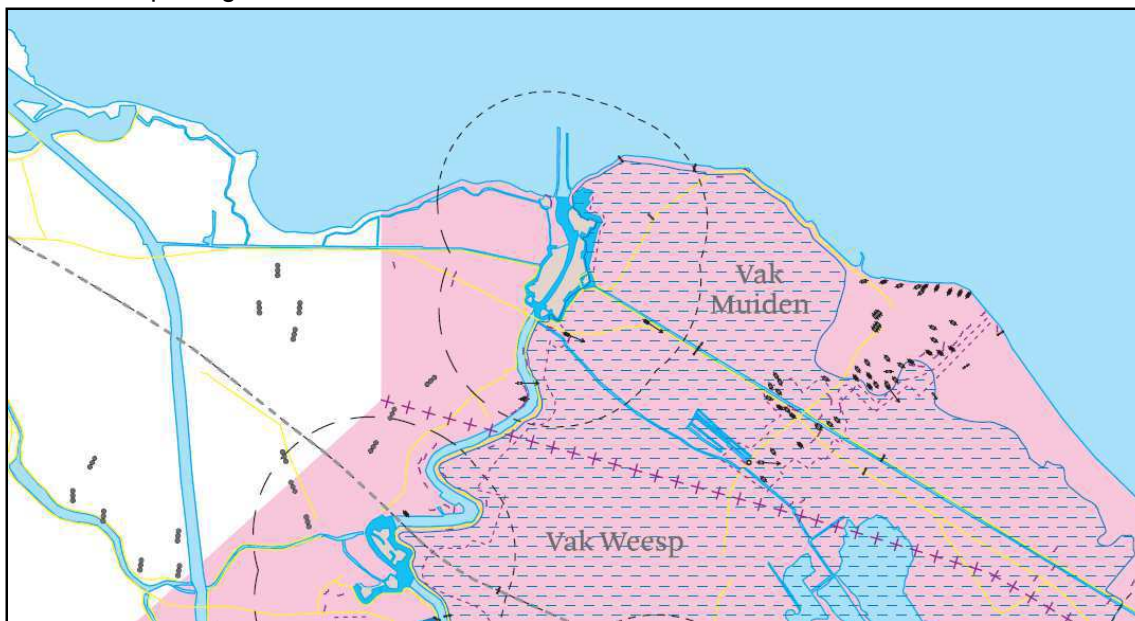
Werken ten behoeve van inundaties

Na het jaar 1672 wordt een systeem aangebracht in de Oude Hollandse Waterlinie om het gebied meer gecontroleerd te kunnen inunderen. Hiervoor wordt veelal gebruikt gemaakt van reeds aanwezige waterwerken. Om water te kunnen inlaten, wordt in Muiden de Groote Zeesluis gebouwd, wat van cruciaal belang was voor een effectief systeem van inunderen. Ter kering van de Muidertrekvaart en de inundaties ten westen van de vesting, dient de Weesperpoortsluis en ter kering van de Naardertrekvaart en de inundaties ten oosten van de vesting is er de Keetpoortsluis, beide gebouwd in 1855.

Er is echter in Muiden ook een aantal duikers (ook wel inundatiesluis) en inlaten te vinden die speciaal voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn aangebracht. Eén van de veelvuldig toegepaste slustypen was de zogenaamde duikersluis. Dit is een afsluitbare koker onder een weg, door een dijk of dam voor het door- en / of afvoeren of het inlaten van water. Via duikers stonden de door wegen en kades gescheiden inundatievelden toch met elkaar in verbinding.

Ter hoogte van het Noordpoldergemaal is een restant van zo'n duiker (1928) aanwezig. Het inundatiewater kwam vanuit het hoofdinundatiestation aan de Zuiderzee (IJsselmeer) via de grachten van de Vesting Muiden in de Naardertrekvaart en kan van daaruit via de duiker in de Noordpolder worden ingelaten. In 1945 is door de Duitsers met explosieven de in- en uitlaatkanalen aan de voorzijde en later ook de kade opgeblazen, met grote schade tot

gevolg. Het 120 jaar oude bewegingswerk voor de inundatieschuif is teruggevonden en weer opgesteld aan de voorzijde. Aangezien in 2007 het in- en uitlaatkanaal naar de Naardertrekvaart is dichtgezet, is de inundatieschuif niet meer functioneel, maar laat wel duidelijk zien hoe de functie in het verleden geweest is. Een tweede duiker dateert ook uit 1928 en ligt bij de huidige Vechtbrug over de rijksweg A1, direct aan de zuidgrens van de vesting. De duiker bestaat uit slechts één koker. Deze verbindt de Vecht met de uitwatering van het Naardermeer. De duiker was bedoeld om de polders c.q. inundatiekommen ten zuiden en oosten van Muiden te inunderen. In Muiderberg ligt op de zomerdijk een duiker bij de tankversperring.

Afbeelding 48: kaart met inundatievlak, verboden kringen en betonnen werken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden, beschermen en benutten van de inundatiewerken van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie
- restaureren inlaat bij het Noordpoldergemaal

Tankversperringen en tetraëders

Tankversperringen zijn bedoeld om pantser- of andere voertuigen de doorgang te beletten. Ze worden aangelegd in de mobilisatieperiode 1939-1940 en bestaan uit een aantal schuin naar voren, in de grond of beton gestoken, stalen palen (spoorrails of profielstalen balken), veelal puntig. Bij tankversperringen zijn meestal ook tetraëders te vinden. Tetraëders zijn puntvormige betonblokken met vier gelijke vlakken. Ze zijn eveneens bedoeld als een tankversperring – en meer in het algemeen – als snel te plaatsen en wegneembare wegversperringen. Bij Muiderberg resteren twee tankversperringen. De tankversperringen liggen ten zuiden en oosten van Muiderberg en vormen de eerste door de vijand te overwinnen obstakels binnen de in 1939-1940 aangelegde versterkingen. Ze dienen ter verdediging van het acces, gevormd door de Zeedijk beoosten Muiden en de niet inundeerbare gronden in en rond het dorp. In het verleden lagen er meer tankhindernissen aan deze zijde van Muiderberg, alsmede een antitankgracht. Beide resterende tankversperringen zijn gecombineerd met tetraëders en één ervan ook met een duiker.

Bij Muiden op de IJsselmeerdijk bij dijkvakpaal 254 ligt de gaafste tankversperring van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De dijk vormt een belangrijk acces tot de Vesting Muiden, vandaar de tankversperring. Bij de tankversperring resteert ook een aantal tetraëders. Langs de Meerdijk liggen drie duidelijk zichtbare tetraëders die deel uitmaakten van een

tankversperring nabij de V.I.S. mitrailleurkazemat Hakkelaarsbrug-Zuid. Naast de Zuidpolderweg en op de zomerdijk in Muiderberg ligt een tankversperring, in Muiderberg met een duiker.

Overige elementen

Naast de meest zichtbare restanten, zoals hierboven genoemd, zijn er ook kleinere of minder evidente aandenkens aan de militaire geschiedenis te vinden.

Voormalige Kruitfabriek

Het KNSF-terrein ligt achter de hoofdverdedigingslijn van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie en wordt dan ook niet geïnundeerd (De Noorder- of Rietpolder werd in 1672 onder de Oude Hollandse Waterlinie wel geïnundeerd). Tijdens de periode van de Stelling van Amsterdam is deze fabriek in eigendom van de N.V. de Gezamenlijke Buskruitmakers van Noord-Holland, Utrecht en Zeeland. De locatie is gekozen omdat de Kruitfabriek buiten het bewoond gebied van Amsterdam maar binnen de Stelling van Amsterdam moest liggen. De specifieke locatie in Muiden had met beschikbaarheid van gronden te maken. Binnen de kringstelling worden voorzieningen aangelegd om een langdurig beleg te kunnen volhouden, zoals graansilo's en munitiemagazijnen. De Kruitfabriek produceert kruit voor de Stelling van Amsterdam, dat vervolgens met boten via de Muidertrekvaart wordt vervoerd. Van 1916 tot 1918 staan er ook twee luchtafweerkanonnen rond het terrein. Vanwege het strategische belang van de Kruitfabriek wordt ook in WOII luchtafweergeschut bij de Kruitfabriek geplaatst. De Kruitfabriek is reeds beschreven in hoofdstuk 5.

Grenspalen

Om de militaire gronden zichtbaar in het terrein te markeren worden vanaf 1840-1845 grenspalen (ook wel limietpalen genoemd) rond bestaande en nieuwe militaire terreinen geplaatst. De afbakening vindt plaats krachtens de 'Wet der Begrenzungen van 's-Rijks militaire gronden'. In Muiden zijn ook van deze grenspalen te vinden. Zo is er op Zeedijk een dijkspaal en in Muiderberg (paal O11) en bij de Vesting Muiden zijn ook grenspalen te vinden.

Onderkomens van militairen

De stafcommandanten van de Stelling van Amsterdam hadden een onderkomen in de gemeente. De commandant van het Vak Muiden heeft kwartier gehouden op het terrein van de Kruitfabriek en de commandant van het Vak Muiderberg in een onbekende woning in Muiderberg. Daar zijn geen sporen meer van te zien.

De militairen zelf werden vroeger ondergebracht bij de bevolking. Later wordt een kazerne en woningen langs de Amsterdamsestraat ingericht voor de militairen. Deze doet dienst tot de bouw van Gebouw D, de huidige Kazerne in de Kazernestraat (anno 1875). Verder is er in de gemeente nog een aantal fortwachters- en officierswoningen.

Aanvullende beleidslijnen:

- behouden, beschermen en benutten van de overige restanten van de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie

7.1 Ontwikkelen met ‘behoud van identiteit en kwaliteit’

De gemeente Muiden heeft een rijke cultuurhistorie. Dit geldt zowel voor de kernen Muiden en Muiderberg als het landelijk gebied. In deze nota spreekt de gemeente haar ambitie uit om haar cultuurhistorie te willen behouden en waar mogelijk te versterken.

Het beeld van de gemeente zal in de komende jaren veranderen door nieuwbouw van woningen en de verplaatsing van de Vechtbrug en de A1. De gemeente staat voor een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit en daarbij is een balans tussen vernieuwing en verleden onmisbaar. Het uitgangspunt van het cultuurhistorisch ruimtelijk beleid is dan ook ‘ontwikkelen met behoud van identiteit en kwaliteit’.

Het is voor de gemeente van groot belang dat haar identiteit behouden blijft. Aandacht voor cultuurhistorie in relatie tot de ruimtelijke ordening is daarom cruciaal. Ook landelijk neemt het besef toe dat cultuurhistorie geen lastig probleem of belemmering voor nieuwe ontwikkelingen is, maar dat cultuurhistorie in belangrijke mate bijdraagt aan de identiteit van een landschap, stad of dorp. Identiteit is een moeilijk te bevatten begrip, dat ligt verankerd in de kwaliteiten van het cultuurhistorisch landschap en bestaat uit een samenstel van factoren zoals schaal, historie, grondgebruik, architectuur en traditie. Het behoud van de identiteit speelt een belangrijke rol in hoe we onze omgeving beleven en waarderen. In de schoonheid, geschiedenis en het karakter van onze gemeente herkennen wij onze identiteit. Het is een identiteit waar wij ons vertrouwd mee voelen.

Naast het behouden en versterken, wil de gemeente Muiden haar cultuurhistorie daarom ook benutten. De ontwikkelingen die op de gemeente afkomen, kunnen onze identiteit bedreigen, maar bieden ook vele kansen en mogelijkheden. Behoud en besef van de cultuurhistorie kan een belangrijke bijdrage leveren aan de identiteit van nieuwe woonwijken waar zowel onze oude als nieuwe inwoners zich thuis voelen. De verlegging van de A1 gaat gepaard met investeringen in natuurcompensatie en landschap, die kunnen worden benut om de gemeente fraaier en aantrekkelijker te maken. Dit zorgt voor recreatie en toerisme, die een belangrijke pijler voor de lokale economie kunnen vormen en kunnen bijdragen aan het behoud van cultureel erfgoed.

7.2 Visie 2020

Volgens de huidige planning wordt de verlegging van de A1 en alles wat daarbij komt kijken in 2020 afgerond. Ook zullen de nieuwe woonwijken in de Bloemendalerpolder en het KNSF-terrein dan vorm hebben gekregen. In de slipstream van een succesvolle afronding van deze projecten wil de gemeente in 2020 de volgende doelstellingen op het gebied van cultuurhistorie en landschap hebben bereikt:

1. Gemeente Muiden, de plaats voor de beleving van de militaire historie
2. Een landschap met grote cultuurhistorische- en landschappelijke waarde
3. Een hoogwaardige woon- en leefomgeving met haar eigen identiteit

7.2.1 Muiden, de plaats voor de beleving van de militaire historie

De cruciale ligging van Muiden aan de monding van de Vecht in de Zuiderzee en binnen de Hollandse Waterlinies en de Stelling van Amsterdam is bepalend geweest voor de historie van de gemeente en een belangrijk deel van de identiteit wordt hierdoor bepaald. De ligging heeft gezorgd voor onder meer de bouw en aanleg van het Muiderslot, de Vesting Muiden, de Westbatterij, forteiland Pampus, de Groote Zeesluis, Kringenwetgebouwen, militaire werken en het open landschap. De gemeente heeft een aantal grote bezienswaardigheden.

Muiderslot en Fort Pampus

Het Muiderslot en Fort Pampus zijn de twee grote publiekstrekkers op het gebied van cultuurhistorie en dragen in grote mate bij aan de identiteit van de gemeente. Het is voor de gemeente dan ook van groot belang om bij te dragen aan het behoud en versterking van het Muiderslot en Fort Pampus. Daarbij is het van belang om te waken voor ontwikkelingen die hier schade aan kunnen brengen, zoals (spoor)wegen door het IJmeer bij Pampus, het gebruik van de naam Pampus door andere gemeenten of andere onwenselijke ontwikkelingen.

Vesting Muiden

Er zijn vele mogelijkheden voor het versterken van de Vesting Muiden. Voor de beleving van de vesting is het van groot belang dat het militaire karakter wordt behouden, versterkt en benut. Met name de oostelijke en zuidelijke vestingwerken (van het Muiderslot tot en met Fort H) bieden hiertoe vele kansen. Het militaire karakter van de oost- en zuidzijde van de vesting is nog grotendeels intact. In 2012 zijn de vestingwallen al ontdaan van opgeschoten beplanting en zijn er wandelpaden aangelegd. De functie van de vestingwallen is van binnen en buiten de vesting beter zichtbaar geworden. Verder is het spectaculaire uitzicht op het open landschap hersteld. In 2013 zal bij Fort H de voormalige vestinggracht gedeeltelijk worden teruggebracht en de stenen beer met monnik wordt gerestaureerd.

Voor 2020 geldt het streven om de oostelijke vestingwallen terug te brengen naar de situatie ten tijde van de meest bepalende omvang van de vestingwallen rond 1880, het militaire profiel op de wallen te herstellen en de oorspronkelijke beplanting terug te brengen door het planten van meidoornhagen langs de vestinggracht en opgaande bomen (iep, eik, populier) op en langs de wallen.

Ervaring in andere vestingsteden leert dat reconstructie van de vestingwallen en daarmee het karakter van de vestingstad een enorme impuls geven op toeristisch en recreatief gebied en de kwaliteit van de woonomgeving. Een goed voorbeeld is de Groningse vesting Boertange. Toen de ontwikkeling van het dorp stagneerde, werd besloten om de vestingwallen te herstellen. Nu is Boertange een toeristische trekpleister geworden. Ander voorbeeld is natuurlijk de Vesting Naarden, waar de vestingwerken met een schitterend resultaat zijn gerestaureerd.

In de vestingwallen zijn gebouwen gebouwd, van kleine remises tot grote gebouwen als de Kazerne en het Muizenfort. In 2020 moeten al deze gebouwen zijn gerestaureerd en herbestemd. De gemeente heeft hiertoe zelf een aanzet gegeven door de restauratie van de Kazerne en het Muizenfort. Bij herbestemming is het van belang dat deze gebouwen zoveel mogelijk toegankelijk zijn voor het publiek en bijdragen aan het karakter van de vesting. De vestingwallen en de gebouwen zouden onder meer kunnen worden benut voor een VVV, een museum en/of historisch archief, wandelroutes, vleermuisschuilplaatsen, tentoonstellingen of diverse soorten verblijfsruimtes. Ook voor de Westbatterij wordt gestreefd naar een nieuwe bestemming en verdere restauratie.

In 2020 zal ten zuiden van de Vesting Muiden de verlegging van de A1, verwijdering van de Vechtbrug en de bouw van de Spieringbrug zijn afgerond. Deze werkzaamheden bieden kansen om de zuidelijke entree van de vesting (bij Fort H) en de kenmerkende openheid van het landschap te herstellen. Daarbij zijn de volgende ingrepen van belang: het tracé van de toegangsweg op de oorspronkelijke plaats leggen, het verwijderen van de bosschage langs de enveloppe, het verlagen van het grondniveau langs de vesting (nu parkeerplaats Mariahoeve) naar het straatniveau van de vesting en het herstellen van het tracé van de Vechtdijk.

Door deze ingrepen wordt het karakter van de vesting en de ligging in het landschap hersteld. Daarnaast kan hierdoor de haven bij Fort H worden vergroot. Door het herstel van

de voormalige toegangsweg, komt ook de ingang van Fort H niet meer langs een doorgaande weg te liggen hetgeen voor bezoekers, leveranciers en omwonenden prettig is.

De vestingwallen aan de westzijde hebben inmiddels het karakter van een plantsoen gekregen, wat zal worden gerespecteerd. Wel is het streven om ook aan de westzijde zoveel mogelijk het zicht van binnenuit en van buiten de vesting te verbeteren.

Andere militaire gebouwen en bouwwerken

Het is een grote bijzonderheid dat in de gemeente zoveel verschillende aspecten van de waterlinies te zien zijn, van een forteiland tot een groot aantal betonnen werken uit het Interbellum. Deze betonnen werken zijn een aspect van de Nieuwe Hollandse Waterlinie waar steeds meer aandacht en interesse voor is. In 2012 zijn alle betonnen werken in Muiden aangewezen als rijksmonument. Niet alle betonnen werken zijn geschikt voor een herbestemming of publieke toegankelijkheid en dat is ook niet per se nodig. Het is wel van belang dat de kansen die er zijn worden benut. De zeldzame V.I.S.-Kazemat op het landgoed Hoogerlust bij de Vecht is in combinatie met een nieuwe functie van dit terrein, bijzonder geschikt voor publieke openstelling. Een ander voorbeeld is de beschadigde kazemat Type G op het Muizenfort, die zijn gietstalen koepel mist. Gelet op de functie van het Muizenfort en de oostelijke entree van de Vesting Muiden is een reconstructie gewenst.

Een laatste categorie van gebouwen die de waterlinies versterken zijn de houten Kringenwetgebouwen. De meest prominente van deze gebouwen is boerderij 'De Vechthoeve' die wordt verplaatst vanwege de aanleg van de A1. In 2020 is 'De Vechthoeve' weer in oude glorie te zien op een nieuwe plaats van langs de Vecht. Daarnaast streeft de gemeente naar behoud van andere houten gebouwen. In de verboden kringen wordt gestreefd naar een open landschap maar bij noodzakelijke of vervangende nieuwbouw kan het bouwen in hout een goed alternatief zijn om de werking van de verboden kringen zichtbaar te houden. Een goed voorbeeld is de nieuwbouw van de schuur naast het Noordpoldergemaal in 2012.

Muiden neemt een bijzondere positie in als beginpunt van de Hollandse Waterlinies en onderdeel van de Stelling van Amsterdam. Daarnaast is er de bijzonderheid van de combinatie van de Westbatterij en het Muiderslot aan weerszijden van de monding van de Vecht. Deze combinatie komt slechts driemaal in de Nieuwe Hollandse Waterlinie voor (waaronder aan het zuidelijke eind met Kasteel Loevestein en het Fort bij Vuren). Niet voor niets is de vestingdriehoek Weesp, Muiden en Naarden, in combinatie met Fort Pampus in het Panorama Krayenhoff aangewezen als plek waar intensieve recreatie, gerelateerd aan de stellingen, veel kansen biedt. Dit is bij het zuidelijke eind van de Nieuwe Hollandse Waterlinie al een succes.

Het versterken van de linies biedt voor de gemeente vele kansen en zorgt tevens voor een waardevol open landschap. Recreatie en toerisme vormen een impuls voor de lokale economie. Het versterken van de linies zorgt voor een beleefbaar en bruikbaar cultuurhistorisch erfgoed en biedt tevens een kwaliteitsimpuls voor de ruimtelijke omgeving.

Om de toeristische aantrekkingskracht te vergroten is het van belang dat de bereikbaarheid wordt verbeterd door uitbreiding van parkeergelegenheden direct buiten de Vesting Muiden. Verder wordt de vestiging van winkels in het centrum van Muiden gestimuleerd. Het is van belang dat bezoekers kunnen overnachten in de gemeente. Er is immers meer cultuurhistorie te zien en beleven in de gemeente (en de vestingdriehoek) dan je in één dag kan bekijken. Het ingezette beleid inzake bed & breakfasts en kleinschalige hotels en pensions binnen de kernen wordt doorgezet. De gemeente streeft er verder naar om een groot hotel buiten de kernen te realiseren.

7.2.2 Een landschap met grote cultuurhistorische- en landschappelijke waarde

De openheid van het landschap is een belangrijke landschappelijke-, cultuurhistorische- en militairhistorische kwaliteit van de gemeente. Verder vormt het open landschap een sterk contrast met de Vesting Muiden en de waardevolle bossen en groenstructuren zoals de voormalige buitens in Muiderberg en het Kruitbos. Het landschap wordt doorkruist door historische waterwegen als de trekvaarten en de Vecht.

De gemeente hecht zeer sterk aan de openheid van het IJmeer. Er zullen dan ook in 2020 geen bebouwing, bovengrondse (spoor)wegen of nieuwe eilanden in het IJmeer zijn aangelegd. Behoud van het open karakter, de begrenzing door de zeedijken en de natuur- en landschappelijke waarden staan dan ook voorop.

Het open weidelandschap ten westen van Muiden zal door de ontwikkelingen op het gebied van woningbouw noodgedwongen afnemen. De gemeente staat daarbij voor ontwikkeling van nieuwbouwwijken met robuust groen, water en behoud van cultuurhistorische waarden.

Het is onder meer een belangrijke voorwaarde dat de oever langs de Vecht en een zone langs de Zeedijk onbebouwd blijft, om de kwaliteit van deze belangrijke structuurdragers en de zichtbaarheid van de hoofdverdedigingslijn en de Oude Hollandse Waterlinie te behouden.

De verstedelijking biedt ook mogelijkheden om de Nieuwe Hollandse Waterlinie te versterken. Zo is in het Panorama Krayenhoff de ontwikkeling van de Bloemendalerpolder genoemd als kans om het contrast met het inundatiegebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en het daar achter gelegen, te beschermen land te vergroten.

Gelet op deze ontwikkelingen is het te meer van de belang om de openheid van het landschap ten oosten van Muiden en rond Muiderberg te behouden. Ontwikkeling van agrarische bedrijven blijft mogelijk, maar wordt zorgvuldig ingepast in het landschap. Daarbij wordt gestreefd naar behoud van het oorspronkelijke karakter van boerenerven en een hoge kwaliteit van bebouwing. Behoud van landschap is ook van belang voor recreatie en toerisme. Belangrijke trekkers zijn de Vecht, het IJmeer, de Natuurboulevard en het Naardermeer. Dit biedt ook kansen voor agrariërs om nevenactiviteiten te ontwikkelen.

Naast het open landschap ligt ook het Naardermeer, het eerste Natuurmonument van Nederland, voor een gedeelte in onze gemeente. Dit unieke meer wordt beschermd, een snelweg door het Naardermeer is onacceptabel.

7.2.3 Een hoogwaardige woon- en leefomgeving met haar eigen identiteit

De Vesting Muiden is niet alleen van belang vanwege de vestingwerken, maar ook vanwege de historisch waardevolle oorspronkelijk structuur, de schaal van de bebouwing en het samenhangende en historische waardevolle bebouwingsbeeld. Muiderberg is uniek vanwege de ligging te midden van het groen van de voormalige buitens en in het bijzonder de waardevolle bebouwing rond de Brink en de kenmerkende villa's. De gemeente is trots op twee unieke woonkernen met zo'n verschil in karakter. De hoge kwaliteit van deze kernen is ook een belangrijke vestigingsfactor voor nieuwe bewoners en bedrijven.

Voor Muiderberg is het van groot belang om het groene karakter te behouden. De gemeente heeft reeds de herinrichting van de Brink voltooid en ook de Echotuin zal worden hersteld. Herstel van de functie als badplaats kan bijdragen aan de ontwikkeling van het dorp. Voor Muiderberg is een ruimtelijke visie opgesteld waar de gemeente verder uitvoering aan zal geven. De gemeente streeft naar een aanwijzing van de kern van Muiderberg als

rijksbeschermd dorpsgezicht om het unieke karakter van Muiderberg te benadrukken en te profileren.

De Vesting Muiden is een rijksbeschermd stadsgezicht en de gemeente wil het historische beeld van dit stadje behouden en versterken. Niet door het gebied op slot te doen, maar door zorgvuldige ontwikkeling. Hiertoe zal, in aanvulling op de thematische inventarisatie van objecten in deze nota, worden vastgelegd in welke mate de bebouwing een rol speelt in de bescherming van het beschermde gezicht. De bebouwing die vanwege bijvoorbeeld hun leeftijd, architectuur of historie onmisbaar zijn, worden aangewezen als monument. Daarnaast wordt vastgelegd op welke percelen bij nieuwbouw dezelfde afmetingen, plaatsing, dakvorm, goothoogte e.d. worden gehanteerd. Voor de Vesting Muiden geldt dat er wordt gestreefd naar een autoluwe vesting, hetgeen de leefbaarheid en karakter van het stadje zal versterken. Daarbij is voldoende parkeergelegenheid direct naast de vesting, zowel voor bewoners als toeristen, een voorwaarde.

De gemeente hecht voor zowel Muiden en Muiderberg als de nieuwe woonwijken veel waarde aan een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving en beeldkwaliteit. Er wordt een streefbeeld vastgelegd waar naar toe wordt gewerkt. Dit streefbeeld ziet niet alleen op architectuur maar ook op de inrichting van de openbare ruimte, zoals het type wegverharding of groen.

Met name voor de historische kernen van Muiden en Muiderberg geldt dat er een keuze wordt gemaakt tussen historiserende of moderne nieuwbouw, die in beide gevallen van hoge kwaliteit moet zijn. Gelet op de ervaringen met moderne nieuwbouw in beschermd stadsgezicht Vesting Muiden en langs de Brink en de controverse die daaromtrent is ontstaan, wordt in deze gebieden ingezet op historiserend bouwen. Deze trend is met het plan voor de Schoutenwerf en het opknappen van Broshuizen ook reeds ingezet en er zijn nog weinig heel moderne panden in de Vesting en de oude kern van Muiderberg. Het past daarom beter in het bestaande en het toekomstbeeld om de nadruk op de historie te leggen.

Het beleid van deze nota moet in belangrijke mate bijdragen aan het realiseren van deze visie. Daarbij gaat het zeker niet alleen om het weren en verbieden van ongewenste ontwikkelingen, maar ook behoud door ontwikkeling. Maar een beleidstuk alleen is niet genoeg. De gemeente draagt met trots haar cultuurhistorie uit en betreft haar bewoners bij nieuwe ontwikkelingen, zodat we in 2020 met trots kunnen terugkijken op de bereikte resultaten.

Hoofdstuk 8 Uitvoering

8.1 Inleiding

Bij het ontwikkelen van beleid en plannen in de gemeente wordt rekening gehouden met deze nota. Hierbij vindt een afweging plaats tussen de cultuurhistorische belangen en andere belangen. Deze nota vormt daarbij het uitgangspunt op het gebied van cultuurhistorie en landschap. Voor Nationale Landschappen en UNESCO-Werelderfgoederen is op basis van hogere regelgeving deels voorgeschreven welke afweging binnen deze gebieden moet worden gemaakt. Hierbij is in deze nota op aangesloten.

Voor het behouden, versterken en benutten van de cultuurhistorische waarden zijn verschillende instrumenten beschikbaar. Deze nota biedt het primaire kader voor juridische instrumenten. De belangrijkste instrumenten zijn hieronder toegelicht.

8.2 Bestemmingsplannen

In het Besluit ruimtelijke ordening is per 1 januari 2012 bepaald dat in de toelichting van een bestemmingsplan een beschrijving wordt opgenomen van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden rekening is gehouden. Aan de hand hiervan worden in het bestemmingsplan regels opgenomen. Daarbij is deze nota leidend.

Het belangrijkste juridische ruimtelijke instrument is een bestemmingsplan, dat diverse mogelijkheden biedt om het beleid te verwezenlijken. In deze nota is ook een aantal eisen opgenomen waar nieuwbouw, vanuit cultuurhistorisch oogpunt, aan moet voldoen. Hiermee wordt de cultuurhistorie reeds in een vroeg stadium betrokken bij de besluitvorming. Daarnaast bieden de eisen vooraf duidelijkheid aan planontwerpers en belanghebbenden.

Het bestemmingsplan is zeer geschikt om cultuurhistorische- en landschappelijke waarden te beschermen. Het bestemmingsplan regelt waar en wat gebouwd mag worden en welke functies zijn toegestaan. Verder kan een bestemmingsplan regels bevatten voor ingrepen in de grond of aan bomen en waterwegen. In een open gebied als het polderlandschap of het IJmeer is dit onmisbaar.

Ook kunnen in een bestemmingsplan karakteristieke bebouwingstructuren worden beschermd. Daarbij kan worden gedacht aan het bouwen langs de voorgevelrooilijn, bouw- en goothoogtes, dakvormen, enz. In het beschermd stadsgezicht is het bestemmingsplan daarom van groot belang.

Bij vaststelling van het bestemmingsplan Vesting Muiden 1981 is een stedenbouwkundige kaart aan het bestemmingsplan toegevoegd, die voor een aantal straten (zoals Herengracht, Weesper- en Amsterdamsestraat) bepaalt wat de minimale en maximale goothoogte en perceelbreedte is. Deze gevelkaart geldt nog steeds. Een inventarisatie wijst uit dat in een behoorlijk aantal gevallen de toegestane goothoogte significant hoger is. Geconstateerd moet worden dat het niet ondenkbaar is dat een bestaand pand zal worden vervangen door een groter pand. Indien het aantal woningen niet wijzigt, is dit ook toegestaan zonder herziening van het bestemmingsplan. Indien dit in alle gevallen wordt gedaan waar het mogelijk is, leidt dit naar huidige inzichten naar een aantasting van het beschermde gezicht. Het geniet daarom de voorkeur om de gevelkaart uit het bestemmingsplan 'Stad Muiden' te schrappen, waarbij de bestaande, feitelijke goothoogte wordt bestemd. Bij het wegbestemmen van een bouwmogelijkheid bestaat echter de kans op planschade. Dit kan worden weggenomen door in een concreet beleidsstuk aan te kondigen dat de wijziging eraan komt. In deze nota is daarom opgenomen dat de gevelkaart wordt geschrapt.

Ook bij het afwijken van het bestemmingsplan kan deze nota worden gebruikt. Het is mogelijk dat plannen, die cultuurhistorie of landschap versterken, niet passen in het

bestemmingplan, omdat deze daarin niet zijn voorzien. Deze nota biedt dan een deugdelijke motivatie om van het bestemmingsplan af te wijken of dit te herzien.

8.3 Gemeentelijke monumenten- of erfgoedverordening

Een andere mogelijkheid om cultuurhistorische waarden te beschermen, is de bevoegdheid van het college tot het aanwijzen van gemeentelijke monumenten. Dit kan zowel ambtshalve als op verzoek. Indien een object grote waarde vertegenwoordigt, is een aanwijzing als monument het meest geschikte middel. Een monumentenstatus is de beste manier om zaken als interieur, ensemblewaarde en materiaalgebruik te beschermen of sloop te voorkomen. In een bestemmingsplan kunnen bijvoorbeeld wel afmetingen en situering worden opgenomen, maar sloop en vervangende nieuwbouw is niet te voorkomen. Verder biedt de monumentenstatus ook bescherming aan bouwwerken, die geen gebouw zijn. Ook groenstructuren kunnen als monument worden aangewezen. Een monumentenstatus heeft ook een grote symbolische waarde. Eigenaren en gebruikers van monumenten zijn doorgaans trots op hun bezit.

In de Vesting Muiden en de oude kern van Muiderberg is een nadere inventarisatie naar beeldbepalende panden van belang. Voor de meest waardevolle panden ligt een monumentenstatus voor de hand. Voor andere panden, die beeldbepalend zijn worden de afmetingen vastgelegd, maar is vervangende nieuwbouw mogelijk. Tenslotte kan worden aangegeven waar nieuwbouw een ander formaat mag hebben. Deze aanpak is bijvoorbeeld ook in Amsterdam gehanteerd.

Op grond van de Monumentenverordening Muiden is een gemeentelijk monument een:

1. zaak, die van algemeen belang is wegens zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde;
2. terrein dat van algemeen belang is wegens een daar aanwezige zaak bedoeld onder 1.

Deze definitie komt overeen met de definitie van rijksmonument in de Monumentenwet 1988. Op pragmatische gronden is hierbij aansluiting gezocht. De RCE hanteert waarderingscriteria om te bepalen of een zaak een monument is (zie bijlage 3). Bij de aanwijzing van gemeentelijke monumenten zullen deze waarderingscriteria worden gehanteerd. Bij het bepalen van de waarde kan deze nota als uitgangspunt dienen. In hoofdstuk 5.6 en bijlage 1 is een lijst van waardevolle objecten opgenomen die in aanmerking kunnen komen voor een monumentenstatus.

De monumentenverordening biedt de mogelijkheid om voorafgaand aan de aanwijzing van monumenten, objecten een voorbeschermde status te geven. Hiermee krijgt het object dezelfde bescherming als een monument. Voorafgaand aan een aanwijzing(sprogramma) van monumenten of bij dreigende sloop of grote wijziging van een waardevol object is dit aan te bevelen. Er kan dan op basis van monumentenzorg worden getoetst.

Erfgoedverordening

In de laatste jaren is het besef gegroeid dat erfgoed meer inhoudt dan de bescherming van losse objecten als monument (op rijksniveau wordt het monumentenbestand, op unieke gevallen na, beschouwd als afgerond. Die slag moet de gemeente nog maken). De objecten staan immers vaak niet op zichzelf, maar maken onderdeel uit van een omgeving of structuur. Ook landschappelijke waarden als open weidegebieden of bossen is erfgoed. Verder is behoefte aan een regeling voor onverwachte archeologische vondsten. Een monumentenverordening, die slechts op monumenten ziet, sluit hier niet bij aan. Daarom heeft de Vereniging Nederlandse Gemeenten haar modelverordening al uitgebreid met archeologie en heet deze verordening 'Erfgoedverordening'.

In de monumentenverordening van de gemeente Muiden is alleen de aanwijzing van monumenten en de instelling van de wettelijk verplichte monumentencommissie geregeld.

Gelet op het erfgoed in de Gemeente Muiden, bestaat er behoefte om ook op gebied van cultuurhistorie en landschap een adviescommissie te hebben. Deze commissie kan bijvoorbeeld adviseren over nieuwbouwplannen in het beschermd stadsgezicht of over uitbreiding van agrarische bouwvlakken. Deze nota is daarbij het kader (vergelijkbaar met een welstandsnota). Door advisering door een onafhankelijke commissie, op basis van deze nota, kan kwaliteit van de leefomgeving worden verbeterd en worden plannen objectief en op gelijke wijze beoordeeld.

Door het stellen van kaders in deze nota kan de raad en het college proactief sturen op kwaliteit en zorg dragen voor een deugdelijke en objectieve cultuurhistorische onderbouwing van een plan. Ontwikkelaars kennen in een vroeg stadium van de planvorming al de kaders en kunnen daar rekening mee houden. Dit bespaart tijd en kosten en zorgt voor draagvlak voor een plan onder bewoners en andere belanghebbenden.

De Stichting Welstandszorg Noord-Holland, de monumentencommissie van Muiden, is reeds bezig met het opzetten van een erfgoedcommissie die dergelijke adviezen kunnen geven. De Gemeente Muiden is hierbij betrokken en draagt bij aan de juridische borging van een dergelijke commissie.

8.4 Welstandsnota

Welstandstoezicht is, zeker in beschermde situaties, onmisbaar om een hoge kwaliteit van bebouwing te waarborgen. Het uiterlijk van bebouwing wordt gereguleerd door de welstandsnota. Bij bouwplannen is het voldoen aan redelijke eisen van welstand een toetsingsgrond. De welstandscommissie dient zich bij haar beoordeling van een bouwplan te houden aan de welstandsnota. Het is daarom van groot belang dat de welstandsnota een duidelijke visie en heldere criteria bevat. De huidige welstandsnota is op een aantal punten te vaag, zodat er wellicht ongewenste ontwikkelingen ontstaan.

Aansluitend op de visie 2020 dient bij herziening van de welstandsnota een duidelijke richting te worden bepaald voor de beschermde gebieden in Muiden en Muiderberg. Er zijn twee richtingen denkbaar: de eerste is te streven naar moderne vormgeving om het contrast te zoeken met de oude bebouwing. De tweede richting is historiserend bouwen. Hierbij wordt aansluiting gezocht met de historische bebouwing door architectuur, materiaalgebruik, kleurstelling e.d.

In Amsterdam is de laatste tien jaar veel gewerkt met moderne nieuwbouw. Een voorbeeld is het NRC-gebouw aan het Rokin:

De laatste jaren wordt steeds meer historiserend gebouwd. In Broek en Waterland is dit zo succesvol dat hun bouwstijl als de 'Broeker-stijl' is bekend komen te staan. Zo zijn er panden gerealiseerd op basis van tekeningen uit de 18^e eeuw. Een prachtig voorbeeld in de regio is het project 'Dudok Revisited' in Hilversum in een uitbreidingswijk van de hand van W.M. Dudok (rijksbeschermd stadsgezicht). Woningen uit de jaren '30 van de vorige eeuw, die te bouwvallig waren, zijn vervangen door historiserende nieuwbouw (zie onder).

Gelet op de ervaringen met moderne nieuwbouw in beschermd stadsgezicht Vesting Muiden en de controverse die daaromtrent is ontstaan, ligt het voor de hand om daar historiserend te gaan bouwen. Deze trend is met het plan voor de Schoutenwerf en het opknappen van Broshuizen ook reeds ingezet. De welstandsnota is het kader om dit vast te leggen. In de verboden kringen (met name de schootsvelden), als daar gebouwd moet en mag worden, is historiserend bouwen in houtbouw een uitstekende manier om de militaire linies te benutten (zie bijvoorbeeld de nieuwe schuur naast het Noordpoldergemaal).

8.5 Beschermd stads- of dorpsgezicht

Een rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht is het beste instrument om een waardevol gebied te beschermen dat te groot is om als monument aan te wijzen. Een beschermd stadsgezicht heeft daarnaast een grote symbolische waarde en uit onderzoek blijkt dat aanwijzing als beschermd stads- of dorpsgezicht een positieve invloed heeft op de vastgoedwaarde en het vestigingsklimaat. Het biedt een gemeente de mogelijkheid om zich te profileren. Het is daarom van groot belang om het beschermd stadsgezicht Vesting Muiden op een zorgvuldige manier te beschermen en te ontwikkelen. Daarbij is bovengenoemde visie en maatregelen op het gebied van de architectuur, bebouwingskarakteristiek en beeldkwaliteit van groot belang.

De oude kern van Muiderberg is een uniek gebied. Er zal daarom een aanvraag worden gedaan voor aanwijzing als rijksbeschermd dorpsgezicht.

De gemeentelijke monumentenverordening voorziet niet in de aanwijzingsbevoegdheid van een gemeentelijk beschermd gezicht. Op dit moment is de toegevoegde waarde van dit instrument beperkt. Het is slechts mogelijk om een sloopverbod in te stellen, maar daaraan kan alleen de eis worden verbonden dat een nieuw gebouw wordt geplaatst.

8.6 Algemene plaatselijke verordening

In de Algemene plaatselijke verordening (Apv) is een aantal vergunningplichten denkbaar om cultuurhistorie en landschap te beschermen.

De belangrijkste is de omgevingsvergunningplicht voor het vellen van houtopstanden, onmisbaar om het groene karakter van de gemeente te behouden. De Apv voorziet reeds in een bomencompensatiefonds als herplant niet mogelijk is. Verder heeft het college een beleidsregel voor de waardebepaling van bomen opgesteld. Bij het bepalen van de waarde van houtopstanden kan deze nota ook worden gebruikt. Verder is een nadere inventarisatie naar monumentale bomen gewenst.

In de polders is het van belang dat uitwegen niet breder zijn dan circa 10 meter om aantasting van het karakter van de ontginningsdijken als de Noordpolderweg en de Papelaan te voorkomen. Berekeningen wijzen uit dat een uitweg van 10 meter afdoende moet zijn voor grote (landbouw)voertuigen.

De Apv bevat ook een verbod op hinderlijke en gevaarlijke handelsreclame. Het verbod op overige reclame is met de laatste herziening afgeschaft. Er wordt voorgesteld om deze voor het beschermd stadsgezicht opnieuw in te voeren. Er is gebleken dat alleen bouwregelgeving onvoldoende mogelijkheden biedt.

8.7 Ligplaatsenverordening

De ligplaatsenverordening is van belang om activiteiten op het water te reguleren. Bouwwerken zijn gereguleerd op grond van bouwregelgeving zoals de Wabo, Woningwet (welstand) en het bestemmingsplan. Deze regels zijn niet van toepassing op vaartuigen, schepen en dergelijke, maar ook op andere drijvende bouwsels zoals een vlot, omdat dit geen bouwwerken zijn. Een bouwwerk moet namelijk een constructie zijn en steun vinden op de grond (en dus niet drijven).

Woonschepen zijn doorgaans ook geen bouwwerken. De plaatsing van woonschepen kan worden gereguleerd in het bestemmingsplan. De Woningwet, waarin de eisen voor welstand zijn geregeld, ziet alleen op bouwwerken. Doordat woonschepen geen bouwwerken zijn, kunnen bij woonschepen op grond van de Woningwet geen eisen aan het uiterlijk van woonschepen worden gesteld. De Ligplaatsenverordening biedt deze mogelijkheid wel. De welstandsnota voorziet reeds in bepalingen voor woonschepen.

8.8 Beeldkwaliteitsplannen

Bij nieuwe ontwikkelingen is het van belang om een integrale visie te ontwikkelen voor de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving en de rol van de cultuurhistorie en landschap hierin. Een beeldkwaliteitplan kan op diverse zaken zien, zoals afmetingen van gebouwen, materiaalgebruik, uitstraling of de inrichting van de openbare ruimte en het landschap. Deze nota schrijft bij nieuwbouwplannen een beeldkwaliteitsplan voor. Al naar gelang de aard van de nieuwe ontwikkeling kan een dergelijk plan variëren in omvang. Een beeldkwaliteitsplan heeft geen juridische status. Beeldkwaliteitsplannen worden daarom uitgewerkt in het bestemmingsplan, gekoppeld aan de welstandsnota en eventueel geborgd in overeenkomsten. De gemeente zal een actieve rol spelen in de beeldkwaliteit bij ontwikkelingen als de Bloemendalerpolder en het Tracébesluit Schiphol-Amsterdam-Almere.

8.9 Een actieve Gemeente Muiden

Het versterken van cultuurhistorie en landschap gebeurt niet alleen van achter een bureau, maar voornamelijk in de praktijk. De gemeente heeft zelf diverse projecten afgerond, zoals de restauratie van de Kazerne, het Muizenfort en de Echomuur, het opknappen van de Brink en het vergroten van de zichtbaarheid en herkenbaarheid van de vestingwallen.

Er komen ook veel initiatieven van inwoners, bedrijven of andere partijen. Deze initiatieven zijn onmisbaar. De gemeente zal deze initiatieven waar mogelijk ondersteunen en stimuleren. Financieel zal er de komende jaren minder mogelijk zijn, maar dat betekent niet dat de gemeente stil zal zitten. Door slim in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en het benutten van subsidies van hogere overheden kan veel worden bereikt.

Colofon en bronvermelding

Inhoud

Christiaan van Zanten

Datum: 10 januari 2012

Overheidsbronnen

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), Monumenten Inventarisatie Project, 1992

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), Aanwijzingsbesluit Beschermd Stadsgezicht Vesting Muiden, 15 oktober 1986

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), Monumenten Inventarisatie Project (MIP) Muiden, april 1992

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), Aanwijzingsbesluit Fort Pampus als rijksmonument, 30 oktober 2003

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), Aanwijzingsbesluit Vesting Muiden als rijksmonument, 27 april 1994

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), Aanwijzingsbesluit Echomuur als rijksmonument, 29 april 1999

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE), L. Prins, Beoordeling KNSF-terrein, 19 mei 2004

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Nota aanwijzingsprogramma Nieuwe Hollandse Waterlinie als rijksmonument, 23 september 2009

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Een toekomst voor boerderijen, 2010

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Aanwijzingsbesluit Betonnen werken Muiden (NHW) als rijksmonument, 19 oktober 2012

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Aanwijzingsbesluit Betonnen werken Muiden-Muiderberg (NHW) als rijksmonument, 19 oktober 2012

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Beschermd stads- en dorpsgezichten, Gids wetten en regelgevingen 1, 2012

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stads- en dorpsgezichten in het bestemmingsplan, Gids wetten en regelgevingen 2, 2012

Gemeente Muiden, Toelichting Bestemmingsplan 'Landelijk Gebied 1993', 30 september 1993

Gemeente Muiden, Welstandsnota Muiden 2004

Gemeente Muiden, Aanwijzingsbesluit Kruitpad en de woningen langs het Kruitpad als gemeentelijk monument, 20 augustus 2009

Provincie Noord-Holland, Monumenten Selectie Project Kruitfabriek, september 1995

Provincie Noord-Holland, Actualisatie Intentieprogramma Bodembescherming, 11 mei 2004

Provincie Noord-Holland, Provinciaal Beeldkwaliteitsplan Stelling van Amsterdam, september 2008

Provincie Noord-Holland, Ruimtelijk Kader Stelling van Amsterdam, september 2008

Provincie Noord-Holland, Leidraad Landschap en Cultuurhistorie bij Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie, september 2010

Stuurgroep Nationaal Project Nieuwe Hollandse Waterlinie, Panorama Krayenhoff, Utrecht, maart 2004

Onderzoeken, adviezen, visies, plannen, e.d.

Braaksma & Roos Architectenbureau, Cultuurhistorische verkenning KNSF-terrein, april 2004

Vista landscape and urban design, Landschappelijke en ecologische waardering KNSF-terrein Muiden, 2005

C. Nagelkerke, Beeldkwaliteitplan Schoutenwerf Muiden, maart 2006

Imoss, Ruimtelijke Visie Muiderberg, 2008

Stichting Welstandzorg Noord-Holland, advies gemeentelijke monumentencommissie inzake aanwijzing Kruitpad als gemeentelijk monument, juni 2009

Stichting Welstandzorg Noord-Holland, advies inzake beleidsregels bestemmingsplan 'Stad Muiden', 23 augustus 2011

Stichting Welstandzorg Noord-Holland, Cultuurhistorisch onderzoek en waardestelling Vesting Muiden, juli 2012

Literatuur

Unie van Vestingsteden, Historie van de Oude Hollandse Waterlinie, datum onbekend

L. Jansen en S.C. van Diest, Geschiedenis van Muiden, tweede druk, 1975

K.L. Sierksma, Muiderberg, Voorpost van het Gooi, tweede druk, 1976

M. Donkersloot – de Vrij, De Vechtstreek, Oude kaarten en geschiedenis van het Landschap, Weesp, Uitgeverij Heureka, 1985

Brand, De Hollandse Waterlinie, Veen uitgevers, 1986

K.L. Sierksma, De straat- en andere namen van het dorp Muiderberg verklaard, St. Comité Oud Muiderberg, 1988

N. Matsier, C. De Keyzer, S. Schepel, De Nieuwe Hollandse Waterlinie, Zwolle, Waanders Uitgeverij en Stichting Fort Asperen, 2001

St. Comité Oud Muiderberg, De Velzen en de Horn, datum onbekend (na 2001)

P. Vesters e.a., De Stelling van Amsterdam, Harnas voor de hoofdstad, Uitgeverij Matrijs, 2003

W. van den Broeke, J. van Es, B. Feis, N. van Leeuwen, De Vechtstreek in bedrijf, Stichting Het Groene Hart, 2003

H. van Ginkel, Het rijke verleden van de Vestingstad Muiden, Zwolle, Waanders Uitgeverij, 2004

D. Koen en R. Blijdenstijn, De Hollandse Waterlinie, cultuurhistorische routes in de Provincie Utrecht, Buijten & Schipperheijn *Recreatief*, 2007

J. Vermeulen en L. Vriend-Vendel, Verboden kringen, 34 wandelingen rond de Stelling van Amsterdam, Amsterdam, Buijten & Schipperheijn *Recreatief*, 2007

R. Schimmel, Fortenroutes langs de vuurlijn, Amsterdam, Buijten & Schipperheijn *Recreatief*, 1997

ANWB en Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie, Langs de Linie, 2008

J. Junte en H. van Rhooen, De Nieuwe Hollandse Waterlinie, Levende Forten en Versteende Ridders, Uitgeverij Blauwdruk, 2009

Atlas Nieuwe Hollandse Waterlinie, Rotterdam, Uitgeverij 010, 2009

M. Beek en A. van der Mark, Het ene gebied is het andere niet, Atlas van beschermde stads- en dorpsgezichten in Noord-Holland, Amsterdam, WZNH en Architectura & Natura, 2009

Stichting Menno van Coehoorn, Terminologie Verdedigingswerken, tweede druk, 2004

M. van Rotterdam, Werelderfgoed in Nederland, Uitgeverij Lias, 2011

C. Will, Sterk Water, Utrecht, Stichting Matrijs, vierde druk, 2011

M. Boosten, P. Jansen, I. Borkent, Beplantingen op verdedigingswerken, Uitgeverij Matrijs, 2012

Villa Amuda, uitgave Historische Kring Muiden, relevante uitgaven vanaf 1990.

www.radarstation.nl

www.stelling-amsterdam.nl

<http://www.tgooi.info>

Afbeeldingen

Afbeeldingen: Christiaan van Zanten, tenzij hieronder anders vermeld.

Afbeelding voorkant: Zicht op de Vesting, Muiden op de Kaart

Afbeelding 1: gravure Muiderslot, J. Blaeu, 1649

Afbeelding 2: Gemeente Muiden, 1993

Afbeelding 3: Muiden op de Kaart

Afbeelding p. 11: Zicht op polders vanaf het IJmeer, Gemeente Muiden

Afbeelding 4: Bloemendalerpolder, Muiden op de Kaart

Afbeelding 5: Noorder- of Rietpolder, onbekend

Afbeelding 6: Vista landscape and urban design

Afbeelding 8: Gemeente Muiden

Afbeelding 9: Muiden op de Kaart

Afbeelding 13: Muiden op de Kaart

Afbeelding 13: Muiden op de Kaart

Afbeelding 15: Muiden op de Kaart

Afbeelding 16: Imoss

Afbeelding 16: Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu RCE)

Afbeelding 19: Jacob van Deventer, Muiden (detail), ca. 1560

Afbeelding 20: F. de Wit, plattegrond van Muiden, 1632, 90°gedraaid. Uit: H. Van Ginkel, Het rijke verleden van Vestingstad Muiden

Afbeelding 21: J.B. Prévost, kaart van Muiden (detail) 1726, Nationaal Archief (NA) 4.0SPV M12

Afbeelding 22: Gemeente Muiden

Afbeelding 23: Historisch Archief Muiden

Afbeelding 24: Oriëntatiekaart Muiderberg 1832-1982, St. Comité Oud Muiderberg, nr. 20.

Afbeelding 25: Muiden op de Kaart

Afbeelding 26: Jan Wandelaar tussen 1734 en 1754

Afbeelding 27: Gemeente Atlas van Nederland, J. Kuyper 1865-1870

Afbeelding 35: Muiden op de Kaart

Afbeelding 36: <http://www.tgooi.info>

Afbeelding 37: <http://www.tgooi.info>

Afbeelding 39: Uitgeverij Matrijs

Afbeelding 40: Beeldkwaliteitplan Stelling van Amsterdam, Provincie Noord-Holland

Afbeelding 41: UA toegang 564, nrs. 183 en 184

Afbeelding 42: samengevoegd afbeelding 20 en 21 en A.Blanken Jzn, 1791 (detail), NA 4.OPV M176 en A.F. Bot, Vesting Muiden 1879, 90°gedraaid, NA 4.OPV M186

Afbeelding 44 en 45: vliegerfoto's

Afbeelding 46: Versteende Ridders, Uitgeverij Blauwdruk, 2009

Afbeelding 48: A. Moerenhout

Afbeelding 49: Digitale Atlas Nieuwe Hollandse Waterlinie, Uitgeverij 010, 2009

Afbeeldingen p. 5: de Westbatterij ,Muiden op de Kaart en zicht op de Noordpolder vanaf de vesting

Afbeeldingen p. 8: de Joodse Begraafplaats en het Wiel Muiderberg (Muiden op de Kaart)

Afbeeldingen p. 14: Zicht op de Noordpolder (Gemeente Muiden)

Afbeeldingen p. 27: Villa Flevorama (Muiden op de Kaart) en de (beer langs de) Herengracht

Afbeeldingen p. 37: Naardertrekvaart en Noordpolderweg (Muiden op de Kaart)

Afbeeldingen p. 52: Tankversperring op de Zeedijk beoosten Muiden (Muiden op de Kaart) en het Muizenfort en de Vestinggracht vanaf de Noordpolderkade

Afbeelding p. 79: A.A.J. Saurel Kaart van de Hollandse Waterlinie (detail) 1858, kopie 1863, NA 4.OSPV M14a

Afbeeldingen p. 85: de Vestinggracht bij Bastion IX en de Dorpsweide in Muiderberg